

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TÜRK HUKUKUNDA YABANCILARIN SINIR DIŞI EDİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Özlem KÜÇÜKALİ

EYLÜL-2019

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TÜRK HUKUKUNDA YABANCILARIN SINIR DIŞI EDİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Özlem KÜÇÜKALİ

ORCID: 0000-0001-8053-1554

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Mustafa CİN

EYLÜL-2019

TRABZON

ONAY

Özlem KÜÇÜKALİ tarafından hazırlanan “Türk Hukukunda Yabancıların Sınır Dışı Edilmesi” adlı bu Çalışma 08.06.2020 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Kamu Yönetimi Anabilim Dalı’nda **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		Karar		İmza
Unvanı – Adı ve Soyadı	Görevi	Kabul	Ret	
Prof. Dr. Abdulkadir TOPAL	Başkan	☐	☐	
Prof. Dr. Adil ŞAHİN	Üye	☐	☐	
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa CİN	Üye	☐	☐	

Yukarıda imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

Prof. Dr. Yusuf SÜRMEŒ
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca KTÜ – Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanan bu Çalışmada yararlanılan kaynakların tümüne eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Özlem KÜÇÜKALİ

10.09.2019

ÖNSÖZ

“Türk Hukukunda Yabancıların Sınır Dışı Edilmesi” isimli bu çalışma, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalında Dr. Öğretim Üyesi Mustafa CİN danışmanlığında yüksek lisans tezi olarak hazırlanmıştır.

Bu tezin uzun hazırlanma sürecinde bana sabırla ayırmış olduğu zaman, emek ve manevi desteğinden dolayı danışman hocam Dr. Öğretim Üyesi Mustafa CİN'e teşekkürü borç bilirim.

Eylül, 2019

Özlem KÜÇÜKALİ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER	V
ÖZET.....	VIII
ABSTRACT	IX
KISALTMALAR LİSTESİ.....	X
GİRİŞ	1-3

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GENEL OLARAK VATANDAŞLIK, YABANCI, SINIR DIŞI ETME KAVRAMLARI VE SINIR DIŞI ETMENİN TARİHSEL GELİŞİMİ	4-28
1.1. Vatandaşlık Kavramı.....	4
1.2. Yabancı Kavramı.....	5
1.2.1. Uluslararası Koruma Kapsamındaki Yabancılar	5
1.2.1.1. Mülteciler	5
1.2.1.2. Şartlı Mülteci (Sığınmacı).....	7
1.2.1.3. İkincil Koruma (Tamamlayıcı Koruma).....	8
1.2.2. Uluslararası Koruma Kapsamında Olmayan Yabancılar	9
1.2.2.1. Geçici Koruma Sağlananlar.....	10
1.2.2.2. Vatansızlar.....	11
1.2.2.3. Göçmenler	13
1.3. Genel Olarak Sınır Dışı Etme Kavramı.....	13
1.3.1. Sınır Dışı Etmenin Ülkemizdeki Tarihsel Gelişimi	14
1.3.1.1. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi.....	14
1.3.1.2. Türkiye Cumhuriyeti Dönemi	19
1.4. Sınır Dışı Etmeye Benzer İşlemler.....	22
1.4.1. Suçluların İade Edilmesi.....	23
1.4.2. Geri Çevirme	26
1.4.3. “Vatandaş Sınır Dışı Edilemez” İlkesi.....	27

İKİNCİ BÖLÜM

2. SINIR DIŞI ETMENİN HUKUKİ KAYNAKLARI	28-47
--	--------------

2.1. Ulusal Kaynaklar.....	28
2.1.1. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası	28
2.1.2. Kanunlar	28
2.1.2.1. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu	28
2.1.2.2. Pasaport Kanunu.....	30
2.1.2.3. Türk Ceza Kanunu.....	31
2.1.2.4. Türk Vatandaşlığı Kanunu	33
2.2. Uluslararası Sözleşmeler	33
2.2.1. Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi.....	34
2.2.2. 1951 Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme ve 1967 Tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Protokol.....	35
2.2.3. Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme ve Vatansızlığın Azaltılmasına Dair Sözleşme	37
2.2.4. Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme	39
2.2.5. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi.....	39
2.2.5.1. AİHS 4 No’lu Protokol.....	43
2.2.5.2. AİHS 7 No’lu Protokol.....	44
2.2.6. Avrupa İkamet Sözleşmesi	45
2.2.7. Avrupa Sosyal Şartı.....	46
2.2.8. İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi	47

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YABANCILARIN SINIRDIŞI EDİLMESİ VE SINIR DIŞI ETME KARARININ UYGULANMASI	48-87
3.1. Genel Olarak Sınır Dışı Kavramı	48
3.2. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununa Göre Yabancıların Sınır Dışı Edilmesi	48
3.2.1. Haklarında Sınır Dışı Etme Kararı Alınacak Yabancılar.....	49
3.2.2. Haklarında Sınır Dışı Etme Kararı Alınamayacak Yabancılar	55
3.2.3. Uluslararası Koruma Statü Sahibi Yabancıların Sınır Dışı Edilmesi.....	59
3.2.4. Türk Hukukunda Geçici Koruma Statüsü ve Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Sınır Dışı Edilmesi	60
3.3. Türkiye’ye Giriş Yasağı	64
3.4. Toplu Sınır Dışı Edilme Yasağı	65
3.5. Sınır Dışı Etme İşleminin Yerine Getirilmesi ve Yardımcı Uygulamalar	66
3.5.1. Diplomatik Güvenceler ve Geri Kabul Anlaşmaları	66
3.5.2. Güvenli Ülkelere Gönderme	69
3.5.3. Gönüllü Geri Dönüş	70

3.6. Türkiye’yi Terke Davet.....	71
3.6.1. Türkiye’yi Terk Etmesi İçin Süre Tanınması.....	72
3.7. “Non – Refoulement” (Geri Gönderememe) Prensibi.....	72
3.8. Sınır Dışı Etme Kararının Alınması, İçeriği ve Tebliği.....	75
3.8.1. İşlemlerin İcrası için Gerekli Bilgi ve Belgelerin Temini.....	79
3.9. Sınır Dışı Etme Kararının Uygulanması.....	80
3.9.1. Sınır Dışı Edilecek Yabancıların İdari Gözetim Altına Alınması.....	81
3.9.2. Sınır Dışı Edilecek Yabancıların Geri Gönderme Merkezlerinde Tutulması.....	85
3.9.3. Sınır Dışı Etme Kararına Karşı Yargı Yolu.....	85
SONUÇ.....	88
YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	94
EKLER.....	100
ÖZGEÇMİŞ.....	104

ÖZET

İnsan hareketlerinin bir kısmı değişen, gelişen, globalleşen dünya düzeninden kaynaklı olsa da bir kısmı ülkelerin içinde bulunduğu siyasi, askeri ve ekonomik çalkantılardan meydana gelmektedir. Zorunluluk veya seyahat özgürlüğü nedenlerinden kaynaklı insan hareketliliği, uluslararası alanda değerlendirilmesi ve sonuca ulaştırılması gereken bir konu olarak her zaman ülkelerin gündeminde yerini almaktadır.

Devletlerin, ülke güvenliğini veya kamu düzenini korumak amacıyla, davranışları tehlikeli görülen yabancıları ülkeden çıkarma, yani sınır dışı etme yetkisi vardır. Ulusal hukuk kurallarına göre yapılan sınır dışı işleminin Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası anlaşma kurallarına da uygun olması gerekmektedir. Bu hususlara riayet edilmeden yapılan sınır dışı etme işlemi sonucunda, insan hakları ve uluslararası hukuk açısından devletlere sorumluluk doğurmaktadır.

AİHM'nin yabancıların sınır dışı edilmesi işlemi ile ilgili olarak Türkiye aleyhine vermiş olduğu kararlar ve insan hakları ihlali olarak değerlendirilen konular, yabancılar hukukunu tek bir kanun altında düzenleyen ve 2014 yılında tüm maddeleri ile yürürlüğe giren 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile büyük ölçüde çözüme kavuşmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sınır dışı etme, yabancı, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu.

ABSTRACT

Human mobility due to reasons such as necessity or freedom of travel is always on the agenda of the countries as an issue that must be evaluated and concluded in international law.

States have the authority to deport foreigners whose conduct is considered dangerous in order to protect the security of the country or public order. The deportation process is carried out in accordance with national law and international agreements to which Turkey is a side contract rules must be appropriate. These issues give states responsibility for human rights and international law.

The expulsion of foreigners and the decision of the AIHM with Law No. 6458 on Foreigners and International Protection against Turkey regarding human rights violations had been resolved in 2014.

Keywords: Deportation, foreigners, Law on Foreigners and International Protection.

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
Any.	: Anayasa
Bkz	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
CKUAİBK	: Cezai Konularda Uluslararası Adlî İş Birliği Kanunu
CMUK	: Ceza Muhakemeleri Kanunu
EGM	: Emniyet Genel Müdürlüğü
EİHB	: Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi
HMÖ	: Halkın Mücahitleri Örgütü
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
İYUK	: İdari Yargılama Usulü Kanunu
KTÜ	: Karadeniz Teknik Üniversitesi
m.	: Madde
MSHİUS	: Medeni ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi
PK	: Pasaport Kanununun
RG	: Resmi Gazete
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
SİDAS	: Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TOK	: Tâbiyeti Osmaniye Kanunnamesi
TVK	: Türk Vatandaşlık Kanunu
YİSHK	: Yabancıların İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun
YUKK	: Yabancıları Uluslararası Koruma Kanunu

GİRİŞ

İnsanlar tarih boyunca çatışma, şiddet, zulüm, her türlü baskı, ayrımcılık, kıtlık, tabii afet gibi çeşitli konularda hayatlarını idame ettirmek için verimli ve güvenli yerleşim yerlerine ihtiyaç duymuştur. Bunun yanı sıra otoriteye sahip kişilerin ülkelerinin siyasi ve idari geleceklerini devam ettirme amacıyla hüküm süreceği daha büyük topluluklar oluşturma arzuları, kutsal dinlerini kendileri dışındaki kitlelere ulaştırma istekleri bireysel veya kitlesel hareketliliğe sebep olmuştur. 20. yüzyılın büyük savaşları, ihtilalleri, bağımsızlık mücadeleleri ve bunların sonucunda milyonlarca kişiyi kapsayan göç ve iltica hareketlerinin oluşması, büyük ve güçlü devletlerin sınırlarını belirleyerek var olma arayışlarının sonucudur.

Devlet, sınırları belli toprak parçası üzerinde yaşayan insanları bir arada tutan en büyük güçtür. Toprak ve insan unsurlarıyla var olan bu güç, hukuksal yapı ile devletin varlık ve egemenlik haklarını da beraberinde getirmektedir. Devlet ile ülkesinde yaşayan insanlar arasındaki hukuki bağ 'vatandaşlık' tır. Vatandaşlık bağı ile bağlı olmayan insanların tümü de 'yabancı'dır. Yabancıların, vatandaşı olmadığı ülkeye yasal olarak giriş yaptıktan sonra gelişen şartlara göre o ülkede bulunmasına kanunen müsaade edilememesi veya yasal olmayan yollardan ülkeye giriş yapması neticesi ulusal veya uluslararası hukuktan doğan yetkilere göre ülkeden çıkarılması olayına sınır dışı etme denir. Sınır dışı etme işlemi, devletlerin ulusal güvenliğini, toplumun sağlığını veya kamu düzenini korumak için birtakım sebeplerden dolayı davranışlarını sakıncalı gördüğü başka ülke vatandaşlarını ülke dışına çıkarabilme yetkisidir.

İnsanlar vatandaşı olmadıkları ülkelere çeşitli sanatsal faaliyetleri gerçekleştirmek, turistik geziler yapmak veya ekonomik şartlarını düzeltip yeni bir hayat kurmak amacıyla yasal veya yasal olmayan yollarla girerler. Temel olarak kabul edilen haklar ve özgürlükler devletin milleti ve ülkesiyle bölünmez bütünlüğünü, egemenliğini, güvenliğini, kamu düzenini, umumi asayişini, kamu yararını, genel ahlak ve sağlığını korumak için Anayasa'da belirtilen nedenlerle bağlantılı olarak Anayasa'nın sözüne ve ruhuna göre kanunlarla sınırlayabilir. Bu bağlamda devletin yabancıların sınır dışı edilmesi konusunda geniş bir takdir yetkisi vardır.

Devletler uluslararası hukuk ve sözleşmelere dayanarak sınır dışı etme işlemlerinin hukuksal altyapısını kanunlarla oluşturmaktadır. Bu kanunlar, yabancıların ülkede bulunma sürelerini, vizeleri, ikamet ve ziyaret alanlarını, uymaları gereken kuralları düzenlemektedir. Yabancılar, buldukları ülkedeki statüleri yasal olsun veya olmasın hukuk kurallarına riayet etmek

zorundadırlar. Devletlerde bu yabancılara, ülkede kaldıkları süre boyunca can ve mal güvenliklerinin korunması ve yasal hakları kullanabilme güvencesi sağlar.

Yabancıları sınır dışı etme prosedürlerini oluşturması, yabancıların da hukuki hakları üzerindeki güvenceyi sağlamak için uluslararası koruyucu, denetleyici ve yaptırım gücü olan kaynakların doğmasına sebep olmuştur. Bununla ilgili ilk temel kaynak İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi'dir. Diğer bir önemli kaynak ise Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Protokolleridir. Sözleşme ve protokolleri onaylayan devletler, sözleşmenin getirdiği güvenceyi sağlamayı taahhüt etmişlerdir. Sözleşme hükümlerinin gereğini yapmadıklarında Avrupa Konseyi bünyesinde kurulan ve yaptırım gücü olan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin yargılama ve yaptırımıyla karşı karşıya kalırlar.

Yabancılar konusunun Türkiye gündeminde olmasının önemli nedeni ise jeopolitik konudur. Türkiye, komşu ülkelerdeki savaş ve istikrarsızlık durumunun sürekliliği, insanların vatandaşı oldukları ülkenin içerisinde bulunduğu ekonomik ve çevresel yaşam şartlarının olumsuz olması gibi nedenlerle hedef ülke olmakla birlikte hedef ülkeler için geçiş ülkesi konumuna da gelmiştir. Türkiye, 1990'lı yıllardan itibaren birçok Asya (Afganistan, Pakistan, Bangladeş, Irak, İran) ve Afrika (Sudan, Nijer v.b.) ülkelerinden Avrupa'ya doğru yasadışı göç hareketleri, 1989 yılına kadar süren Bulgaristan'dan soydaşlarımızın kitlesel göçleri, son 6 yıldır Suriye'den ülkemize giriş yapan milyonlarca insanın hedef ve transit ülkesidir. Dolayısıyla Asya ve Afrika kıtalarından Avrupa ülkelerine ve Türkiye'ye doğru birçok yasadışı göç hareketi yaşanmış olup hareketlilik artarak devam etmektedir.

Osmanlı İmparatorluğu ile Türkiye Cumhuriyeti döneminde yabancıların sınır dışı edilme sebepleri yasal mevzuat ve kriterler bakımından birbirine yakındır. Ancak 2013 yılında kabul edilip 11 Nisan 2014 tarihinde tüm maddeleri ile yürürlüğe giren 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununa kadar iç hukukta yabancılara konuları düzenleyen özel bir kanun mevcut değildi. 5682 sayılı Pasaport Kanunu ve mülga 5683 sayılı Yabancıların İkamet ve Seyahatleri Hakkındaki Kanun, yabancılar hukukuna ilişkin konuları düzenleyen en önemli kanunlardı. 1950 tarihli olan bu iki kanun günümüz ihtiyaçlarına cevap vermekte yetersiz kalmış, uygulamadaki sorunların aşılması için yönetmelik, genelge ve talimatlarla düzenlemeler yapılmış ancak yeterli olmamıştır.

Hazırlanan bu tezin amacı, ülkeye yasal yollardan giriş yapan siyasi, idari veya herhangi bir sebeple sınır dışı edilmesi veya geri gönderilmesi kapsamında değerlendirilen yabancılar ile yasal veya yasadışı yollardan ülkeye giriş yapmış mülteci, göçmen, şartlı mülteci, ikincil ve geçici koruma sağlanan yabancıların Türk hukuk sistemine göre sınır dışı edilmesini incelemek ve değerlendirmektir.

Tezde öncelikle yabancı ve vatandaş kavramları açıklanmıştır. Çünkü Türk hukuk sisteminde sadece yabancılar sınır dışı edilmekte, vatandaş ise Anayasa gereği sınır dışı edilememektedir. Bu nedenle yabancı sıfatı altında değerlendirilen kişilerin ve sahip oldukları yasal hakların neler olduğunun bilinmesi hukuk devleti için önemlidir. Sınır dışı etme işleminin haricinde, yabancılara uygulanan benzer uygulamalardan olan yabancıları geri çevirme ve iade arasındaki farklar üzerinde durulmuştur. Sonrasında, Türk hukukunda uluslararası korumaya tabi olan-olmayan yabancıları açıkladıktan sonra, sınır dışı etme veya edememe nedenleri, karar tebliğleri, kararlara karşı yargıya başvuru yolu, sınır dışı edecek yetkili makamlar ve bunların uygulamaları, idari gözetim ve geri gönderme merkezlerindeki durumun değerlendirmiştir. Sınır dışı edilen yabancıların Türkiye'yi terk etmesi ve sonuçları, sınır dışı edilme veya edilememenin ulusal ve uluslararası kaynakları, AİHS ve Sözleşmenin Protokolleri doğrultusunda AİHM'in kararlarının sınır dışı etme işlemine etkisi, sınır dışı etmeye yardımcı uygulamalar incelenmiştir. Ayrıca bu tezde, yapılan tüm bu işlemlerin Osmanlı ve Türk tarihindeki gelişimine de kısaca değinilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GENEL OLARAK VATANDAŞLIK, YABANCI, SINIR DIŞI ETME KAVRAMLARI VE SINIR DIŞI ETMENİN TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1. Vatandaşlık Kavramı

Devleti oluşturan insan unsuru vatandaşdır. Vatandaşlık, hukuki ve siyasi bir bağlantıyı ifade eder¹. Bir başka ifadeyle vatandaşlık bir kişinin bir devlete ait olduğunu belirten bir kavramdır. Kişi sahip olduğu vatandaşlık ile bir toplumda yerini almakta, ait bulunulan devlette vatandaşlık vatandaşı olan kişiyi, hak ve yükümlülüklerin sahibi haline getirmektedir².

Devletin vatandaşlığa alacağı kişileri yasalarla belirlemesinin serbest olması gerekliliği uluslararası hukukun benimsediği bir ilke olmakla birlikte uluslararası hukukça kabul edilebilir esaslara dayanmalıdır³. Her devletin vatandaşlık hukuku, iç hukukunun bir parçasıdır. Bu nedenle vatandaşlık kişinin isteği doğrultusunda tek taraflı olarak kazanabileceği bir durum değildir. Yetkili makamların kendi usullerine göre alacağı kararlar etkilidir⁴. Vatandaşlık ancak milli kanunlarca belirlenir ve kimse bir devlete istemediği vatandaşlığı vermeye zorlayamaz⁵. İdari usullerin vatandaşlık verilmesi açısından takdir yetkisi tanıdığı durumlarda vatandaşlık için başvuran kişiler başvuruları tamamlanmadan, onaylanmadan ve söz konusu devletin vatandaşlığı kanunlara uygun olarak verilmeden vatandaş sayılamaz⁶. Bir şahsın hukuki ve siyasi bağla bağlı olduğu devletle bu bağının son bulması vatandaşlığın kaybıdır⁷. Vatandaşlığın kaybı için, 1869 tarihli Tabiiyeti Osmaniye Kanunnamesinde “mezuniyetle tabiiyetin terki”, mülga 1928 tarihli TVK’da “müsaadesi mahsusla ile Türk vatandaşlığından çıkma”, mülga 403sayılı TVK ve 5901 sayılı TVK’larda “çıkma” terimi kullanılmıştır⁸

1 A. Pulat Gözübüyük, **Devletler Hukuki Meseleleri**, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul, 1980, s.7

2 Ergin Nomer, **Türk Vatandaşlık Hukuku**, 26. Bası, Filiz Kitabevi, İstanbul, 2019, s.4

3 Rona Aybay, **Vatandaşlık Hukuku**, Egemen Matbaası, İstanbul, 2001, s.11-12

4 Aybay, a.g.e., s.9-10

5 Gülören Tekinalp, **Türk Yabancılar Hukuku**, 8. Bası, Beta Yayınları, İstanbul, 2003, s.55

6 Marilyn Achiron vd., **Tabiiyet ve Vatansızlık: Parlamenterler İçin El Kitabı**, Ankara, 2005, s.11

7 Osman Fazıl Berki, “Yetkili Makam Kararı ile Türk Vatandaşlığının Kaybı”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 32(1-4), 1975, s.117

8 Gülin Güngör, **Tabiiyet Hukuku**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2012, s.143

1.2. Yabancı Kavramı

Ülkesinde bulunduğu devletin vatandaşlığını iddiaya hakkı olmayan kimseye “yabancı” denir⁹.Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununda ise yabancı, Türkiye ile vatandaşlık bağı olmayan kişi olarak tanımlanmıştır (m.3/ü).

Yabancı statüsü, sadece başka devletin vatandaşı anlamını taşımamaktadır. Yabancı tanımına; yabancı devletlerin vatandaşları, mülteciler, vatansızlar, sığınmacılar, göçmenler, özel statüdeki yabancılar ve birden çok ülke vatandaşlığına sahip olanlar girmektedir. Birden fazla vatandaşlığı olan kişilerin vatandaşlık durumu, vatandaşlığının haiz olduğu ülkelerden her birini kastetmektedir¹⁰. Kişinin birden çok vatandaşlığı varsa ve bu vatandaşlıklardan biri Türk vatandaşlığı ise Türkiye’de bulunduğu süre boyunca yabancı olarak değerlendirilmez¹¹.

1.2.1. Uluslararası Koruma Kapsamındaki Yabancılar

Uluslararası koruma kapsamındaki yabancılar; mülteci, şartlı mülteci (sığınmacı) ve ikincil koruma (tamamlayıcı koruma) statüsüne sahip kişilerdir (YUKK m.3/r,61-63).

Her yabancı uluslararası koruma başvurularını valiliklere yapabilir. Uluslararası koruma başvurusu için makul süre içinde kendiliğinden valiliklere başvuruda bulunanlar hakkında, yasa dışı girişleri veya kalışları ile ilgili geçerli sebeplerle açıklamaları durumunda, Türkiye’ye yasal yollardan giriş yapma şartını ihlal etmek veya yasal şekilde bulunmama nedeniyle cezai işlem uygulanmaz. Başvuru sahibi, başvuruları aynı gerekçeye dayanan ve kendisiyle birlikte gelen aile üyeleri adına da başvuru yapabilir. Başvuruların alınarak değerlendirilmesi, yapılacak diğer adli ve idari işlemlerin ya da yaptırımları ve tedbir uygulanmasını engellemez (YUKK m.65).

1.2.1.1. Mülteciler

Mülteci; ülkesinde bulunan vatandaşın, gerçekleşen siyasi olaylar nedeniyle ülkesini isteyerek veya zorlanarak terk etmiş ve başka devlet vatandaşlığına geçmemiş ve de bir devletin diplomatik koruma desteği almayan kimsedir¹².

Türkiye 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme¹³ taraf olmuş, fakat ülkelere tanınan seçme hakkından yararlanarak coğrafi açıdan çekince koymuştur. Buna göre

9 Osman Fazıl Berki, “Türkiye’de Yabancılar Hukuku”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 12(1-2), 1955, s.172

10 “Türk Vatandaşlığı Kanunu”, <http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/> (23.10.2019)

11 Nuray Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, 5. Bası, Beta Yayınları, İstanbul,2018, s. 38-39

12 Aysel Çelikel ve Günseli (Öztekin) Gelgel, **Yabancılar Hukuku**, 23. Bası, İstanbul,2017, s.20

13 Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme bundan sonraki kısımlarda “Mülteci Sözleşmesi” olarak belirtilecektir.

Türkiye 1951 yılından önce Avrupa kıtasında meydana gelen olaylar neticesinde iltica eden yabancıları mülteci olarak kabul edecektir. Türkiye'nin kabul etmiş olduğu 1967 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Protokol ile de sadece tarih sınırlandırması (1 Ocak 1951) kaldırılmıştır. Yani Türkiye tarih kısıtlaması yapmadan Avrupa kıtasından yapılacak olan başvuruları mülteci statüsünde değerlendirecektir.

Sözleşmenin 1. maddesinde mülteci tanımı yapılmıştır. Buna göre Sözleşme; "1 Ocak 1951 tarihinden önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet, ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahsa uygulanır".

1984 yılında yayınlanan Cartagena Bildirisi ile Mülteci Sözleşmesinin birinci maddesindeki "mülteci" tanımı genişletilmiştir. Şiddetin yaygın olması dış saldırı ve iç çatışmaların yaşanması, yaygın olarak insan haklarının ihlal edilmesi ya da kamunun düzenini bozan ciddi olayların meydana gelmesi nedeniyle, hayatları veya özgürlükleri tehdit altında olan ve buldukları ülkeden kaçan kişiler de mülteci olarak tanımlanmıştır¹⁴. Türk hukukunda bir kişinin mülteci statüsünde olması için;

- Avrupa ülkelerindeki olaylar nedeniyle,
- Vatandaşı olduğu ülkesinin dışında olması,
- Ülkesine korku gibi haklı nedenlerle dönemiyor olması (ülkesinin korumasından yararlanamaması ya da belirli nedenlerden dolayı bu hakkı kullanmak istememesi) ve bu korkuların nedeninin o kişinin milliyetini, ırkını, dilini veya belli bir sosyal topluma mensubiyetinden kaynaklanıyor olması gerekir (YUKK m.61).

Mülteciler, yukarıda belirtilen mülteci kabul edilme şartları taşımış olsalar bile, savaş veya insanlık suçu gibi uluslararası yazılı belgelerde tanımlanan suç işlediklerinde veya Sözleşmede belirtilen diğer bazı hallerde Sözleşme hükümleri uygulanmayacaktır (m.33).

1951 Sözleşmesi ile 1967 Protokolüne göre taraf devletler tarafından mülteci olarak kabul edilen şahıslar, verilen beyanların sahte olması veya mevcut sözleşmelerin şartlarını taşıyamaları halinde durumları sorgulanabilecektir¹⁵. Sözleşmeye göre mülteci statüsündeki kişilerin aşağıda sıralanan şartları taşımaları halinde statülerine son verilir.

14 Güler Kevser ve Meltem Karatoprak (Çeviri), **Mültecilerin Korunması, Uluslararası Mülteci Hukuk Rehberi, Parlamenterler İçin El Kitabı**, BMMYK Ofisi, Parlamentolararası Birlik, 2001, s. 2

15 "Mültecilere Uluslararası Koruma Sağlanmasına İlişkin BMMYK Yürütme Komitesi Kararları", 1978 Tarihli Yürütme Komitesi 29. Oturum, BMMYK, Cenevre, 1998, s.24

- Vatandaşı olduğu devletin diplomatik güvencesinden kişisel isteği doğrultusunda tekrar tabi olması,
- Kaybedilen vatandaşlığın rızası dâhilinde tekrar kazanması,
- Başka bir devletin vatandaşlığını kazanarak diplomatik korumasından yararlanması,
- Zulüm korkusu ile ayrıldığı ülkesine isteğiyle yerleşmek için dönüş yapması,
- Mülteci statüsü kazanmasına sebep olan nedenlerin ortadan kalkması (m.1/c).

1.2.1.2. Şartlı Mülteci (Sığınmacı)

YUKK'a göre, Avrupa ülkelerinin dışında meydana gelen olaylarla ilgili olarak mülteciler ile aynı şartları taşıyan yabancılara “şartlı mülteci” denilmektedir (m.62). Buna göre; Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle ırkı, dini, tâbiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında “şartlı mülteci statüsü” verilir.

1951 Mülteci Sözleşmesine göre, Türkiye açısından statüleri farklı olan iki grup mülteci vardır. Avrupa'dan gelen ve Sözleşmeye göre tam koruma sağlanan mülteciler ve aynı şartları taşısa da Avrupa dışından gelen ve geri gönderme yasağı çerçevesinde geri gönderilemeyen sözleşme dışındaki şartlı mülteciler¹⁶. Devletin taraf olarak sözleşmeler gereği kişiye özel statü ve hukuki koruma sağladığı yabancı kişilere *mülteci* denir. Aynı şartlar altında olup da böyle bir sığınma hakkını ve korumayı talep eden, ancak bu korumada dışında kalanlar *sığınma arayan kişiler* olarak ifade edilmektedir¹⁷. Mülteci, uluslararası sözleşmelerde tanımı yapılmış belirli bir hukuksal statüyü belirten bir deyim iken “sığınmacı” hukuksal bir statüden çok fiili bir durumu belirtir. Sığınmacıya sağlanan haklar ve olanaklar mülteciye oranla daha sınırlı bir düzeydedir. Sığınmacı olmak, sığınılan ülkenin yasalarından mülteciler gibi devamlı olarak yararlanmasını öngörmeyen, kısa süreli bir barınma durumudur¹⁸. Türk hukukunda mülteci ve sığınmacı kavramları arasında uluslararası hukuk literatüründe benimsenen yaklaşımdan daha değişik bir ayırım yapılmaktadır¹⁹. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu yürürlüğe girmeden önce

16 Levent Korkut, “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının Devletlerin Sığınmacıları Sınır Dışı Etme Yetkisi”, **Ankara Barosu Dergisi**, (4), 2008, s.25

17 Nasih Sarp Ergüven ve Beyza Özturanlı, “Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 62 (4), 2013, s.1010-1011

18 Ergin Ergül, **Sınır Dışı Etme, Geri Gönderme ve Geri Verme**, Yargı Yayınevi, Ankara, 2012, s.20; Aybay, a.g.e., s.9-10

19 Ergül, a.g.e. s.21

“sığınmacı” olarak tanımlanan yabancılar yeni yasanın yürürlüğe girmesiyle “şartlı mülteci” olarak tanımlanmıştır.

AİHM, A.G. ve Others v. Türkiye²⁰ davasında, Türkiye'nin mülteci olarak Avrupa kıtasından gelenleri kabul etmesi, bu ülkelerin dışından gelenleri Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin yapacağı çalışmalar sonucunda güvenli diğer ülkelere yerleşmelerini sağlayana kadar şartlı mülteci sayarak geçici ikamet izni vermesinin insan haklarına aykırı olarak değerlendirmeyeceğini hükmetmiştir.

Şartlı mülteci statüsündeki yabancılar güvenli üçüncü ülkeye yerleştirilir ve bu ülkeye yerleşinceye kadar Türkiye'de kaldıkları sürece Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi kimlik belgesi verilir. Verilen belge, mültecilerde olduğu gibi ikamet izni yerine geçer (YUKK m.76/4;83/3). Şartlı mültecilere verilen bu kimlik belgesi şartlı mülteciler için çalışma izni yerine geçmemektedir (YUKK m.89/4-a). Şartlı mültecilere verilecek olan çalışma izni istisnai nitelikte olup, diğer yabancılar çalışma izni verilebilmesi için aranan şartlardan bazıları, şartlı mülteciler bakımından aranmaz (UİK m.16/f).

1.2.1.3. İkincil Koruma (Tamamlayıcı Koruma)

Mülteci veya şartlı mülteci olarak değerlendirilmeyen ancak bazı şartları taşıyan kişilere sağlanan statü “ikincil koruma”dır. İkincil koruma Türk hukukuna ilk olarak YUKK ile girmemiştir. Türkiye'nin de akit devletlerinden biri olduğu bazı uluslararası anlaşmalarda konuyla ilgili hükümler bulunmaktadır. 1951 Cenevre Konvansiyonununun 33. maddesi, AİHM'de Sözleşmenin 3.maddesi, 1984 tarihli İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani ve Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin 3. maddesi ve Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi'nin 3. maddesi genel olarak; mevcut sözleşmelerin akit devletlerinin mülteci sıfatı taşıyan yabancıların ırkı, vatandaşlığı, dini, belirli bir gruba mensubiyetinin olması veya siyasi düşünceleri sebebiyle veya geri verilmesi halinde, hayat ve özgürlüklerinin tehdit altında olacağı ülkeye sınır dışı veya iade edilmeyeceğini öngörmüştür²¹.

Türk hukukunda, mülteci veya şartlı mülteci tanımına uymayan, ancak menşe veya ikamet ettiği ülkesine geri gönderilmesi halinde ölüm cezasına mahkûm olan veya bu cezanın infaz edilecek, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak, uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışmaların olması durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle kendine yönelik ciddi boyutta tehditle karşılaşacak olması sebebiyle

20 [https://hudoc.echr.coe.int/tur-A.G. AND OTHERS v. TURKEY \(Application no. 40229/98, 15 June 1999\)](https://hudoc.echr.coe.int/tur-A.G. AND OTHERS v. TURKEY (Application no. 40229/98, 15 June 1999) (15.10.2019))
(15.10.2019)

21 Ekşi, **Yabancılar**, s.51-52

menşe veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit sebebiyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü tanınır (YUKK m.63; YUKK Yön. m.3/1-1).

İkincil koruma kavramı, geçici korumadan farklıdır. Geçici korumada, kitlesel olan akın durumlarında süresi sınırlı olmak üzere acil koruma sağlanmasıdır. Oysa ikincil korumada, acil bir durumu yoktur, geçici araç değildir ve ikincil korumanın sağlanacak yabancının gönderileceği ülkede “haklı nedenlere dayanan zulüm korkusu” olması kıstas değildir²². Buradaki kıstas, sözleşmeler ile koruma altına alınan, işkence, insanlık dışı ya da onur kırıcı muameleye maruz kalma durumu ve kişinin sığınma nedeni olarak ırkı, milliyeti, dini, siyasi görüşü veya belli bir sosyal grubun üyesi olması ile bağlantısıdır.

İkincil koruma sağlanacak kişilere mülteci veya şartlı mülteci statüsü verilmemekle birlikte Türkiye’den sınır dışı edilemez ve ikincil koruma ilkesi uyarınca ülkeden çıkarılamayan yabancılara bireysel olarak koruma sağlanır²³. YUKK uyarınca ikincil koruma statüsü yabancılara Uluslararası Koruma Statüsü Sahibi Kimlik Belgesi verilir. Verilen belge ikamet izni yerine geçmektedir (YUKK m.76/4, 83/3) ve mültecilerde olduğu gibi ikincil koruma sahipleri için de çalışma izni yerine geçer (YUKK m.89/4-b).

1.2.2. Uluslararası Koruma Kapsamında Olmayan Yabancılar

YUKK bazı kişileri buldukları durum ve sahip oldukları statüden dolayı uluslararası korumanın kapsamı dışında tutmuştur. Koruma dışında tutulma halleri YUKK m. 64’de belirtilmiştir. Buna göre;

- a) Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği dışında, diğer bir Birleşmiş Milletler organı veya örgütünden hâlen koruma veya yardım görüyorsa,
- b) İkamet ettiği ülke yetkili makamlarınca, o ülke vatandaşlarının sahip buldukları hak ve yükümlülüklerle sahip olarak tanınıyorsa,
- c) Mülteciler Hukuki Durumuna Dair Sözleşmenin 1. maddesinin (F) fıkrasında belirtilen fiillerden suçlu olduğuna dair ciddi kanaat varsa, uluslararası korumadan hariçte tutulur.

YUKK’da, uluslararası koruma statüsü sona ereceği haller de düzenlenmiştir (m.85)

22 Çelikel ve (Öztekin) Gelgel, a.g.e., s.25

23 Ekşi, **Yabancılar**, s.51

1.2.2.1. Geçici Koruma Sağlananlar

Geçici koruma, ülkesinden ayrılmaya zorlanmış ve ayrıldığı ülkesine geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen ve uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayan yabancılara sağlanan korumayı kapsamaktadır (YUKK m.91/1). Geçici koruma sayesinde bu kişilerin geri gönderilmemesini sağlamak üzere temel insan ihtiyaçları karşılanır ve haklarının korunması sağlanır²⁴.

Uluslararası koruma statüsüne sahip olabilecek mülteciler, şartlı mülteciler, ikincil koruma sağlananlar geçici koruma talebinde bulunmaz ve ciddi bir suçtan mahkum olmuş, toplum için tehdit oluşturacak terör eylemlerinde bulunduğu tespit edilmiş, zalimce eylemlerin yapıldığı tespit edilen ve insanlık suçu işlemiş olanlar geçici koruma talebinden faydalanamazlar (Geç. Kor. Yön. m.7-8).

Devletler mültecilerin hukuksal haklarını, özellikle geri göndermeme hakkını vermekle birlikte mülteci statüsü vermek istememektedir. Bu anlamda geçici koruma statüsü yoğun kitlesel akınlarında uygulanan genel bir uygulama haline gelmiş olup mülteci tanımına uysa da bu kişilere geçici koruma sağlanmakta, ancak mülteci terimi kullanılmamaktadır. Hukuk ilkelerine göre bir koruma sağlarken kişilerin kendi ülkeleri içerisinde devamlı olarak yerleşmelerinin önüne geçilmeye çalışılmıştır²⁵. Geçici koruma bir çözüm olarak ülkeler tarafından kabul görmektedir²⁶.

Geçici koruma kararı, İçişleri Bakanlığı'nın teklifi üzerine Cumhurbaşkanı tarafından alınmaktadır (Yön.m.9). Geçici koruma kararının kapsamı, başlangıç tarihi ve sona ermesi ile süresi ve sürenin uzatılması vb. konularda yetkili Cumhurbaşkanı'dır (Yön. m.10).

Geçici koruma talebinde bulunan kişiler Türkiye sınırlarından içeriye kabul edilir. Valiliklerce ve kara veya deniz komutanlıklarınca ülkeye kabullerinde gerekli önlemler alınacaktır. Elleri belge olmayan yabancılara ise izin valiliklerce verilir (Yön.m.17/2). Bu kişilerin kimlik tespitleri ve kayıt işlemleri yapılmak üzere sevk merkezlerine gönderilir. İdari işlemleri ise Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından yürütülür. Sevk yerlerinin yetersiz olması durumunda bu yabancılar valilikler tarafından belirlenen yerlere gönderilir (Yön.m.19/2). Kayıt işlemleri Genel Müdürlükçe yapılan bu yabancılara “geçici koruma kimlik belgesi” valiliklerce düzenlenir

24 Bülent Çiçekli, **6458 Sayılı Kanun'la Güncellenmiş Yabancılar ve Mülteci Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016, s.305

25 Gökhan Taneri, **Uluslararası Hukukta Mülteci ve Sığınmacıların Geri Gönderilmemesi İlkesi**, Bilge Yayınları, Ankara, 2012, s.115

26 Eski Yugoslavya ve Kosova mültecilerine Avrupa'da geçici güvenlik sağlaması, Afrika kıtasında gerçekleşen silahlı çatışmalar, 1970'lerin sonu ve 1980'lerin başında Güneydoğu Asya'dan yaşanan kitlesel kaçışlar durumu gibi.

(Yön.m.21,22/1). Kamu düzeni, güvenliği veya sağlığı yönünden herhangi bir sakınca görülmez ise bu kişilerin Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne belirlenen illerde kalmalarına izin verilebilir (Yön.m.24).

Valilikler tarafından geçici korumadan faydalanan yabancılara verilen “Geçici Koruma Kimlik Belgesi” Türkiye’de kalış hakkı sağlamaktadır (Yön.m.22/1). İkamet veya ikamet izni yerine geçen belgelerden sayılmaz (Yön.m.25).

1.2.2.2. Vatansızlar

YUKK’da vatansız, hiçbir devlete vatandaşlık bağıyla bağlı bulunmayan ve yabancı sayılan kişi olarak tanımlanmıştır (m.3/ş). Devlet ancak vatandaşını temsil edebilir, gerekirse de bu statüyü diğer devletlere kabul ettirebilir²⁷. Vatansızlık, ilgili kişinin hiçbir devletin vatandaşlığına haiz olmadığı durumlarda ortaya çıkar. Vatansızdan doğan veya vatandaşlıktan çıkarılma veya milletlerarası hukukta devletin halefiyeti olayında vatandaşlık hakkını temin için gerekli sürelerle uyulmaması gibi nedenle vatandaşlığın kaybı meydana geldiği gibi, muhtelif devletlere ait vatandaşlık kanunlarının menfi çatışmaları ile vatansızlık durumu meydana gelmektedir²⁸. Ayrıca, şahıs belirli devletin vatandaşlığına sahip olsa bile siyasi nedenlerle vatandaşı olduğu devlet kişiye sağlamış olduğu diplomatik korumayı reddetmekte ya da şahıs vatandaşı olduğu devletten koruma istememektedir²⁹.

I. Dünya savaşından sonra barış antlaşmaları ve ihtilaller gibi nedenlerle birçok kişi vatansız kalmıştır³⁰. Vatansızların hukuksal durumlarını düzeltmek için BM girişimi ile 1954 yılında Vatansız Kişilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme kabul edilmiş³¹, fakat yeterli olmadığına kanaat getirilerek 1961 tarihli Vatansızlığın Azaltılmasına İlişkin Sözleşme hazırlanmıştır. Sözleşmeye göre vatansız kişilerin, yabancılara uygulanan hukuki durumla aynı haklara sahip olarak kabul edilmiştir. Bu kuralın olmasına karşın uygulamada karşılığını bulamamıştır. Çünkü uygulamada devletler sözleşmeler gereği vatandaşlarına karşılıklılık ilkesi gereği çeşitli hakları kullanmalarını sağlar. Vatansızlar hiçbir devlete bağlı olmadıklarından bu haklardan yararlanamazlar³².

27 Karl Doehring (Çev. Ahmet Mumcu), **Genel Devlet Kuramı**, 2.Baskı, İnkılap Yayınevi, İstanbul, 2002, s.284; Ergül, a.g.e., s.18

28 Nomer, a.g.e, s.41

29 Ekşi, **Yabancılar**, s.40; Ergül, a.g.e., s.18-19

30 Osman Fazıl Berki, “Vatansızlık”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 5(1-4),1948, s.168

31 R.G. 15.8.1975- 15327

32 Çelikel ve (Öztekin) Gelgel, a.g.e., s.19

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununda vatansızlığın tespit edilmesinin şartları belirtilmiştir (m.50). Vatansızlar “vatansız kişi kimlik belgesini” almaya mecburdur. Bu belge Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün uygun görüşü alınıp valiliklerce düzenlenir ve kişinin bir vatandaşlık kazanmasıyla geçerliliğini kaybeder. Vatansız kişiler, kamu düzeni veya kamu güvenliğine göre ciddi tehdit oluşturmadıkları süresince sınır dışı edilmez (m.51/1-b). Hakkında sınır dışı kararı alınan yabancı şahsa veya yasal temsilcisi olması halinde avukatına karar gerekçeleri ile birlikte tebliğ edilir. Pasaport Kanunu 18. maddesine göre yabancılara mahsus pasaport alabilirler.

YUKK 51. Ve Uygulama Yönetmeliğinin 50. maddeleri çerçevesinde Türkiye’deki vatansızların hakları ile ilgili olarak şunlar söylenebilir.

- Türkiye’de düzenli göçmen olarak ikamet etme hakkı elde etmektedirler,
- İkamet izni yerine geçerli olan “vatansız kişi kimlik belgesine” herhangi bir ücret ödmeden sahip olmaktadır.
- Belge ile birlikte yabancı kimlik numarası da verildiğinden, Türkiye’deki yaşamları kolaylaştırılmaktadır.
- Türkiye’de düzenli göçmen olarak geçirdikleri süreler, ikamet izinlerinin toplamına dâhil edildiğinden, Türk vatandaşlığı dışında başka bir ülkenin vatandaşlığını kazandıklarında 8 yıl kesintisiz kalma şartını gerekçe göstererek uzun dönem ikamet izni talep edebilirler.
- Herhangi bir devletin vatandaşlığını kazanamadıkları sürece, genel olarak statüleri devam eder.
- Şartları taşıdıkları durumda veya durumları uygun düştüğünde, YUKK’da yer alan ikamet izinleri için başvurabilirler
- Sınır dışı edilmeleri, kamu düzeni veya kamu güvenliği yönünden ortaya çıkan tehdit ancak “ciddi” nitelikte olması halinde gündeme gelebilir.
- Yabancılar hukukunun temel ilkelerinden olan ve devletlerarası uygulamalarda bireyler için avantaj kaybına da neden olabilen “karşılıklılık” koşulundan etkilenmezler.
- Herhangi bir devletin vatandaşlığına sahip olmamaları, çalışma hakları yönünden kısıtlama getirmez ve yabancıların çalışma izinlerini düzenleyen mevzuat kapsamında çalışma izni alarak çalışabilirler.
- Vatansız kişi olmaları nedeni ile pasaportlarının bulunmaması seyahat haklarını kullanmayacakları anlamına gelmez. 5682 sayılı Kanunun 18. Maddesi hükümlerinden yararlanarak Türk makamlarından pasaport talep edebilirler.

Vatansız kişilerin uluslararası anlaşmalar ile bazı hakları kazanması sağlansa da uygulamada bazı sıkıntılar devam edebilmektedir. Vatansızlar uygulamada yabancı olarak kabul edilse dahi, bir

devletin siyasi korumasından yararlanamadığı için devletlerin vatandaşları için yapmış oldukları ikili antlaşmalarla sağlamış oldukları menfaatlerden istifade edememektedir³³.

1.2.2.3. Göçmenler

İskân Kanununa³⁴ göre göçmen, Türk soyundan olup ve Türk kültürünü bağlı olup, yerleşmek amacıyla Türkiye'ye gelip göçmen olarak kabul edilen kişilerdir (m.3/d). Soy bakımından Türk olmayan ve Türk kültürüne bağlı olmayan yabancı kişiler ile Türk soyuna ve kültürüne bağlı bulunsalar da sınır dışı edilenler ve güvenlik açısından Türkiye'ye gelmelerinin uygun olacağı değerlendirilmeyenler göçmen olarak kabul edilmeyecektir (m.4).

Uluslararası hukukta göçmen tanımı yapılırken herhangi bir ırk veya millet sayılmamıştır³⁵. Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme'de göçmen olarak kabul edilenler, göçmen işçilerdir³⁶. Oysaki Türk hukukunda Türk soyu veya Türk kültürüne bağlılık esastır.

1.3. Genel Olarak Sınır Dışı Etme Kavramı

Sınır dışı etme işlemi ülke içerisinde fiili olarak bulunan yabancıların ülke dışına çıkarılması işlemi olarak tanımlanır. Devletlerin kendi menfaatlerini korumak amacıyla ülke içerisinde bulunan yabancıları ülke dışına çıkarması şeklinde kullandıkları kamusal yetkidir. Devletlerin bu kamusal yetkiyi kullanmaktaki amacı, davranışlarını tehlikeli gördüğü yabancıların devletin genel ve kamu güvenliğine zarar vermesini engellemektir³⁷.

Milletlerarası örf ve adet hukukunda devletlerin, yabancıların ülkeye girişi, ülkede oturma ve ülkeden çıkışı konularında münhasır yetkili oldukları ve bu yetkiye dayanarak sürekli ya da geçici olarak ülkeye girişlerde sınırlama getirebilecekleri, ülkeye girmesine müsaade edeceği yabancılarda bazı özellikler arayabileceği kabul görmüştür³⁸. Birleşmiş Milletlerin 2003 yılında yapılan 96 nolu toplantısında; Devletlerin kendi vatandaşlarını geri alma yükümlülüğü, uluslararası mülteci ve insan hakları hukukunun gelen yükümlülükleri çerçevesinde yabancıları sınır dışı etme hakkının olduğunu hatırlatmıştır³⁹. Devletler bu hakları ulusal mevzuatlarında, uluslararası sözleşmelerde,

33 Aydoğan Asar, **Yabancılar Hukuku**, 3. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara,2016, s.125

34 İskan Kanunu (2006), T.C. Resmi Gazete, 2630 (26.9.2006)

35 Bülent Çiçekli, **Yabancılar Hukuku**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2007, s.204; Doğa Aydoğan, "Yabancı Çingenelerin Türkiye'ye Girişi, İkamet, Seyahat Özgürlükleri ile Türkiye'den Sınır Dışı Edilmeleri", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 56(1), 2007, s.21

36 R.G: 09.05.2001-24397

37 Ekşi, **Yabancılar**, s.99

38 Tekinalp, s.42; Ekşi, **Yabancılar**, s.99

39 <http://www.unhcr.org.tr>. Birleşmiş Milletler 96 Nolu toplantısı, 04.02.2012

bunların olmadığı durumlarda örf ve nezaket kuralları çerçevesinde daraltabilir veya genişletebilir⁴⁰. Ayrıca bu kural ve esaslar yabancıların ülkeye giriş-çıkışları, sınır dışı edilmeleri, vatandaşlığa geçme ya da ikamet durumları gibi konularda da kullanılır⁴¹.

Devletler, ülkelerinde sorun teşkil edebilecek dilenci, serseri, hastalıklı, kamu güvenliğini ve düzenini bozabilecek, kalabalık olmaları halinde azınlık olmaya kadar gidebilecek gruplara müsaade etmez⁴². Belirtilen nitelikteki yabancıları zorla sınır dışı edilebilir. Ancak bahsedilen sınır dışı etme işleminin keyfî olmaması, her ülkenin kanunlarında bulunan usul ve şartlara göre yapılması gereklidir⁴³.

Türk hukukuna göre yabancıyı sınır dışı edilmesi, ülke içinde bulunan bu kişilerin tek taraflı ve kısmen takdirli işleme, yetkili idari makamlarca ülke sınırları dışında farklı bir yere gönderilmesi olarak tanımlanabilir.

Ülkeye yasal yollardan giriş yapan yabancıların sınır dışı edilmesi ile yasa dışı yollardan giriş yapan yabancıların sınır dışı edilmesinde bazı farklılıklar mevcuttur. Yasal yollardan ülkeye giriş yapan yabancıların çeşitli nedenlerle sınır dışı edilmesi durumunda gidebileceği bir ülkesi vardır. Fakat mülteci, şartlı mülteci, geçici sığınanlar, göçmenler veya vatansızların içinde buldukları özel durum nedeniyle bu işlem zorlaşmakta, hatta bazı şartlar altında mümkün olmamaktadır. Sınır dışı işlemi yabancıya uygulanan bir işlemdir. Sınır dışı edilme bireysel olarak değerlendirilmekte olup, toplu olarak sınır dışı edilmek yasaklanmıştır. Türk hukukunda, sınır dışı etme işleminin zorunlu unsurlarını, yabancı olmak, sınır dışı etme kararının alınmış olması ve gönderilecek ülkenin tespitinin yapılmış olması şeklinde ifade etmek mümkündür.

1.3.1. Sınır Dışı Etmenin Ülkemizdeki Tarihsel Gelişimi

Sınır dışı etmenin tarihsel gelişimini Osmanlı İmparatorluğu ile Cumhuriyet dönemi olarak iki başlık altında inceleyebiliriz.

1.3.1.1. Osmanlı İmparatorluğu Dönemi

Osmanlı İmparatorluğu, farklı milletler ve dinlerden meydana gelmiş ve dünya tarihinde yerini almıştır. İnsan haklarının korunmasında, saygı gösterilmesinde, adalet anlayışında ve insani sorumlulukların yerine getirilmesinde İslam dininin etkisinde kalmış, büyük devlet olmanın vermiş olduğu güç ve kudret sayesinde adil ve insani davranmayı başarmıştır.

40 Ekşi, **Yabancılar**, s.99

41 Korkut, a.g.e., s.23

42 Muammer Raşit Seviğ, **Devletler Hususu Hukuku**, Bozkurt Basımevi, İstanbul,1937, s.156-157

43 Tekinalp, a.g.e., s.49

Osmanlı imparatorluğundaki sınır dışı etme işlemlerini iki açıdan ele alabiliriz. Bunlardan biri Osmanlı'nın diğer devletlerin sınır dışı ettiği insanlara karşı tutumu, diğeri ise Osmanlı'nın kendi tebaasına karşı uyguladığı sınır dışı etme prensibidir.

Osmanlı İmparatorluğunun diğer devletlerin sınır dışı ettiği insanlara karşı tutumunun en önemli örneklerden birisi; II. Beyazıt döneminde, 31 Mart 1492 yılında İspanya'dan sürgün edilen Yahudiler için sürgün fermanından sonra 100 bin kadar Seferad Yahudisinin Osmanlı mülküne yerleşmesidir⁴⁴.

1830 ile 1848 yıllarında Avrupa'da patlak veren işçi devrimi ayaklanmalarının başarısız olmasından sonra binlerce gayrimüslim siyasi aktivist ve aydın, baskı ve hapislerden kaçarak Osmanlı İmparatorluğuna sığınmıştır⁴⁵. Osmanlı'da sığınmacı veya mülteci statüsünden faydalananlar arasında Ahıska Türkleri, Arnavutlar, 1. Dünya savaşından sonra Azeriler ve Beyaz Ruslar da yer almaktadır⁴⁶. Yine 1848'de Macar Mülteciler sorunundan sonra Avusturya'dan kaçan işçi sınıfı Macarlar Osmanlıya sığınmıştır. Osmanlı bu kişilere sahip çıkmış, Macaristan'ın ilk Cumhurbaşkanı Lajos Kossuth, Macaristan'ın ilk temellerini bugünkü Kütahya'da atmış ve Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'daki saygınlığı artmıştır⁴⁷.

Osmanlı'nın Fransızlara⁴⁸ daha sonrasında fermanlarla başka ülkelere de vermiş olduğu ayrıcalıklar güçlü dönemde hissedilmemiş olsa da İmparatorluğun zayıfladığı dönemde ayrıcalıklar daha çok kullanılmaya başlanmış ve hissedilmiştir⁴⁹. Kapitülasyonlar giderek sefaret ve konsoloslukların verdiği beratlar, iş birliği yaptıkları esnaf ve Avrupa ile ticari ilişkisi olan gayrimüslim tüccarı da içine alacak şekilde amacının dışına çıkmıştır⁵⁰. Osmanlı'nın tanıdığı bu ayrıcalıklar yozlaşmış, tacir ve onunla aynı dine mensup olan bütün yardımcılarının ve ailelerin statüsünü düzenleyen kurallar bütününe dönüşmüştür⁵¹. Bu durum uluslararası ilişkilerde devleti zor duruma sokacak kadar ileri gitmiştir. Kapitülasyonların verdiği hakları kullanan Rusya Hükümeti, Osmanlı içerisinde nüfuzunu arttırmak için yoğun girişimlerde bulunmuş, birçok Ermeni ve Rum Rus tabiiyetine girmiştir. Bunu fark eden Osmanlı İmparatorluğu durumun

44 https://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/03/130308_seferad_yahudileri.shtml, 20.10.2019

45 Mirza Hüseyin Han, **Türkiye'de Mülteci ve Sığınmacılar ile İlgili Meselelerde Yargının Rolü ve Mültecilerin İnsan Hakları Paneli Konuşma Metinleri**, Ankara, 1998, s.9

46 İlbeyi Özer, "Mütareke ve İşgal Yıllarında Osmanlı Devletinde Görülen Sosyal Çöküntü ve Toplumsal Yaşam", [http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/19/\(15.10.2019\)](http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/19/(15.10.2019))

47 Kaan Cem Geniş, "1848 Macar İhtilali ve Macar Mültecileri Meselesi", s.118-119, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/534276> (22.04.2019)

48 Kapitülasyon; yabancı devlet vatandaşlarına tanınan ayrıcalık ve kolaylıklar bütünüdür.

49 Erdoğan Göğçer, **Yabancılar Hukuku**, 2.Bası, Sevinç Matbaası, Ankara,1976, s.10.

50 Gülnihal Bozkurt, "Türk Hukuk Tarihinde Azınlıklar", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 43(1-4), 1993, s.54

51 Erdoğan Göğçer, **Yabancılar Hukuku**, Sevinç Matbaası, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No. 342, Ankara, 1974, s.11

önlenmesi için 1860 yılında vatandaşlıktan çıkmaya ağır yaptırımlar getirmesine rağmen tabiiyet değiştirmenin önüne geçilememiştir. Bu nedenle bazı değişiklikler yapılmış ve 1869 tarihli 1044 sayılı Tâbiyeti Osmaniye Kanunnamesi bazı ülkelerin muhalefetine rağmen yürürlüğe girmiştir⁵².

Osmanlı İmparatorluğunda birçok milleti ve dini bir arada barındırdığı için vatandaşlık anlayışı genel olarak Osmanlılık ideolojisine dayanmaktadır⁵³. 1869 tarihli Kanunda dine dayalı “millet” kavramı kalkmış olup, “Osmanlı vatandaşı” getirilmiş ve yasal durumdaki farklılıklara son verilmiş, ülkede bulunan vatandaş veya yabancı herkesin aynı hukuk kurallarına tâbi tutulması amaçlanmıştır. 1869 tarihli Kanuna kadar uygulanan İslam Hukukunun uyrukluğa göre hareket etme kuralları değiştirildi ve vatandaşlıkla eş değer tutulmuş, İttihat ve Terakki ile gelişmeye başlamıştır⁵⁴.

1850’de elçiliklere “Bila mezuniyet tabiiyet-i Osmaniye’yi terk edenler hakkında ittihaz edilen usule dair” bir müzekkere gönderilmiştir. Buna istinaden, yabancı bir ülkenin uyrukluğunda olduğunu beyan eden kişiler üç gün içerisinde Osmanlı İmparatorluğunu terk etmek ve ülkede bulunan mallarını satmak mecburiyeti vardı⁵⁵. Bu kişilerin Osmanlı topraklarında gayrimenkul edinmelerini de yasaklamak için 1867 tarihinde “Tebaa-yı Ecnebiyeninin Emlâke Mutasarrıf Olmaları Hakkında Kanun” çıkarılmıştır. Bu kanuna dayanarak Osmanlı imparatorluğu, asli vatandaşlığından çıkanların ülkeyi terk etmeleri konusunda ısrar etmiştir. 1892 yılında Şûra-yı Devlet’in aldığı bir kararla, Osmanlı vatandaşlığından çıkabilme izni sadece yeniden Osmanlı topraklarına dönmek şartıyla verilmiştir. Bu kanuna göre, yabancılar anayasa ve diğer kanunların Osmanlı uyruklarına tanıdığı siyasi haklardan yararlanamıyordu, ancak yasa ve tüzüklerle Osmanlı uyruklarını kapsamayan özel hukuk yabancılar için geçerli sayılıyordu⁵⁶.

1906 yılında çıkarılan bir İrade-i Seniye ile hiçbir şahıs Bab-ı Âli tarafından kabul ve onay verilmedikçe yabancı ülke vatandaşlığına geçemeyecekti. Bu kurala uygun davranmayan yabancı ülke vatandaşlığına geçenlerin kazanılmış vatandaşlıklarının yok hükmünde olacağı ve ülkeye dönenlere Osmanlı vatandaşı gibi davranılacağı, bu kişilerin kazandıkları yabancı vatandaşlıklarında ısrar etmeleri ya da o ülke konsoloslarınca korunması halinde derhal sınır dışı edilecekleri ilan edilerek, devletin bu konudaki kararlılığı vurgulanmıştır⁵⁷.

52 Seviğ, a.g.e., s.25

53 Polat, a.g.e., s.133

54 Polat, a.g.e., s.139

55 Aybars Pamir, “Kapitülasyon Kavramı ve Osmanlı Devleti’ne Etkileri”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 2002, s.105

56 Nejdet Bilge, “Tarih İnceleme Dergisi”, <http://www.egeweb2.ege.edu.tr/>, (15.10.2019)

57 İbrahim Serbestoğlu, “Zorunlu Bir Modernleşme Örneği Olarak Osmanlı Tabiiyet Kanunu”, s. 205, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/19/1682/17943.pdf>, (22.10.2019)

Osmanlı imparatorluğunda toplum düzenini bozan yabancılar için sınır dışı işlemleri uygulanmakta idi. Bazı devletler kanun ve nizamlarla konsoloslarına vatandaşlarını Osmanlı topraklarından sınır dışı etme hakkı tanımıştır⁵⁸. Buna göre Fransa'nın 1778 Emirnamesinin 82.maddesinde, konsolosun kötü hal ve davranışlarıyla vatandaşların menfaatlerine zarar veren Fransız'ı sınır dışı etme hakkının bulunduğu düzenlenmiştir⁵⁹.

26 Nisan 1325 tarihli Serseri ve Mazannaisu Eşhas Hakkında Kanunu'nun 18. maddesinde, serseri ve şüpheli olan yabancıların ceza mahkûmiyetleri icra edildikten sonra yetkili kişilerce ülkede tart ve icra işleminin olacağı düzenlenmiştir⁶⁰.

18- 19. yüzyıllarda yabancılar, Osmanlı toprakları sınırları içinde seyahat edebilmek için İstanbul' da görevli elçiler vasıtasıyla yol emri alırlardı. Osmanlı vatandaşlarının seyahat etmesi için yanlarında mürur tezkeresi olarak adlandırılan belgeyi buldurması mecburi idi. Elçi, bir dilekçeye seyahat edecek şahsın adını, nereye gideceğini, amacını, yanında bulunanları ve izin isteğini yazıyordu ve bu iznin verilip verilmeyeceğine dair inceleme yapıyordu. Mürur tezkeresi 1831 yılına kadar kaza ve kasabalarda kadı ve naiblerce tanzim edilerek verilmekteydi. Mürur tezkeresini seyahat sırasında Osmanlı vatandaşları haricinde yabancılarında alması mecburi idi. Bir yıllık süre için geçerli olan bu belgede kişinin kimlik bilgileri, nereye ve de niçin gittiği yazılırdı⁶¹. Erli ve yabancı seyyahlar için düzenlenen bu belgeler, 1830'a doğru önemini artırmıştır. Nüfusla ilgilenen Defterdar Nezareti kurulunca görev bu birim tarafından yürütülmüş, bu tarihten sonra müzir teskeresinde değişiklikler olmuştur. 10 Şubat 1841'de Men-i Mürur Nizamnamesi çıkarılarak uygulamada olan ülke içi seyahat yeni bir düzenlemeye tabi tutulmuştur.14 Şubat 1867 tarihinde Pasaport Odası Nizamnamesi çıkarılmıştır. Buna göre pasaportu olan yabancılar seyahat ederken bir de mürur tezkiresi (yol belgesi) buldurmak zorundaydı. 4 Haziran 1911 tarihli Pasaport Kanunu'nun feshinden sonra "Ecnebi Seyahat ve İkametleri Kanunu" olarak anılan 15 Mart 1915 tarihli yeni bir kanun çıkarılmıştır. Kanunda belirtilen hallerin dışında yabancıların takibi, tutuklanması ve hapsinin mümkün olmadığı belirtilmiş yani temel hak ve hürriyetler güvence altına alınmıştır⁶². Bu kanunun ilk maddesi, yabancılar seyahat hürriyeti sağlamış ve Hicaz bölgesi gibi memnuiyeti kaide-i kadime ile belirlenmiş olan müstesna mahaller dışında her yerde serbestçe ikamet ve seyahat etme hakkına sahip olduklarını belirtmiştir. Bu serbestlikle beraber ecnebler vatandaşların tâbi oldukları zabıta ve emniyet kanunlarına da uymakla mükelleftir. Yabancı seyyahların 15 gün içerisinde hüviyetlerine dair bilgileri içeren beyannameyi polis merkezine

58 Alkın Karakurumer, **Yabancıların Sınır Dışı Edilmesi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi- sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007, s. 15-16; Muammer Raşit Seviğ, a.g.e., s.218.

59 Karakurumer, a.g.e., s.15; Muammer Raşit Seviğ, a.g.e., s.218

60 Cumhuriyet Senatosu S. Sayısı:184, https://www.tbmm.gov.tr/yayinlar/cumhuriyet_senatosu.pdf(22.10.2019)

61 Hamiyet Sezer, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Seyahat İzinleri" (18-19.Yüzyıl), s.109-117 <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/18/29/209.pdf>(22.10.2019)

62 Seviğ, a.g.e., s.218

vererek buradan bir seyahat tezkeresi almaları gerekiyordu. Bu durumun tek istisnası hac farızası için Hicaz'a gelen Müslüman ecnebler idi. Yabancılar, Memâlik-i Mahrûse'de seyahat etmek ya da yerleşmek isterlerse ellerindeki tezkerayı o yerin polis merkezine göstermek zorundaydılar. Seyahat edecekler, verdikleri beyannamelerde, kendileri veya refakatlerindeki aile fertleri hakkında yalan beyanda buldukları takdirde, on beş günden iki seneye kadar hapis cezası ile cezalandırılırdı. İkamet ettikleri yeri terk etmeleri veya bir yerden ayrılmaları istenirse bu tebligata, tayin edilen süre zarfında uymayan yabancılar Zaptiye Nezareti vasıtasıyla uzaklaştırılırdı. Buna karşı koyacak olanlara ise üç aydan altı aya kadar hapis cezası öngörülmüş olup, cezanın bitiminde yine sınır dışı söz konusuydu. Bu kanunun 5. maddesine göre; Osmanlı'nın ülkesinde seyahat ve ikamet eden yabancılar siyasi, idari, inzibati sebepler ve gerekçeler nedeni ile Dâhiliye Nazırı tarafından veya Meclis-i Vükela kararı ile ülkenin başka bir yerinde süreli veya süresiz olarak tutulabilmekte veya sınır dışı edilebilmekte idi⁶³. Yine bu dönemde bir yabancı kamu düzeninin ve devletin emniyetini ihlal ettiği takdirde idareten sınır dışına çıkarılırdı. Ancak kendi vatandaşına bu muamele yapılmazdı⁶⁴.

Osmanlı, yabancıların sahip olmaları gereken vasıflarla, bulundurmaları gereken evrakı tespit ederek, İstanbul'da dâhiliye nâzırı, vilayetlerle liva ve kazalarda en büyük mülkî amir tarafından ve memalik-i ecnebiyyede şebenderler tarafından verilen bir pasaporta malik olmalarını ve bunun vize ettirilmiş bulunmasını zorunlu görmüştür. Pasaportlar bir sene müddetle sınırlıydı. Pasaportta sahte isim kullananlarla, bir başkasının pasaportunu kullananlar, altı aydan iki seneye kadar hapis cezası, evrakta sahtecilik yapan veya tahrifatta bulunanlar ise bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası alırlardı. Para ve hapis cezaları için sulh hâkimleri, sulh mahkemelerinin henüz ihdas olunmadığı yerlerde ise bidayet mahkemeleri yetkiliydi.

Osmanlı'nın I. Dünya Savaşı'na girmesi nedeniyle yabancıların seyahati ile ilgili uygulamalar daha sıkı hale getirilmiştir. Buna bağlı olarak 17 Mart 1917 tarihinde üç maddelik bir kanun çıkarıldı. Böylece I. Dünya Savaşı süresince tebe'a-i Osmaniye ve ecnebiyeye askeri ve güvenlik tedbirlerinden olmak üzere Memalik-i Osmaniye'nin hükümet tarafından belirlenecek bölge ve mıntıklarında gezmek ve bu bölgelerden geçiş yapmak için seyahat varakası almak mecburiyeti getirildi. 1890'lardan beri Osmanlı Devletine isyan eden Ermeni grupların sürgün edilmeleri Avrupa'nın en sıcak gündemini oluşturmuştur. Oysa Ermeniler 1915'te sınır dışı edilmemişlerdir. Ermenilerin yaptığı terör olayları ve isyanlara karşı alınan tedbirler artırılmış, isyana kalkışan ve

63 Seviğ, a.g.e., s.219

64 M Seviğ, a.g.e., s.218

Ruslarla işbirliği yapan bölgelerde "sevk" ve "iskân" uygulaması başlatılmıştır. İlk Ermeni kabileleri önce Konya'ya, sonra Musul ve Halep'in güneydoğusu ile "Zor" bölgesine gönderilmiştir. O zamanlar Osmanlı toprağı olan Suriye'ye iskân edilmişlerdir⁶⁵.

Lozan Barış Antlaşmasına bağı olan İkamet ve Adli Salahiyet Sözleşmesi'nin 7.maddesinde Türkiye Devletinin ülkesinde bulunan yabancıları sınır dışı etme yetkisi tanınmıştır⁶⁶. Buna göre Türkiye, gerek bu maddeden doğan bir hüküm dolayısı ile gerek sıhhi ve ahlaki güvenlik yâda dilencilikle ilgili kanunlar sebebiyle, gerekse devletin dâhili ve harici güvenliğine ilişkin sebeplerden ötürü diğer taraf devlet vatandaşlarını sınır dışı edebilecek ve taraf devletlerde, gerek vatandaşlarını gerekse ailelerini her zaman ülkeye kabul edeceklerdir. Madde son olarak sınır dışı işleminin insani ve sağılık koşullarına uygun olarak yürütüleceğini hüküm altına almıştır⁶⁷.

1.3.1.2. Türkiye Cumhuriyeti Dönemi

29 Ekim 1923'te Cumhuriyetin ilan edilmesi ile beraber vatandaşlık anlayışında değışiklik yapılmıştır. Cumhuriyet, ümmetin yerine milleti, tebaanın yerine ise vatandaşı koyarak Misak-ı Milli sınırları içerisinde yaşayan herkesi eşit hakları ve ödevleri olan Türk vatandaşı olarak kabul etmiştir. 1924 Anayasası'nın 88. maddesinde "Türkiye ahalisine din ve ırk farkı olmaksızın vatandaşlık itibariyle Türk itlak olunur" demek suretiyle anayasal düzeyde "vatandaşlık" deyimini kabul edilerek laik ve çağdaş bir vatandaşlık anlayışının benimsendiğı gösterilmeye çalışılmıştır⁶⁸.

1869 tarihli TOK1 Ocak 1929 da yürürlüğe giren 1312 sayılı Türk Vatandaşlık Kanununa kadar yürürlükte kalmıştır. Bu kanun, vatandaşlığın asli iktisabında bir taraftan kan esasına, diğer taraftan fer'i mahiyette olmak üzere toprak esasına yer vermiştir. Sonrasında 1964 tarihli Türk

65 Osmanlı Belgelerinde Ermenilerin Sevk ve İskânı (1878-1920), s.VI, https://www.devletarsivleri.gov.tr/varliklar/dosyalar/eskiteden/yayinlar/osmanli-arsivi/yayinlar/osmanli_belgelerinde_ermenilerin_sevk_ve_iskanlari_1878_1920.pdf (23.10.2019)

66 Sözleşmenin 7.maddesinde; siyasi, idari inzibati sebeplere mebni tebuat edecek veya teb'it ve ihraç ve tart olunacak ecnebler sayılmıştır. Buna göre; 1- Sözle veya yazı ile ve yahut filen devletin dahili ve harici siyasetine müdahale ederek ezhanı umumiyeyi tehyiç ve iğfal edecek telkinatatasaddi edenler, 2-Herhangi bir suretle umumi huzur ve emniyeti,3- Dost ve müttefik devletlerle Türkiye Cumhuriyeti arasındaki münasebetleri herhangi suretle ihlale sai olanlar,4- Devletin amma ve intizamını ihlal maksadile vuku bulan tertip ve tahriklere iştiraklerinden zan ve şüphe hasil olanlar, 5-Ecnebi ajans ve gazeteleri ve sair matbu evrak ile Cumhur reisi ve Türk milleti hakkında yalan ve tezyifkar havadis neşir ve işaa eden ve ettirenler, 6-Ürfi idare ilan olunan mıntika dahilinde ve Türkiye'nin herhangi bir mahallinde bulunup tavır ve hareketleri şüpheli olanlar, 7-Türkiye'de veya sair memleketlerde kalpazanlık, sahtekarlık, kundakçılık, yol kesicilik, cinayet derecesinde sirkat, yankesicilik, hileli iflas ve iskati cenin cürümleri ile dereceyi ahire ve katiyede mahkum olanlar, 8-Beyannameleri münderecatını birinci madde mucibince ispat edemeyenler, 9-Beyanname vermemelerinden dolayı kanunu mahsusun cezaya duçar olduktan sonra hüviyetlerini birinci maddeye tevfikan pasaport veyahut sair deliller ve evrak ile ispat edemeyenler, 10-Dilenci ve serseriler, fuhşa tahrik veya bunu teshil etmeğe itiyat edenler, 11-Zükur ve inasta genç kimseleri gayri meşru yollara sevk etmek için memleketleri nezdinden biliğfal ayırtan veya kaçırılanlar.

67 Karakurumer, a.g.e., s. 15-16

68 Ezgi Güzel Polat, "Osmanlıdan Günümüze Vatandaşlık Anlayışı", **Ankara Barosu Dergisi**, 3, 2011. s.141.

Vatandaşlığı Kanunu ve daha sonra 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu kabul edilerek yürürlüğe girmiştir⁶⁹.

Cumhuriyet kurulduktan sonra da Türkiye göçmen ve sığınmacıların kabul edildiği ülke konumuna gelmiştir. 1923-1995 yılları arasında bir milyondan fazla Boşnak, Pomak, Tatar, Balkan Türkü ve Orta Asya ve Kafkas halklarından sığınmacılar transit geçmek veya yerleşmek amacı ile Türkiye'ye göç etmişlerdir. 1933 yılından sonra Almanya ve Avrupa'dan kaçan yaklaşık yüz bin Yahudi yine Türkiye'ye sığınmıştır. Ayrıca 2. Dünya Savaşı esnasında da Balkanlardan gelenler mülteci olarak ülkemize giriş yapmışlardır⁷⁰.

Türkiye'de yabancıların sınır dışı edilmesi ile ilgili hükümler de içeren 1938 tarihli 3529 sayılı "Ecnebilerin Türkiye'de İkamet ve Seyahatleri Hakkındaki Kanun" ve 3519 sayılı "Pasaport Kanunu" kabul edilmiştir. 3529 sayılı Kanunda yabancıların ülkeye girişinden itibaren ikamet edecekleri yerleri kolluk kuvvetlerine bildirme zorunluluğu getirilmiş ve çeşitli olasılıklara karşı müracaat edecekleri yerleri ve şekli açıklamıştır. Kanunda, Dâhiliye vekâletinin memlekette kalmasını umumî emniyete ve siyasî ve idarî icaplara muzır sebepleriyle ecnebileri vereceği muayyen müddet içerisinde Türkiye'den çıkmağa davet edebileceği ve sonrasında bu süre içinde ülkeyi terk etmeyenlerin sınır dışı edileceği hüküm altına alınmıştır (m.22).

1939 yılında, İtalyan pasaportu ile Girit mübadilleri işlemlerinde Çanakkale' ye gelerek İskân dairesince annesine tahsis edilen bir evde oturmakta olan Ali İBRİŞİMAKİ adındaki şahsın, Türk camiasında özellikle de askeri önemi büyük olan Çanakkale'de ikamet etmesinin ülkenin emniyeti bakımından sakıncalı olduğu görülmüştür⁷¹ (Ek-1).

3529 sayılı Kanununun 23. maddesine göre, yabancı ülke vatandaşı olsa bile Türk soyundan gelen kişilerin sınır dışı edilmesi Bakanlar Kurulunun kararı ile gerçekleşirdi. Vatansızların ve yabancı vatandaşlığı olan Çingenelerin ve Türk kültürüne bağlı olmayan yabancı göçebelerin sınır dışı edilmeleri İçişleri Bakanı kararıyla yapılırdı. Bu maddeye göre sınır dışı edilenlerin İçişlerinden özel izin almadıktan sonra ülkeye girmeleri yasaklanmıştır. Bunlardan ağır hapis cezasını gerektiren suç nedeniyle Türkiye'de cezaya çarptırılmış ve cezası bittikten sonra sınır dışı etme işlemi gerçekleştirilenler tekrar Türkiye'ye giremeyeceği önemle bildirilmiştir. 1936 yılında dört nüfuslu ailesi ile birlikte Rodos adasından İzmir'e gelen ve aslı Türk olmasına rağmen yabancı devletlerin çıkarlarına göre hareket ettikleri anlaşılan İtalyan tebaasından İbrahim METEOĞLU⁷²

69 Osman Fazıl Berki, "Türk Vatandaşlığı Hukukunda Toprak Esasının Gelişmesi", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 1970, s.68

70 Korkut, a.g.e., s.24

71 Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030-0-18-001-002-87-57-20, (20/06/1939)

72 Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030-0-018-001-002-94-31-10, (16/04/1941)

ile çocuklarının yurttta kalmasının Dâhiliye Vekilliği tarafından sakıncalı görüldüğünün bildirilmesi üzerine, İcra Vekilleri heyetince 1941 yılında çıkarılan kararname ile 3529 sayılı Kanunun 23.maddesine göre sınır dışı edilmesi uygun görülmüştür (Ek-2).Bu kanun kapsamında değerlendirilen şahısların sınır dışı edilme nedenleri kişisel olarak değerlendirilmekte ve kamu güvenliği, kamu düzeni, örf adetlerinin kabul etmediği hal ve hareketlerin bulunması halinde uygulamaya geçilmekteydi. Yugoslavya tebaasından olup Türk soyundan Feyzullah oğlu İsmail'in, Türkiye' de bulunduğu on yıl içerisinde defalarca hırsızlık suçundan hüküm giymiş olması sebebiyle, bu sürenin üç buçuk yılını hapiste geçirmesi ve geçerli bir iş sahibi olamamasından dolayı, memlekette kalması emniyet ve asayiş bakımından mahsurlu görülmüş, hırsızlık suçunun cezasını çektikten sonra İçişleri Bakanlığı tarafından 3529 sayılı Kanunun 23. maddesine istinaden sınır dışı edilmesi, 1942 tarihinde çıkarılan kararname ile kabul edilmiştir⁷³ (Ek-3).Sınırdışı edildikleri veya terke davet edildiği halde izinsiz gelmeğe mütecasir olan yabancılar kanunda öngörülen para ve hapis cezasının infazından sonra sınır dışı edilirler. Ayrıca İçişleri Bakanlığının lüzum görmesi halinde sınır ve sahil illerinin valileri memleketin genel emniyet ve nizamı noktasından derhal çıkarılmaları lâzım gelen yabancıları istizan etmeden sınır dışı etmesi için vekil tayin edebilir. Fakat sınır dışı edilme olayının hemen akabinde sınır dışı etmeye karar verilmesinin sebebi ile birlikte İçişleri Bakanına bilgi vermesi gerekmekte idi (m.31).

Kişilerin ülkeden sınır dışı edildikten sonra başka bir kimlik altında tekrar gelmeleri durumu tespit edildiğinde cezalarının infaz edilmesinden sonra tekrar sınır dışı edilmekte idiler⁷⁴. Kanun kapsamında sınır dışı edilen veya genel hükümlere göre Türk vatandaşlığını kaybetmiş bulunan ecnebi kadınlar sınır dışı edilirler. Vatandaşlık ıskatına evlenme muamelesinin tekemmülünden evvel karar verilen ecnebi kadınlar 1312 sayılı TVK'nın 13. maddesi ile bahsedilen haktan istifade edemeyecekleri hüküm altına alınmıştır (m.25).

Pasaport düzenlemeleri ilk olarak 1867 yılında Osmanlı Pasaport Nizamnamesi ile başlamış, koşullara göre değişim göstermiş olsa dahi günümüze kadar rehberlik görevi yapmıştır. 2. Meşrutiyet zamanında 1911 yılında Pasaport Kanunu olarak yenilenmiş, 1915 ve 1918 yıllarında almış olduğu şekli ile Cumhuriyet sonrası dönemde de kullanılmıştır. 1938 tarihinde yürürlüğe giren 3519 sayılı Pasaport Kanunu ise 1950 tarihli 5682 Sayılı Pasaport Kanununa kadar geçerliliğini korumuştur.

73 Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030-0-018-001-002-100-99-20, (27/11/1942)

74 Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi. 030-0-010-000-000-99-640-1,(17/19/1931), Rus tabiiyetinden 1892 İstanbul doğumlu Leon Spigel, Rus ihtilalinden sonra Sovyet tabiiyetini kabul etmediğini, Beyaz Ruslardan olduğunu beyan ederek 1928 yılında Rus mültecilere mahsus vesika alarak Avrupa' ya gittiğini, bu itibarla tekrar Türkiye' ye gelemeyeceği için Portekiz Pasaportu ile 1930 yılında İstanbul'a gelmeye muvaffak olmasına rağmen kolluk kuvvetlerince durumunun anlaşılması üzerine sınır dışı edilmiş, tekrar başka bir Portekiz pasaportu temin ederek ülkeye girmeyi başarmışsa da tekrar kolluk kuvvetlerince tespit edilerek ikinci kez sınır dışı edilmiştir.

Cumhuriyetin ilanından 1961 Anayasası dönemine kadar sınır dışı ile ilgili işlemler hükümetin takdirinde sayılarak yargı denetimi dışında bırakılmıştır⁷⁵. 1961 Anayasasının idarenin her türlü eylem ve işleminin yargı denetimine tabi olacağına dair hükmü ile sınır dışı etme işlemi hükümetin idari tasarrufu olmaktan çıkmıştır⁷⁶. Öncelikle 1961 Anayasası insan haklarını yasama organına karşı korumak amacı ile anayasanın tek tek tanımladığı temel hak ve özgürlükler listesi koymuştur. Bunların sınırlanma nedeni, yöntemi ve ölçütleri de Anayasa’da belirlenmiş ve Anayasa Mahkemesini kurmuştur. Mahkemenin kurulma amaçlarından biri, Anayasada güvence altına alınan hakların ve hürriyetlerin yasama çoğunluğuna karşı korunma altına alınmasını sağlamaktır⁷⁷. Yabancıların temel hak ve hürriyetleri de yine anayasanın 16. maddesinde belirtildiği şekilde güvence altındadır.

3519 Sayılı Pasaport Kanununun geçerli olduğu dönemde yabancıların sınır dışı edilme kararı İçişleri Bakanlığı tarafından alınmakta olup Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından icra edilmekte idi. Bu kanunla ilgili olarak Emniyet Genel Müdürlüğünden İçişleri Bakanlığı adına yazılan 1940 tarihli⁷⁸ yazılan üst yazıda (Ek-4) Rus mültecisi Yahudi Hayim ve karısı Marya’ nın kızı Luba, bazı evli kimseler ve genç çocuklarla bulunan münasebetleri nedeni ile fuhuş yapmak, gizli randevu işletmekten gayri ahlaki hareketleri tespit edildiğinden Kanunun 4/10. bendine göre sınır dışı edildiği Başbakanlık makamına bilgi verilmiştir.

Yabancıların sınır dışı edilmesi konusu, 1950 tarihli 5683 Yabancıların İkamet ve Seyahatleri Hakkındaki Kanun ve 5682 sayılı Pasaport Kanunu gereği değerlendiriliyordu. İlaveten değişen şartlara uygun olarak çıkarılan genelgeler de görevin devamı sağlamaktaydı. Sonrasında yabancılar hukukunda güncel şartları içine alan ve yabancılar hukukuna dair ihtiyaçlara cevap verecek yeni bir çalışma yapılarak 04.04.2013 yılında 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu kabul edilmiş olup, tüm maddeleriyle bir yıl sonra 2014 yılında yürürlüğe girmiştir.

1.4. Sınır Dışı Etmeye Benzer İşlemler

Yabancıların çeşitli şartlar ve durumlara bağlı olarak buldukları ülkeden uzaklaştırılması sadece sınır dışı etme ile olmamaktadır. Yabancıların başka bir ülkede suç işlemesi halinde suçluların iade edilmesi durumu söz konusu olup, ulusal ve uluslararası kurallara göre işlem

75 T.C. Danıştay 5.D. 12.2.1943 gün, 43/343 no’lu kararında; Bir yabancıların siyasi düşüncelerle hudut dışına çıkarılması, hükümet tasarrufları meyanına dahil olmasına ve bu kabil tasarrufların idari davaya mevzu teşkil etmeyeceği idare hukuku esaslarından bulunmasına binaen davanın reddine” denilmiştir.

76 Esra Dardağan Kibar, **Türk İdari Yargısında Sınır Dışı Etme Kararlarının Ele Alınması**, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara, 2010, s.528-529

77 Yusuf Şevki Hakyemez, **Hukuk ve Siyaset Ekseninde Anayasa Mahkemesinin Yargısal Aktivizmi ve İnsan Hakları Anlayışı**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2009, s.18

78 Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030-0-010-000-000-206-407-14 (05/01/1940)

yapılmaktadır. Ayrıca yabancı bir kişinin başka bir ülke sınırlarına kadar gelmesine rağmen sınır geçilmemişse duruma göre geri gönderme işlemi yapılmaktadır.

1.4.1. Suçluların İade Edilmesi

Devlet olmanın esaslarından biri ülke toprakları üzerindeki hâkimiyettir ve hâkimiyet ancak kendi ülkesi sınırları içerisinde geçerlidir⁷⁹. Suçluların iadesi istisnai bir durumdur. Suçluların iade edilmesi, devletin egemenlik alanında işlediği iddia edilen suç nedeniyle sanık veya mahkûm olan kişinin başka bir ülkeye kaçması halinde, kişinin suçu işlediği iddia edilen ülkeye veya mahkûm olduğu ülkeye iade edilmesidir⁸⁰.

Ceza kanunlarının mülkiliği sonucu, ülkesinde suç işlenen devlet kendi yargı sistemine göre hareket etme hakkına sahiptir. Bu nedenle suçun işlendiği devlet suçluyu ülkesine ya da başka devlete teslim etmekten kaçınabilir⁸¹. Suçluların iadesi edilmesi normal şartlar altında zorunluluk olmayıp iki devlet arasında bir antlaşmaya bağlıdır⁸². Günümüzün gelişen şartları, ihtiyaçları ve kapsamı, suç çeşitlerinin farklılaşması gibi nedenlerle iki taraf devletin yapmış olduğu antlaşmalar yetersiz kalmıştır. Şartların yerine getirilememesi ve yaşanan zorluklar neticesinde işlemlerinin hızlandırılması, basitleştirilmesi, hukukleştirilmesi⁸³, milletlerarası antlaşmaların çok olması, bir birliğin sağlanamamış olması suçla mücadelede bazı zaruretleri doğurmuş⁸⁴, nihayetinde 1957 tarihli Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi (SİDAS) kabul edilmiştir⁸⁵. Antlaşmaların olmadığı durumlarda örf ve adetler devreye girmektedir⁸⁶. İkili antlaşmalarda devreye giren diğer konular diplomatik yöntemlerle çözüme kavuşturulur⁸⁷.

Türkiye, SİDAS ve bu Sözleşmenin Ek-2 no'lu Protokolüne taraftır. Buna göre, Sözleşme taraf devletler arasında iki taraflı sözleşme yerine geçmektedir (SİDAS m.28). Ayrıca, sözleşmenin uygulandığı ülkeler bakımından iki taraflı iade sözleşmelerini yürürlükten kaldırmış olup, yapılan

79 Eralp Özgen, **Suçluların Geri Verilmesi**, Ajans-Türk Matbaası, Ankara, 1962, s.4

80 Vahit Doğan, **Türk Yabancılar Hukuku**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2017, s.128

81 Ergül, a.g.e., s.63

82 Vedat Raşit Seviğ, **Türkiye'nin Yabancılar Hukuku**, Fakülteler Matbaası, İstanbul, 1981, s.87

83 Gözübüyük, a.g.e., s.3-4

84 Gözübüyük, a.g.e., s.13-21

85 Suçluların İadesine Dair Avrupa Sözleşmesi bundan sonra (SİDAS) olarak anılacaktır. 18.11.1959/7376 Sayılı Kanun, RG: 26.11.1959

86 Mehmet Kömürcü ve Yusuf Çalışkan, "Suçluların İadesi ve Siyasi Suçluların İstisnası", **Ankara Barosu Dergisi**, 56, 1999, s.79

87 Tekinalp, a.g.e, s.105

işlemleri daha anlaşılabilir kılmak ve uygulamada kolaylık sağlama açısından taraflar arasında ikili sözleşmelerin yapılabileceği belirtilmiştir⁸⁸.

Suçluların iadesi konusunda 1982 Anayasasının 38. maddesinin son fıkrasına göre, Uluslararası Ceza Divanına taraf olmanın gerektirdiği yükümlülükler hariç olmak üzere vatandaş, suç sebebiyle yabancı bir ülkeye verilemez. Cezai Konularda Uluslararası Adli İşbirliği Kanununda aynı prensip benimsenmiştir (m.11/1-a)⁸⁹. Vatandaşın iade edilmeme hakkını tanımanın yanı sıra eğer vatandaş kendi memleketinden transit geçme durumunda ise alıkonulabilir ve iade edilmez (m.21/b-2). Buna karşı iade etmeyen taraf, gerek varsa talep edenin isteği üzerine adli takibat için suçla ilgili dosya ve bilgileri ilgili makamlara intikal ettirmelidir⁹⁰.

Devletin egemenlik hakları çerçevesinde, ülkemizde işlenen suçlarla ilgili ulusal kanunlar geçerlidir. Eğer kişiye Türkiye’de işlemiş olduğu suçtan dolayı başka bir ülkede hakkında hüküm verilse dahi Türkiye’de yeniden yargılanır (TCK m.9). Bunun dışında iade talebi olsun veya olmasın ülke adına memuriyet veya görev üstlenmiş kişilerin karışmış olduğu suçlardan dolayı haklarında yabancı ülkelerde hüküm verilmiş olan kişilerin Türkiye’de yeniden yargılanması gerekecektir (TCK m.10).

İade talebini alıp gereğini yapan kurum Adalet Bakanlığıdır. Söz konusu talepnameyi ilgili devletle yapılan ikili anlaşmalar çerçevesinde inceler. Gerekli şartları taşıyan talepler, yetkili ağır ceza mahkemesi nezdindeki Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilir (CKUAİK m.13). Savcılık da evrakı kişinin bulunduğu yer Ağır Ceza Mahkemesine sevk ederek konunun esasının incelenmesini talep eder. (CKUAİK m.15). Ağır Ceza Mahkemesi taraf olunan uluslararası antlaşmalara göre karar verir⁹¹. Mahkemece kişinin iadesine karar verilmesi halinde evrak adalet bakanlığına oradan da ilgili bakanlık konu hakkında tahkikat yapar ve kararın verilmesi için ilgili ülkeye tahkikat dosyasını gönderir. Ülke kişiyi isterse iade işlemi yerine getirilir.

SİDAS gibi antlaşmalarda suçlar cürüm, kabahat, taksirli veya kasti olarak ayrımı yapılmamış (m.2/1), genel olarak suç kelimesi kullanılmıştır. Ancak, suç için gereken cezanın süresi belirtilmiştir. Sanığın geri verilmesinde üzerine atılı eylem her iki devlet yasalarına göre en az bir yıl hürriyeti bağlayıcı cezayı veya emniyet tedbirini ya da daha ağır bir cezayı gerektiren bir suç olmalıdır. Ülkemizde sanığın veya hükümlünün yapmış olduğu eylemin karşılığı istemde bulunulan veya kesinleşen ceza sürelerine göre değerlendirme yapılmaktadır⁹². Suç kavramı

88 Tekinalp, a.g.e, s.104

89 Cezai Konularda Uluslararası Adli İşbirliği Kanunu (2016), T.C. Resmi Gazete, 6706, (23.04.2016)

90 Tekinalp, a.g.e, s.106

91 Çiçekli, **Yabancılar ve Mülteci Hukuku**, s.181

92 Haluk Ulugöl, **Suçluların Geri Verilmesi ve Siyasi Suç**, Adil Yayınevi, Ankara, 2002, s.49

içerisine teşebbüsü de almaktadır. Teşebbüste kendisinde talepte bulunulan devlet yasasına göre belirlenmektedir. Eğer geri vermeye konu teşebbüs için belirlenen ceza antlaşmalardaki en az şartın üstünde ise sanık geri verilir⁹³.

SİDAS'ın 11.maddesine göre, talep eden tarafın kanunda iade talebine sebep olan fiilin ölüm cezasını gerektirmesine karşılık, kendisinden iade talep edilen tarafın mevzuatında ölüm cezasının bulunmaması veya bu ülkede işbu cezanın genellikle uygulanmaması ancak talep eden taraf ölüm cezasının infaz edilmeyeceğine dair talep edilen tarafa yeterli teminat verdiği takdirde (CKUAİBK m.11/3) iade yapılabilir.⁹⁴ Türkiye SİDAS 11.maddesi ile ilgili bir çekince belirtmiştir. Şöyle ki, Türk hükümetince idam cezasına mahkûm edilmiş bir kişinin Türkiye'ye iadesi söz konusu olduğunda yasalarında ölüm cezası bulunmaması halinde bu cezanın müebbet hapis cezasına çevrilmesi konusunda istekte bulunabileceği, bu cezanın infazı yapılmamış ise cezayı onaylayan TBMM'ne arz edileceği tahvili hususunda talepte bulunabilecektir⁹⁵.

Sonuç olarak iadesi talep edilen şahıs, talep edilen devletin vatandaşı olması durumunda Uluslararası Ceza Divanı Statüsüne taraf olan yükümlülüklerin dışında iade edilmeyecektir. Çifte veya çok vatandaşlığa sahip kişinin bu vatandaşlıklardan birinin ülke vatandaşlığı olup olmadığı konusuna bakılır. Bu vatandaşlıklarından biri istemde bulunulan devlet vatandaşlığı ise diğer vatandaşlıkların önemi yoktur ve vatandaş sayıldığı için geri gönderilmez ve iade edilemez kuralı geçerlidir⁹⁶. Türk vatandaşlığının asli veya müktesep olup olmadığı da önemli değildir. Önemli olan vatandaşlık durumudur⁹⁷. Vatansızlarda yabancı sayılır⁹⁸ ve yabancılara uygulanan prosedür aynen geçerlidir.

İadeye ilişkin AİHS ve Sözleşmenin Ek 4 No'lu protokolü ile bazı düzenlemeler yapılmıştır. Buna göre, sınır dışı etme yolu ile suçluyu iade etmede, kişi mülteci statüsünde olsa da sığınılan ülkede işlenen ağır bir suç nedeniyle toplumun ve devletin güvenliğini tehdit etmesi durumunda sınır dışı edilmesi mümkündür.

93 Ulugöl, a.g.e., s.50

94 Türkiye'de ölüm cezasının varlığı pek çok geri verme isteminin olumsuz olarak geri dönmesine neden olmuştur. Bunun için 3.8.2002 tarihli 4771 sayılı kanunun 1-A maddesi ile 765 Sayılı TCK' da bulunan ölüm cezaları istisnalar dışında müebbet hapse dönüştürülmüştür. Türkiye, İnsan Hakları ve Temel Hürriyetlerini Koruma Avrupa Sözleşmesinin Ölüm Cezalarının Kaldırılmasına Dair Ek-6 No'lu protokole katılmıştır. R.G:17.9.2003-25232.

95 Ulugöl, a.g.e., s.64

96 Ulugöl, a.g.e., s.39

97 Berki, **Türkiye'de Yabancılar Hukuku**, s.179

98 Ulugöl, a.g.e., s.39

1.4.2. Geri Çevirme

Yabancılar hukukunda geri çevirme, ülkeye henüz girmemiş olup da sınır kapısına geldiğinde beyan edebileceği geçerli bir pasaport veya pasaport yerine geçen belgesi olmaması ya da kaçak yollardan Türkiye'ye girmeye çalışan yabancılar için yapılan işlemi ifade etmektedir⁹⁹.

Yabancıların sınırdan geri çevrilme sebepleri YUKK'ta sayılmıştır. YUKK'nın 7. maddesine göre; pasaportu veya pasaport yerine geçen belgesi, vizesi veya ikamet ya da çalışma izni olmayanlar ile sayılı bu belgeleri veya yasal olmayan yollarla edindiği veya sahte olduğu anlaşılanlar; vize, vize muafiyeti veya ikamet izin süresini bitimi itibariyle en az 60 gün sürede pasaport veya pasaport yerine geçen belgesi olmayanlar; vize muafiyeti olsa dahi, vize verilmeyecek yabancılar Türkiye'ye girişlerine izin verilmeyerek geri çevrilir ve yapılan bu işlemler, geri çevrilen yabancılar tebliğ edilir. Tebligatta yabancıların karar karşı itiraz haklarına etkin bir şekilde nasıl kullanabilecekleri ve bu süreçteki diğer yasal yükümlülükleri ve hakları da yer alır¹⁰⁰.

Vize, yabancıların ülkeye girmesinde bir sakıncanın olmadığı anlamına gelmektedir¹⁰¹. YUKK m. 3/t'ye göre ise vize, ülkede 90 günden fazla olmamak şartıyla kalma hakkı tanınması veya transit geçiş imkânı veren izindir. Ancak Türkiye'nin yapmış olduğu çift veya çok taraflı antlaşmalara göre ilgili ülke vatandaşlarından vize alma şartları kaldırılabilirdiği gibi uluslararası koruma talep eden yabancılar da Türkiye'ye vize almadan girebilir (YUKK Yön. m.10/2).

Geri çevirme; yabancı kişi, sınır kapısında ülke sınırlarının içerisine girmemiş, ülkeye giriş için gerekli olan evrak ve şartları taşımadığı için girişine müsaade edilmeyen ya da ülkeye kaçak olarak giren yabancılar uygulanan işlemdir¹⁰². Anayasamıza göre vatandaş sınır dışı edilemediği gibi yasal gereklilik olan pasaport veya pasaport yerine geçen belgenin olmaması ya da yasal sınır kapılarından giriş yapmaması halinde geri çevirme işlemi de tesis edilemez. Kimliği ilgili birimler tarafından teyit edilen vatandaş hakkında gerekli idari ceza uygulandıktan sonra ülkeye girişi sağlanır. Bu nedenle geri çevirme sadece yabancılar uygulanan bir işlemdir.

Geri çevirme işleminde yabancı şahıs veya şahıslar ülkeye giriş yapmadığı için sınır dışı etme işlemi prosedürü uygulanmamaktadır. Ancak bu kişi veya kişilerin sınırlarımıza gelmelerinde ve

99 Ekşi, **Yabancılar**, s.100

100 Ekşi, **Yabancılar**, s. 100-101

101 Ekşi, **Yabancılar**, s.76

102 K. Sedat Sirmen, "Yabancıların Türkiye'den Sınır Dışı Edilmesine İlişkin Temel Düzenlemeler", **Ankara Barosu Dergisi**, (3), 2009, s.30

ülkeye giriş yapmamaları halinde hayati tehlikenin veya farklı sebeplerin olması durumunda geçici koruma yönetmeliği ve diğer uluslararası koruma mevzuatı gereği işlem yapılmaktadır.

1.4.3. “Vatandaş Sınır Dışı Edilemez” İlkesi

1982 Anayasasının 23. maddesinin son fıkrasındaki vatandaşın sınır dışı edilemeyeceği ve yurda girme hakkından yoksun bırakılmayacağı hükmü ile, her durumda vatandaşın ülkesine giriş hakkı güvence altına alınmıştır. Buna göre, Türk vatandaşı olduğunu ispat eden şahsın Türkiye’ye girişine engel olunamaz.

Türkiye’ye giriş ve çıkışlar, geçerli pasaport veya pasaport yerine geçen belgelerle sınır kapılarından, yapılır (YUKK m.5). Usulüne uygun olmayan veya muteber olmayan pasaport veya vesikalarla Türkiye sınırına geldiğinde Türk vatandaşlığını iddia ediyorsa, T.C. nüfus cüzdanlarını veya hüviyet varakalarını gösterdikleri ve bu belgelerin kendilerine ait olduğu tespit edilmesi halinde Türkiye’ye girebilir. Nüfus cüzdanından başka vesika veya delil gösterenlerin evrakları polisçe araştırılıp Türk vatandaşı olduklarına kanaat getirilmesi halinde ülkeye kabul edileceği, aksi durumda geri çevrileceği belirtilmiştir (PK m.3). Ancak 5682 sayılı PK 34. maddesine göre, kanunen uygun olmayan şekilde pasaportsuz olarak ülke sınırlarından girmiş olan vatandaşlara idari para cezası verilir.

AİHS’nin Ek 4 no’lu Protokolünün 3. Maddesinde “vatandaşın sınır dışı edilme yasağı” düzenlenmiştir. Hiç kimse kendi ülkesinden bireysel ya da topluca sınır dışı edilemez ve vatandaş olduğu ülkesine girme hakkından yoksun bırakılamaz. Görüldüğü üzere ulusal ve uluslararası hukukta vatandaşın kendi ülkesine girişi engellenemez ve kanunlarda belirtilen özel durum hariç sınır dışı edilmez.

Çifte vatandaşlığa sahip kişilere, iki ayrı devlet de hukuki statüsü tanımakta ve diplomatik koruma sağlamaktadır¹⁰³. Bir devletin yasal haklarından yararlanmak, diğer vatandaşlık hakkını sona erdirmemektedir¹⁰⁴. Bu gibi durumda kişi, vatandaşı olduğu ülkenin kendisine tanıdığı vatandaşlık haklarını kullanabilmektedir.

5901 sayılı TVK m.33’de, vatandaşlığın iptal edilmesi durumunda malların tasfiyesi ile ilgili genel uygulamada değişiklik olmamasına rağmen, sınır dışı edilmeye ilgili bir hüküm bulunmamaktadır. Buna göre, vatandaşlığın iptal edilmesi şahsın otomatik olarak sınır dışı edilmesi sonucunu doğurmaz, ülkede bulunan yabancılara tanınan haklardan aynen yararlanır.

103 Erdoğan Göğür, “Çifte Vatandaşlık”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 44(1-4), 1995, s.128

104 Göğür, *Çifte Vatandaşlık*, s.129

İKİNCİ BÖLÜM

2. SINIR DIŞI ETMENİN HUKUKİ KAYNAKLARI

2.1. Ulusal Kaynaklar

2.1.1. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası

1982 Anayasasında¹⁰⁵ herkesin; dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşit olduğu kabul edilmiş (m.10) olup, herkesin kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahip olduğu belirtilmiştir (m.12). Her iki maddede “herkes” ifadesini kullanılarak vatandaş - yabancı ayırımı yapılmadan haklar güvence altına alınmıştır.

Yabancıların seyahat hürriyetleri yani ülkeye giriş-çıkış ve ülke içerisindeki yer değiştirmeleri¹⁰⁶ Anayasa ile güvence altına alınmıştır (m.23). Bahse konu madde içerisinde kullanılan “herkes” terimi yabancı -vatandaş ayırımını ortadan kaldırmıştır¹⁰⁷. Ancak yabancıların ülkemizde buldukları sürede temel hak ve özgürlükleri kanunla ve milletlerarası hukuka uygun olarak sınırlandırılabilir (AY m.16).

2.1.2. Kanunlar

2.1.2.1. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

6458 sayılı YUKK¹⁰⁸ yürürlüğe girmeden önce yabancıların hukuki durumunu düzenleyen birden çok kanunun olması ve bu kanunların günün gelişen ihtiyaçlarına cevap vermede yetersiz kalması nedeniyle görülen eksiklikleri gidermek için yönetmelik, genelge vb. düzenlemeler çıkarılmıştı. Hukuki durumun yetersizliği, bilgi eksikliği, personel ve fiziki şartların uygun olmaması gibi etkenler birleşince yabancılarla ilgili yapılan işlemlerde uluslararası platformda insan hakları ihlalleri olarak değerlendirmelere sebep olmaktaydı. Bu nedenlerle günün gelişen ihtiyaçlarına cevap verecek bir kanuna gerek duyulmuştur.

105 T.C. Anayasası, (1982), T.C. Resmi Gazete, 17863, (9.11.1982)

106 Göger, **Yabancılar Hukuku**, 2. Bası, Ankara, 1974, s.61

107 Aysel Çelikel vd., **Devletler Hususi Hukuku**, Beta Yayınları, İstanbul, 2013, s. 70

108 Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, (2013), T. C. Resmi Gazete,28615, (4.4.2013)

Ülkemize zorunlu olarak giriş yapan şahıslar için mülga 94 Yönetmeliğine göre işlemler tesis edilmekte idi. İcra birim olan Emniyet Genel Müdürlüğü, gelişen ve değişen durumlarla ilgili olarak mevcut kanun ve yönetmeliğin yeterli olmadığı durumda genelgelerle çözüm üretilmiştir. Ayrıca ülkemiz AB uyum sürecinde, İltica ve Göç Eylem Planı çizgisinde mevzuatımızın yeniden düzenlenmesi, olması düşünülen iltica ve göç sisteminin şekillendirilmesi, iltica konusunda sahada çalışan görevlilerin detaylı bir şekilde bilgilendirilme ve bilinçlendirmesine ihtiyaç duyulmuştur¹⁰⁹.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, yabancıların Türkiye'ye giriş, çıkış ve kalışları ile Türkiye'den koruma talep eden yabancı kişilere sağlanacak korumanın kapsamına ve uygulanmasına ilişkin usul ve esasları, yabancılarla ilgili iş ve işlemleri, sınır kapılarında, sınırlarda ya da Türkiye içinde yabancıların münferit koruma talepleri üzerine sağlanacak uluslararası korumayı, kitlesel olarak Türkiye'ye gelen yabancılara acil olarak sağlanacak geçici korumayı, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarını kapsamaktadır. Bu kanun ile yapılan en büyük yenilik yabancılarla ilgili işlemleri yürütmek için Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kurulmasıdır. Ülkenin genel güvenliği ve düzeninin muhafazası bakımından derhal sınır dışı edilmesi gerekenler yabancılar için işlemi yerine getirme yetkisi Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün talimatı üzerine veya resen valiliklerce alınır.

YUKK çerçevesinde, AB Müktesebatı ile AİHM içtihatları da dâhil ilgili uluslararası standartlar doğrultusunda, göç hareketleri ve yönetimi faaliyetlerine konu olan mülteci, şartlı mülteci ve göçmenlere yönelik yeni hak ve güvenceler sağlanmış olup bunun yanı sıra başta geri göndermeme ilkesi olmak üzere kişilerin uluslararası yükümlülüklerden gelen hakların etkili korunmasını garanti altına alınan yeni hak arama yolları teşkil etmiştir¹¹⁰.

Yabancılar hukuku alanında Türkiye'nin de akit devletlerden biri olduğu birçok uluslararası antlaşma mevcuttur. Yabancı kişilerin ikamet, vize, çalışma, göç ve iltica konuları başta olmak üzere yapılan milletlerarası antlaşmalar yabancılar hukukunda önemli bir yer tutmaktadır (m.2/2).

YUKK ile;

- Uluslararası antlaşmalarda yapmayı taahhüt ettiğimiz yabancıları geri gönderme yasağı (AİHS m.3) temel ilkelerden biri olarak kabul edilmiş,
- Sığınmacı terimi yerine artık şartlı mülteci terimi getirilmiş,
- Geçici koruma, ikincil koruma ve uluslararası koruma gibi yeni kavramlar kabul edilmiş,
- Vatansız kişilere ilişkin düzenleme yapılmış,

109 "Genel Gerekeçe", http://www.goc.gov.tr/files/files/iltica_goc.pdf, (05.05.2019)

110 <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2019/02/MODULE1-Non-Refoulement-Deportation-and-International-Protection-2019-TUR.pdf>, "Geri Göndermeme, Sınır Dışı Etme ve Uluslararası Koruma, Sığınmacılar, Mülteciler ve Göçmenlerin Adalet Erişimine Destek" Projesi, (22.04.2019)

- Sınır dışı edilecek yabancıların idari gözetimin altındaki durumlarına ilişkin esaslar düzenlenmiş, bu karara karşı yasal yollara ne şekilde başvuru yapılacağı, avukatla temsil edilebilme, hukuksal başvuruları yapması için yeterli maddi durumu olmayan yabancılara adli yardımın yapılması,
- Sınır dışı edilme kararına karşı itiraz için 7 gün süre verilmiştir. Bu süre içinde idari yargı yoluna başvurulabilmekte ve de süresi içinde yapılan bu yasal başvurunun kendiliğinden yürütmeyi durduracağı kabul edilmiştir,
- Geri gönderme merkezlerinin kurulması, işletilmesi ve buralarda sağlanacak hizmetler düzenlenmiştir. Sınır dışı edilme işlemine tabi olan yabancı şahısların geri gönderme merkezlerinde tutulması sağlanacak olup bu merkezlerdeki işleyişe ilişkin usul ve esaslar belirlenmiştir,
- Uluslararası korumadan yararlanmak için talepte bulunan sınır dışı edilecek olan yabancı şahıslar için hızlandırılmış prosedür öngörülmüştür.
- Şartlı mültecileri güvenli üçüncü ülkelere yerleştirilmeleri esası benimsenmiştir. Bu konuyla ilgili YUKK 74/1. maddesin de de belirtildiği gibi güvenli üçüncü ülkeden gelen şartlı mültecilerin yaptıkları uluslararası koruma başvuruları değerlendirmeye alınmayacaktır.

YUKK'dan önce, hakkında sınır dışı etme kararı alınan yabancıların, sınır dışı etme işlemini durdurmak için idari yargıya başvurup yürütmeyi durdurma kararı alması gerekmekteydi. Aksi durumda alınan idari işlem icra olunurdu. Fakat yeni düzenleme ile sınır dışı etme işlemi için idare mahkemesine başvuru yapılması durumunda mahkeme sonuçlanıncaya kadar yabancıların ülkede kalmasına izin verilmekte, sınır dışı etme işlemi durmaktadır. İlgili birimlerce yapılacak olan işlemlerde yabancıya tebliğ edilmesi, şahsın kendisine yapılamıyorsa avukatına veya yasal temsilcisine yapılması her adımda bahsedilmiştir.

Kanunda düzenlenen en önemli konulardan biride ülkeye giriş yasağı konusudur. Özellikle ülkeye giriş yasağının süreleri ile ilgili düzenlemeler yapılmış ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne bazı konularda izin verebilme yetkisi tanımıştır. Ayrıca, yabancı, ülkeye gelmeden önce Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ilgili kamu kurumlarından, kuruluşlarından görüş alarak kamunun düzeni, güvenliği veya kamunun sağlığı açısından Türkiye'ye girmesi tehlikeli görülen yabancı kişilerin ülkeye girişini yasaklayabilmektedir.

2.1.2.2. Pasaport Kanunu

Devletler uluslararası teamüllere uygun olarak ülkelerine kabul edecekleri yabancılarda bazı özellikleri arama yetkisine sahiptir. Bu yetkilere dayanarak ülkesine giriş çıkış yapacak şahıslardan

bazı evrakların temin edilmesini istemektedir. 5682 sayılı Kanuna göre¹¹¹, ÷lkeye vatandaş veya yabancı olsun pasaport ya da pasaport yerine geçen belgeler ibraz edilerek giriş-çıkış kapılarından yapılması zorunludur. Yabancı kişiler bu şartların yanında ayrıca vize alma mecburiyetleri de bulunmaktadır (m.1,2,4). Ülkeden çıkış, yasal pasaportla bu işlemler için açılan yasal hudut kapılarından olmak zorundadır. Bunun dışında çıkış için vizeye gerek yoktur. Kural olarak hakkında adli tahkikat olmayan yabancının çıkışı engellenmez¹¹².

Pasaportu olmadan ÷lkeye giriş yapmak isteyen vatandaşlar kimliklerini ibraz ettikleri takdirde ÷lkeye girme hakları Anayasal olarak güvence altına alınmıştır. İlgilinin Türk vatandaşlığı hakkında, hudut kapılarında görevli polislerin tereddütleri bulunması durumunda İçişleri bakanlığından görüş sorabilirler¹¹³ (TVK m.39). Ayrıca, ÷lkeye pasaportsuz olarak giriş yapan vatandaşlara idari olarak para cezası tatbik edilir (PK m.34).

Yabancıların Türkiye'ye pasaportla girmeleri esastır. Ayrıca ÷lkede kaldığı süre boyunca pasaportun geçerliliğinin olması ve ilgili makamlarca her istendiğinde ibraz edilme mecburiyeti vardır. Pasaportu kayıp olan veya hükmü olmayan yabancı, ilgili makamların kendilerine resmen ihtar yaptığı tarihten başlayarak 15 gün içerisinde pasaport alması mecburidir. Almadığı takdirde idari icaplara uymamaktan sınır dışı edilebilir (m.20).

2.1.2.3. Türk Ceza Kanunu

Yabancıların sınır dışı edilmesi Türk Ceza Kanununun¹¹⁴ 59. maddesinde düzenlenmiştir.5328 sayılı Kanunla değişiklik yapılmadan önce, işlediği suç karşılığı iki yıl veya bu süreden daha fazla süreyle hapis cezasına çarptırılan yabancının cezasının infazı gerçekleşikten hemen sonra sınır dışı edilmesine de hükmolunacağı belirtilmekteydi. Bu durum yabancıların sınır dışı edilmesine karar veren makam olan İçişleri Bakanlığı dışında yargının da yetkili olması anlamına gelmekteydi. Ayrıca bu maddeye göre herhangi bir takdir yetkisinden bahsedilmemekte, emredici bir hüküm olarak karşımıza çıkmaktaydı. 5328 sayılı yasa bu madde ile ilgili yapılan değişiklikle, işlediği suç sebebiyle hapis cezasına alan yabancı, koşullu salıverilme hakkından yararlandıktan ve cezasının “infazı” gerçekleşikten sonra sınır dışı işlemleri ile ilgili durumunun değerlendirilmesi için hemen İçişleri Bakanlığına bildirim yapılır şeklinde düzenlenmiştir. 6458 sayılı kanunun yürürlüğe girmesinden sonra TCK 59. maddesinde belirtilen İçişleri Bakanlığı'nın İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü olarak algılanması gerekmektedir¹¹⁵.

111 5682 Sayılı Pasaport Kanunu, YUKK m.124(1) ile, PK'nun 4,6-11,24-26,28-29,32- 33, 35-36, 38 ve ek 5. maddeleri, 5. maddenin 1 ve 2. fıkraları ve 34. maddesinin 1. fıkrasının ikinci cümle yürürlükten kaldırılmıştır.

112 Göger, **Yabancılar Hukuku**, 1974, s.62

113 Çiçekli, **Yabancılar ve Mülteci Hukuku**, s.80

114 Türk Ceza Kanunu, (2004), T.C. Resmi Gazete, 25611, (12.10.2004)

115 Ekşi, **Yabancılar**, s.108

2005 tarihli düzenleme, sınır dışı edilme konusunda iki önemli değişiklik getirmiştir. İlk olarak iki yıl hapis cezası yerine sadece “hapis” cezası koşulu getirilerek hapis cezası alan bir yabancının sınır dışı edilebilmesi kabul edilmiştir. İkinci önemli farklılık ise, sınır dışı etme konusunda hâkime verilen zorunlu sınır dışı etme görevi kaldırılarak, İçişleri Bakanlığı’na bir takdir ve değerlendirme hakkı tanınmıştır. Yani, sınır dışı etmeye hâkim değil İçişleri Bakanlığı takdir yetkisini kullanarak karar verecektir. Burada zorunlu sınır dışı etme ilkesi terk edilmiş, takdiri bir sistem ve ilke getirilmiştir.

Türk Ceza Kanununda, sınır dışı etme konusunda suçun türü ve cezanın miktarı bakımından bir ayırım yapılmamıştır. Hangi suçların karşılığı sınır dışı edilmeyi gerektirir gibi ayırım yapılmadığından suça karışan yabancı şahısların mutlaka sınır dışı edilmesi gerektiği şeklinde hüküm de bulunmamaktadır. Konu İçişleri Bakanlığı’na iletildiğinde bir değerlendirme yapılacaktır. TCK’da yabancı kişilerin doğrudan sınır dışı edilmesi değil, durum hakkında karar verilmek üzere ilgili makama bildirilmesi prensibi kabul edilmiştir. Dolayısı ile değerlendirme neticesi kişiler hakkında sınır dışı etme kararı alınmayabilir.

Ayrıca yabancının yargılanmasının devam ettiği sırada mahkemeler tarafından “Yurtdışına Çıkış Yasağı Adli Kontrol” kararı verilmiş ise çıkış işlemi yasak kalkana kadar durmaktadır. 6291 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri Koruma Kanununun 2. maddesi, 6352 sayılı Yargı Hizmetlerinin Etkinleştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması ve Basın Yayın Yoluyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava ve Cezaların Ertelenmesi Hakkında Kanunun geçici 2/3 maddesi uyarınca, denetimli serbestliğin uygulanması koşulu ile tahliye edilen, cezaevlerinde hükümlü olarak bulunmakta iken koşullu salıverilmede hakkından yararlandıktan ve her halde kişinin cezasının infazının gereği yapıldıktan sonra tahliye edilen yabancı kişilerin haklarında, ilgili adli makamlarca yurt dışına çıkış yasağının konulmaması durumunda ülkemizden çıkışlarının sağlanması gerekmektedir. Bu doğrultuda cezasını tamamlamadan şartlı salıverilme nedeniyle cezaevinden çıkan yabancılar için hâkim kararı olmadığı sürece infazın tamamlandığı kabul edilerek Emniyet yetkililerine bildirilir. Kolluk kuvvetlerince teslim alınan yabancı için yetkili mercilerle yazışma yapılır ve alınacak talimatlara göre sınır dışı işlemi yapılır. Yurt dışına çıkış yasağı konulmuş ise infaz hâkimliğinin belirtmiş olduğu adres temel alınarak kendisine üç gün içerisinde ikametinin kapsamındaki Denetimli Serbestlik Bürosuna gitmesi ve süre sonuna kadar ülkede bulunması sağlanır.

TCK m.25/2 hükmü uyarınca, zaruret hali nedeni ile zulümden korktuğu için sığınma hakkı arayan kişilerin sınırı aşarak korunma amaçlı ülkemize giriş yapmaları TCK’ya göre ceza uygulamasını gerektirmemektedir¹¹⁶.

116 Taneri, a.g.e., s.40

2.1.2.4. Türk Vatandaşlığı Kanunu

Anayasa m.66'da, "Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk" olarak kabul edileceği belirtilmiştir. 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununa¹¹⁷ göre de, "Türkiye Cumhuriyeti Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan kişi" Türk vatandaşdır. TVK'da vatandaşlığın kazanılması m.5 ve devamı maddelerinde, kayıp halleri m.23 ve devamı maddelerinde düzenlenmiştir.

Sınır dışı edilme, geri çevirme ve iade kapsamında şahısların vatandaşlıkları önem arz etmektedir. Çünkü özel nedenlerin dışında vatandaş sınır dışı edilmez. Bu nedenle sınır dışı etmede vatandaşlığın kazanılması ve kaybedilmesi anı önem arz etmektedir.

TVK 31.maddesi Türk vatandaşlığının iptalini düzenlenmektedir. Buna göre, bir kişinin Türk vatandaşlığını kazanması, ilgilinin kişinin yalan beyanı veya vatandaşlığı kazanmaya esas teşkil eden konuları isteyerek gizlemesi sonucunda gerçekleşmiş ise bu kararı veren makam tarafından vatandaşlık iptal edilir. İptal kararı, karar tarihinden itibaren hüküm ifade eder (m.32). Vatandaşlığın iptal kararı veren makamlar İçişleri Bakanlığı ve Cumhurbaşkanıdır. Vatandaşlığın kaybı veya kazanılmasına ilişkin kararlar ilgiliye ve başvuru yapan makamlara bildirilir. Mülga 403 sayılı TTVK'nın 33. maddesinde, vatandaşlığı iptal edilenlerin sınır dışı edilmelerinin lüzumlu görülmesi halinde bu hususun iptal kararında belirtileceği hükmü yer almaktaydı. 5901 sayılı TVK'da ise, vatandaşlığı iptal edilenlerin sınır dışı edilmesine ilişkin hüküm bulunmamaktadır. Bu kişiler hakkında YUKK hükümleri uygulanır. Buna göre bu kişiler Türkiye'den sınır dışı edilebilir.

2.2. Uluslararası Sözleşmeler

Sınır dışı etme, temel hak ve hürriyetler içinde görüldüğünden artık ülkelerin iç hukuk kuralı olmaktan çıkmış evrensel bir boyuta kavuşmuştur¹¹⁸. Anayasa'nın 16. maddesinde, "temel hak ve hürriyetler, yabancılar için, milletlerarası hukuka uygun olarak kanunla sınırlanabilir" denilmektedir. YUKK'da ise, milletlerarası antlaşmalar saklı tutulmuş olup, "Kanunun düzenlemiş olduğu bir konu hakkında uluslararası antlaşma varsa öncelikle bu antlaşma hükümlerine göre hareket edilmesi gerektiği" hükmolunmuştur (m.2/2). Anayasa'nın temel hak ve özgürlükleri sınırlandırması, uluslararası hukukta egemen devletlere tanınmış olan yetki sınırlarına göre belirlendiği kabul edilmiş olmaktadır¹¹⁹.

117 Türk Vatandaşlığı Kanunu, bundan sonraki bölümlerde TVK olarak yazılacaktır.

118 Sirmen, a.g.e., s.30

119 Çiçekli, **Yabancılar ve Mülteci Hukuku**, s.39

Yabancıların sınır dışı edilmesi ve sınır dışı edilemeyecek durumları belirleyen çift taraflı veya çok taraflı uluslararası sözleşmeler mevcuttur. İki taraflı sözleşmeler, yabancı kişilere Türkiye’de serbest ikamet hakkı tanınırken, belirli durumların olması halinde sınır dışı etme yetkisi saklı tutulmuştur. İki taraflı antlaşmalarda sınır dışı etmenin sebebi olarak genellikle mahkeme kararı, ahlaki ve sıhhi zabıta ve dilencilik hakkındaki kanun ve nizamlar gereği veya ülkenin iç ve dış emniyetine ait sebepler gösterilmiştir¹²⁰.

Kural olarak bir yabancıdan ülkeden sınır dışı edilmesi; ülke güvenliğinin ciddi tehlike altında olması veya kamunun düzeni, güvenliği ve sağlığı açısından tehlike oluşturması halinde yerine getirilir¹²¹.

2.2.1. Evrensel İnsan Hakları Bildirgesi

İnsan hakları, evrenseldir ve şartsız olarak herkese tanınmış haktır. Bu hakları kimi durumdaki kişilere fazlaca kullandırılması olacağı gibi bazı şartlarda daha az kullandırılması söz konusu olabilmektedir. Yani sınır dışı etme, suçluların iadesi ve geri çevirmelerin sadece yabancılara karşı yapılan fiiliyat olması veya seçme-seçilme hakkı, bazı kamu hizmetlerinden yararlanma gibi hakların sadece vatandaşlara tanınması hakların ihlali anlamına gelmemektedir¹²³.

Evrensel İnsan Hakları Bildirgesinin¹²² başlangıç bölümünde, insanın kendisine yönelik zulüm ve baskıya tepki olarak ayaklanmaya mecbur kalmaması için insan haklarının hukukun üstünlüğü yoluyla korunmasının zorunluluk olduğunu, üye devletler BM ile işbirliği yapılarak insan hakları ve temel özgürlüklere saygı gösterilmesini evrensel boyutta sağlamak ve bunlara riayet edilmesinin geliştirilmesini sağlamayı taahhüt etmektedir¹²⁴.

Bildiride herkesin kendi ülkesi de dâhil olmak üzere herhangi bir ülkeden ayrılma ve ülkesine dönme hakkına sahip olduğu (m.13), bu hakları kullanırken keyfiliğin yanı sıra insanların yaşamış oldukları zorluklar ve ihtiyaçlar nedeni ile zulümden kurtulmak için başka ülkelere sığınma talep etme ve sığınmacı muamelesi görme hakkının olduğu da net bir şekilde belirtmiştir (m.14). Genel olarak bildirgenin çıkış sebebi insanların yaşam (m.5) ve güvenlik (m.3) haklarının asgari seviyede korunma ihtiyacıdır.

120 Çelikel ve (Öztekin) Gelgel, a.g.e., s.124

121 Çelikel ve (Öztekin) Gelgel, a.g.e., s.128

122 BM Genel Kurulu 10 Aralık 1948’de bildirgeyi kabul etti. Türkiye 6 Nisan 1949’da beyannameyi kabul eden ülkeler arasına girmiştir.

123 Ekşi, AİHM’de Sığınmacı ve Mülteciler, **İstanbul Barosu Dergisi**, 82 (6) s.2811

124 <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/7217.pdf>(15.10.2019)

2.2.2. 1951 Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme ve 1967 Tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Protokol

2. Dünya Savaşı ve sonrasında yaşanan olaylar ve gelişmeler neticesinde ihtiyaçların karşılanması için 1951 tarihinde Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Sözleşmesi¹²⁵ hazırlanmıştır. Sözleşmede 1 Ocak 1951 tarihi öncesinde Avrupa’da gelişen konuları kapsadığından bu tarihten sonra yeni mülteci yaratan sorunların çıkması zaman ve hangi ülkeden ya da kıtadan olduğuna bakılmaksızın uluslararası bir tanıma dönüşmesi için değişiklik yapılması zorunluluğu doğmuştur. Bu nedenle 1967 yılında Mültecilerin Statüsüne İlişkin Protokol¹²⁶ kabul edilmiştir. Mülteciler ile ilgili mevcut Sözleşme ve Protokolle, öncelikle mültecinin tanımını, statüsünün belirlenmesi, sığındıkları ülkelerdeki hukuki durumlarını, bu doğrultuda kendilerini uluslararası zeminde savunabilmeleri BMMYK görevleri ve sözleşmeye taraf devletlerin görev ve yükümlülüklerini belirtmektedir.

Mülteci tanımına göre, bu statünün tanındığı kişilerin kendi ülkesinde bulunduğu müddetçe kişinin mültecilere mahsus uluslararası korumadan yararlanması söz konusu değildir. Kişinin zulüm korkusu nedeniyle menşe ülkesinden kaçması ya da uluslararası sınırdan geçmesi gereklidir¹²⁷.

Sözleşmeye katılımı kabul eden devletler, ülkelerindeki hukuka uygun şekilde bulunan mültecileri ancak ulusal güvenlikleri ve kamunun düzeninin bozulması nedenleriyle sınırdışı edebileceklerdir. Hukuken usulüne uygun olarak verilmiş sınır dışı etme kararına karşı mültecinin itiraz etme hakkının tanınması da gerekmektedir (m.32/1-2).

Sözleşmenin vurgulanması gereken özelliklerinden biri, zulüm korkusu sürdüğü müddetçe mülteci statüsünde olan kişilere sağlanan korumanın sürdürülmesi ve bu kişilerin sınır dışı edilmeleri ya da zorla geri gönderilmelerine ilişkin yasaktır¹²⁸. Sözleşmenin 33. maddesine göre; taraf devletler mülteciyi, ırkı, dini, tâbiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade etmeyecektir. Ancak, mültecinin sınır dışı edilmesini engelleyen durumların yanı sıra bulunduğu ülkenin güvenliği için ciddi tehlike oluşturduğu

125 359 Sayılı Cenevre’de 28 Temmuz 1951 Tarihinde İmzalanmış Olan Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşmenin Onaylanması Hakkında Kanun, R.G.5.10.1961/10898

126 244 sayılı Kanunun 2/3. fıkrasına göre 359 Sayılı Kanunla onaylanmış bulunan “Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme’nin zaman ve mekan bakımından tadilini öngören ve BM Genel Kurulu’nun 2198(xxı) sayılı kararı ile kabul edilmiş bulunan “Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Protokol” e Kanun’un 2.maddesinde yer alan itirazı kayıt ve coğrafi sınırlama bakımından Sözleşme’nin sadece Avrupa’da cereyan eden hadiseler neticesinde vaki sığınmalara uygulanacağı yolunda yapılan deklarasyona katılım,(1963), RG, 12968,(5.8.1968)

127 Ahmet Hamdi Topal, **Mülteciler Hukuku ve Silahlı Çatışma Kaynaklı Sığınmacılar**, Onikilevha Yayınları, İstanbul, 2019, s.104,107

128 Topal, a.g.e., s.41

şeklinde sebepler bulunması veya ciddi bir adi suç sebebiyle kesinleşmiş mahkûmiyetinin olması bulunduğu ülkenin halkı için tehlike oluşturmaya devam eden bir mültecinin bu haklardan yararlanmasına müsaade edilmemektedir.

Anayasası'nın 90. maddesine göre uluslararası antlaşmalar kanun gücündedir. Türkiye 1951 Sözleşmesine tarih ve coğrafya ile ilgili çekince koymuştur. Buna göre Türkiye 1 Ocak 1951 yılından önce Avrupa kıtasında meydana gelen olaylar sebebi ile gelenlere mülteci statüsü tanımıştır. Ancak 1967 Protokolü ile zaman kısıtlamasına son verilmiş olup, bu uygulamaya 31.07.1968 tarihinden itibaren geçerlilik kazandırılmıştır.

Yasal olarak ülkede bulunan yabancı kişilerin sınır dışı edilmeleri için birçok sebep olmasına rağmen, ülkede bulunan mülteci veya şartlı mülteci sadece milli güvenlik ve kamunun düzeni için sorun olduğunda sınır dışı edilebilecektir.

1951 Mülteciler Sözleşmesi'nin temel esasları;

- Müttekabiliyet ilkesi taraf devletlerde üç yıl oturan mülteci için uygulanmaması,
- Mültecilere karşı mukabele-i bil-misil tedbirleri kural olarak uygulanmaz,
- Mal edinmede yabancılarla eşit muamele görme,
- Siyasi ve kar amacı taşımayan dernek ve meslek birlikleri kurma,
- Mahkemeye başvuru, teminat muafiyeti ve adli müzaheretten yararlanmada vatandaşla eşit muamele görme,
- Çalışma ve sosyal güvenlik hakları,
- Mülteciler buldukları ülkedeki yasalara ve kamu düzeninin korunması için alınan gerekli tedbirlere uyma yükümlülüğü.
- Türkiye'den sınırdışı edilecek yabancı mülteci ise 1951 Sözleşmesinin 32. ve 33. maddeleri gereğince sınır dışı edilebilir.

Sözleşmenin madde 32/1'de madde 33/1'den farklı olarak sınır dışı etme uygulamasına istisnalar saklı tutulmak kaydı ile genel bir yasaklama getirmektedir. 33/1. maddede ise kişinin hayatı ve hürriyetinin madde içerisinde belirtilen sebeplerle tehlike altında olacağı bir yere sınır dışı edilmesi yasaklanmaktadır. Buna karşın 32/1 maddesinde, kişinin sınır dışı edilemeyeceği yer bakımından bu yönde bir ayırım yapılmamış, öngörülen istisnalar dışında herhangi bir yere sınır dışı edilme yasak kapsamında değerlendirilmiştir. Ancak 32/1 maddesinde mültecinin sığınma ülkesinde sınır dışı yasağı ülke kanunlarına uygun bir şekilde bulunması şartına tabi tutulmuş olup, 33. maddede bu yönde bir şart belirtilmemiştir¹²⁹.

129 Topal, a.g.e., s.138-139

Mülteciler, hayatlarının ya da özgürlüklerinin ciddi tehlike altında olacağı ülkelere hiçbir şekilde geri gönderilmeyecek veya iade edilmeyecektir. Mülteciler buldukları ülkede muntazam olarak bulunuyorlarsa milli güvenlik veya kamunun düzeni nedenleri ile sınır dışı edilebilir. Eğer kamu güvenliği aksini zorunlu kılmıyorsa mülteciye durumunu düzeltmesi için ya da başka bir ülkeye kabul edilmesine kadar makul bir süre verilir¹³⁰. Bu sözleşmedeki diğer hükümler saklı kalmak üzere, her sözleşmeye taraf devlet de mültecilere genel olarak yabancılara tanıdığı rejimi uygulayacaktır (m.7).

Mülteciler hukukuna göre mülteci statüsü arayışındaki herkes, 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü kapsamında değerlendirilmektedir. Uluslararası alanda mültecilerin korunmasına yönelik temel düzenleme niteliğindeki Sözleşme, silahlı çatışma kaynaklı kitlesel akınların neden olduğu sorunlar üzerinde durmamaktadır. Bu sebepten dolayı yerinden edilenlerin tümü Sözleşme kapsamında koruma elde edememektedir¹³¹.

2.2.3. Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşme¹³² ve Vatansızlığın Azaltılmasına Dair Sözleşme¹³³

Bir şahsın vatansız olması, hukuki olarak herhangi bir devletin koruması altında bulunmaması olarak tanımlanabilir. Bölgesel ya da ülkeler arası savaş, çatışma, ülke sınırlarının yeniden çizilmesi, kanunların değişmesi, idari uygulamalar, ülkelerarası iç hukuk düzenlemelerinden kaynaklanan vatandaşlık durumları, son günlerde gündeme gelmeye başlayan ve gelecek yıllarda daha büyük sorun olacak küresel ısınma nedeniyle deniz seviyesinin altında kalarak haritadan silinecek ülke vatandaşlarının mecburi yer değiştirmeleri, hükümetlerin uygulamış oldukları kanunlara göre vatandaşlıktan çıkarma ya da iptal etme nedenleriyle milyonlarca kişi vatansız statüsünde bulunmaktadır. Bu kişiler genelde zorunlu olarak yerlerinden edilmiş ya da ülkesel politikalar yüzünden kişilerin ırkı, dini ve diğer özel durumları kullanılarak ayrımcılığa maruz kalmış kişilerdir.

Vatandaşlık durumunun belirlenmesinde her ülkenin egemenlik hakkı olsa da vatansızlık durumunun ortadan kaldırılması, her bireyin bir vatandaşlığının bulunması ve keyfi olarak insanların vatandaşlık hakkından mahrum bırakılmaması için ulusal ve uluslararası mevzuat oluşturulmaya çalışılmıştır. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 15.maddesinde belirtildiği gibi, her kişinin bir vatandaşlık hakkı vardır ve kimse keyfi olarak vatandaşlığından ya da vatandaşlığını değiştirme hakkından yoksun bırakılmamalıdır. Beyannamenin sağlanmış olduğu

130 Tekinalp, a.g.e, s.89

131 Topal, a.g.e., s.3

132 Türkiye tarafından 6549 sayılı kanunla onaylanmıştır. RG.10.7.2014/29058

133 28 Eylül 1954'de New York'ta imzalanmış ve 6 Haziran 1960'da yürürlüğe girmiştir.

temel hak hürriyetlerin olası en geniş kapsamda uygulanması için 1951 Mülteci Sözleşmesinin kapsamadığı vatansız kişilerin statüsünün de uluslararası bir anlaşmayla düzenlenmesi ve iyileştirilmesi için anlaşılmıştır¹³⁴.

İlk defa Uluslararası Adalet Divanınının 1955 Nottebohm Davasına ilişkin verdiği kararlar devlet ve birey arasındaki gerçek ve geçerli bağın vatandaşlık ile kurulduğu tespit edilmiştir. “Devletlerin uygulamalarına, tahkim ve yargı kararlarına ve dava vekillerinin görüşlerine göre tabiiyet, temelinde bir toplumsal bağlılık olgusu, karşılıklı hak ve ödevlerle birlikte gerçek bir varlık, çıkar ve duygu dayanışması yatan bir hukuksal bağdır” denilmektedir¹³⁵.

Vatansız Kişilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1954 Sözleşmesi¹³⁶ vatansızların hukuki statüsünü düzenleyen, iyileştirmenin yanı sıra vatansızlara ayrımcılık yapılmaksızın temel hak ve özgürlüklerinin sağlanmasını amaçlayan temel uluslararası belgedir. 1954 tarihli ilk sözleşmenin çok radikal olduğuna kanaat getirilerek 1961 yılında Gelecekte Vatansızlığın Azaltılmasına İlişkin Taslak Sözleşme kabul edilmiştir. Sözleşme hükümleri, doğumda vatansızlık durumunun oluşmasını engellemeyi amaçlamaktadır. Sözleşme hükümlerinden yararlanan kişilerin başvurularının incelenmesi, uygun mercie başvuruda bulunulması için yardım almalarını sağlayan bir organın oluşturulmasını da öngörmektedir. Gelen kurul bu görevin BMMYK tarafından yerine getirilmesini talep etmiştir¹³⁷.

Sözleşmenin 31.maddesi sınır dışı edilme konusunu kapsamaktadır. Maddeye göre; Sözleşmeci Devletler ülkelerinde yasal olarak ikamet eden vatansız bir kişiyi ulusal güvenlik ya da kamu düzeni ile ilgili nedenler dışında sınır dışı edemezler. Vatansız kişinin sınır dışı edilmesi, ancak ilgili yasal sürece uygun olarak alınmış bir kararı izleyebilir.

1954 Sözleşmesine göre, birey vatansız olarak tanımlanmak istediğine dair başvuru yapsa bile ülkede kalması için devletlerin zorunlu olarak ikamet vermeleri anlamına gelmemektedir. Ancak ilgili devletler kişinin vatansız olup olmadığını tespit ederken geçici olarak kalma izni verebilir.

1954 Sözleşmesinde radikal kararlar alındığı, ayrıca sözleşme hükümlerinden yararlanan kişilerin başvurularının incelenmesi ve uygun mercie başvuruda bulunulması için yardım almaların

134 Nuray Ekşi, **Yabancılar Hukukuna İlişkin Mevzuat ve Antlaşmalar**, Beta Yayınları, İstanbul, 2016, s.281

135 Achiron vd., a.g.e., s.9

136 New York'ta 28.9.1954'te imzalanmıştır. Yürürlüğe 6.6.1960 yılında 39. Maddeye uygun olarak girmiştir. 6459 sayılı Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşmenin Uygun Bulunduğuna Dair Kanun, R.G., 10.7.2014/29056.

137 Taneri, a.g.e., s.29

sağlayan bir organın oluşturması öngörülmekteydi. Bu görev BMMYK tarafından yerine getirilmesi talep edilmiştir¹³⁸.

Sözleşme şartlarına göre ülkede yasal bir şekilde kalan vatansız kişiler milli güvenliğin veya kamunun düzeninin sağlanması gerekçesiyle ülkeden sınır dışı edebilir. Bu şekilde sınır dışı edilme milli güvenlik açısından mecburi ve hukuk kurallarına uygun bir şekilde olmalıdır. Vatansız kişinin sınır dışı edilme konusunda, hukuksal düzlemde kendini savunabilmesi, temsilci aracılığı ile gerekli istemlerde bulunabilmesi, lehine olan kanıtları ilgili makamlara sunabilmesi ve temyiz edebilmesi garanti altına alınmalıdır.

2.2.4. Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme

Sözleşme¹³⁹, genel olarak her insanın doğuştan kazanılan yaşam hakkının olduğu, bunun yasalarla korunması gerektiği, kişilerin işkenceye veya zalimane insanlık dışı veya onur kırıcı muameleye veya cezaya maruz bırakılmayacağını belirtmektedir.

Suçluların iade veya sınır dışı edilmelerin ya da herhangi bir şekilde ülkeden çıkartılmaları durumunda gerçek riskin tespit edilmesi halinde sözleşmenin 6. ve 7. maddelerine istinaden geri gönderme veya sınır dışı edilme işlemleri uygulanmayacaktır. Bu maddelerde belirtilen hükümler, kamu düzeninin, kamu sağlığının ya da ülke güvenliğinin sebebi ile sınırlandırılmasına izin verir durumda olmayıp, kesin ve mutlak¹⁴⁰.

Sözleşmeye göre, taraf devletlerden birinin ülkesinde yasal olarak bulunan bir yabancı, bu ülkeden ancak yasalara uygun olarak verilmiş bir karar uyarınca sınır dışı edilebilir (m.13). Bu maddede belirtilen hususlar ile Avrupa İkamet Sözleşmesinde ve AİHS'nin 7 No'lu Ek Protokolünün 1.maddesi hükümleri benzer niteliktedir.

2.2.5. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

AİHS¹⁴¹ 1948 yılında ilan edilen Evrensel İnsan Haklarının Bildirisinde belirtilen hakların etkin olarak her yerde tanınması ve uygulanmasını hedef almıştır. İnsan haklarının ve temel özgürlüklerin korunması için geliştirilen kapsamlı bir sözleşmedir. Türkiye'nin de taraf olduğu

138 Achiron vd.,a.g.e., s.13- Yine vatansızların hukuki durumunu düzeltmek için uluslararası alanda yapılan çalışmalardan biri de, Eylül 1973'te Bern'de Vatandaşlık Statüsüne İlişkin Uluslararası Komisyon tarafından kabul edilen Vatansızlık Hallerinin Sayısının Azaltılmasına Dair Sözleşme31.07.1977tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir.

139 Türkiye tarafından onaylanan Sözleşme, RG. 21.7.2003/25175

140 Taneri, a.g.e., s.166

141 **İnsan Hakları**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2000, s.534

AİHS, karşılıklılık esas almayan bir uluslararası insan hakları belgesidir. Sözleşme'nin 1. maddesi gereğince, taraf devletler, Sözleşmeyle güvence altına alınan bütün hak ve özgürlükleri kendi yetkisi alanları içerisinde bulunan herkese sağlama yükümlülüğü altındadır¹⁴². BM 27. Oturumda (1986)'da belirtildiği gibi, taraf devletlerin yurttaşları ile sınırlı değildir. Taraf devletin topraklarında ya da yargı yetkisine tabi konumda bulunabilecek tüm kişilere uyruk ya da vatansızlık durumuna bakılmaksızın Sözleşmenin getirdiği korumayı sağlamalıdır¹⁴³.

AİHS'i diğer uluslararası belgelerden ayıran en önemli unsurunu denetim ve yaptırım mekanizmasıdır. Sözleşmenin getirmiş olduğu insan hakları koruma mekanizması ve AİHM'e bireysel başvuru hakkı, yabancılar hukuku alanında uluslararası mahkeme kararlarının etki ve önemini büyük ölçüde arttırmıştır.¹⁴⁴ AİHM zaman içinde gelişen dinamikleri dikkate alarak olayları yorumlamaktadır. Çünkü gelecek zamanda ihtiyaçların ne getireceği bilinmediğinden, ek protokoller dâhil sözleşme bir bütün olarak yorumlanmakta ve bu şekilde yaşayan bir hukuk metni olarak güvenilirliğini ve etkinliğini korumaktadır. Dolayısıyla AİHM haklar için bir güvence olmaktadır.

Vatandaş veya yabancılar AİHM'e, Sözleşmenin bazı temel maddelerinin¹⁴⁵ ihlal edildiği veya uygulanmadığını gerekçesiyle başvuruda bulunmaktadır¹⁴⁶. Ancak AİHS mevcut hükümleri doğrultusunda sığınma hakkı vermemektedir. İlkesel olarak yabancıların girişini, ikametini ve sınır dışı edilmesini kontrol etme hakkı devletlerindedir¹⁴⁷. AİHM, sınır dışı etme ile ilgili kararlarında Sözleşmenin yorumlanması yöntemiyle sınır dışı edilecek şahısların gönderildiği ülkede Sözleşmenin 2. ve 3. maddeleri ile bağlantılı konuya maruz kalmamaları, 8. ve 13.maddelerinin ihlal edilmemesine özen gösterilmesi kararını vermiştir¹⁴⁸. Bu maddelerde belirtilen haklar, şahsın bulunduğu devletin ulusal çıkarlarını ve güvenliğini tehdit etmesi durumunda bulunsu dahi sınır dışı edilemez¹⁴⁹. Kişinin işkence ya da kötü muamele görmemesi mutlak bir haktır ve AİHS'nin 15/2 maddesine göre herhangi bir olağanüstü durum nedeni ile askıya alınamaz, sınırlanamaz ve çiğnenemez¹⁵⁰.

142 Çiçekli, **Yabancılar ve Mülteci Hukuku**, s.46

143 <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2019/02/MODULE1-Non-Refoulement-Deportation-and-International-Protection-2019-TUR.pdf>, 31 sayılı genel yorum- Sözleşmeye taraf devletlere getirilen genel hukuki yükümlülüğün mahiyeti, İnsan Hakları Komitesi, CCPR/C/21/Rev.1/Add.13 sayılı ve 26 Mayıs 2004 tarihli BM belgesi,10.05.2019.

144 Çiçekli, **Yabancılar ve Mülteci Hukuku**, s.37

145 Örneğin; AİHS m.3, 5, 6,8, 12, 13,14.

146 Çiçekli, **Yabancılar ve Mülteci Hukuku**, s.54

147 https://www.echr.coe.int/Documents/COURTTalks_Asyl_Talk_TUR.PDF, s.2(15.10.2019)

148 Sirmen, a.g.e., s.38-39

149 Ekşi, **Yabancılar** s.103

150 Taneri, a.g.e., s.35

AİHS’de sınır dışı etme ile ilgili düzenleyici bir madde yoktur. Ancak, sözleşmede güvence altına alınan hak ve özgürlüklerin, gönderileceği ülkede yaşam hakkının elinden alınması, işkence, gayriinsani, onur kırıcı ceza veya davranışa tabi tutulacağı, sınır dışı etme ya da ülkesine geri gönderme durumunda ihlal edileceğini iddia edip ispatlaması durumunda kapsama alanına girmektedir¹⁵¹. Sözleşmenin 2. maddesinde belirtildiği gibi, kişilerin yaşam hakkının korunması yükümlülüğü vardır. Bu maddeye göre kişinin ölüm cezasına çarptırılacağı ülkeye sınır dışı edilmesi, geri gönderilmesi veya iade edilmesi taraf devletlerin sorumluluğu taşıması anlamına gelir ve devletin bu sorumluluğundan bahsetmek için gerçek bir risk olması gerekir. Riskin devlet veya kişi kaynaklı olması önemli değildir¹⁵².

Kişi hayatının ya da vücut bütünlüğünün tehdit altında olduğu ya da kötü muamele göreceğine ilişkin ciddi bir tehlikenin varlığı durumunda AİHM’e başvuru yaparak talepte bulunması üzerine bu davanın hızlı hareket etmeyi sağlayacak unsurlar barındırdığı kabul edilerek içtüzüğün 39. maddesi uyarınca “geçici tedbir” kararına hükmedebilir. Gerçekleşmek üzere olan sınır dışı tehlikesindeki, kişinin maruz kalacağı tehlikeye dair kabul edilebilir bir kanıtın olması gerekmektedir. Bu maddeye dayanılarak sınır dışı etme vs. işlemleri durdurulabilmektedir. Geçici tedbir kararları hukuken bağlayıcıdır. Mamatkulov ve Askarov v. Türkiye (2005)¹⁵³ kararı bu bakımdan bir dönüm noktasıdır. Mahkeme bu kararlar, bu yöndeki kararlarının gereğini yerine getirmeyen taraf devletlerin bireysel başvuru hakkını düzenleyen sözleşmenin 34. maddesini ihlal edeceğine karar vermiştir.

Mahkemenin 3.maddeye göre karar verebilmesi için başvurucu tarafından iddiasının kabul edilebilir kanıtlarla dayanması veya şahitlerle ispatlanması gerekmektedir. Sadece iddialarla hareket ederek sonuç alınamamakta kanaat oluşturacak esaslı delillerin mevcudiyetine bakılmakta ve gerçek riskin varlığı kabul edilmektedir. Başvuran iddia ettiği konuyu delillerle ispat ediyorsa, bunların aksini ispatlamak hakkında iddiada bulunan ülkenin sorumluluğundadır¹⁵⁴. AİHM’ne başvuranın iddiaları ile hükümetin savunmalarının çeliştiği durumlarda, başvuranın anlatımlarını desteklemek veya hükümetin savunmasını çürütmek için güvenilir kaynakların raporları veya tespitlerini kanıt olarak değerlendirmektedir¹⁵⁵. Gerçek riskin varlığı tespit edildikten sonra dikkat edilmesi gereken husus, bu riskin gerçekleşmesi durumunda başvuranın maruz kalacağı muamelenin 3. maddede belirtilen düzeyde olup olmadığıdır. Bu değerlendirme yapılırken bu muamele ve cezanın niteliği ve çerçevesi, infaz şekilleri, metodu, süresi, bedensel ve ruhsal olarak kişinin üzerindeki etkileri ve bazı davalarda mağdurun cinsiyeti, yaşı ve sağlık durumu gibi

151 Korkut, a.g.e., s.24

152 Ekşi, **AİHM’de Sığınmacı ve Mülteciler**, s.2813

153 Mamatkulov ve Askarov, Başvuru no. 46827/99; 46951/99, (04/02/2005)

154 Saadi- İtalya, Başvuru No: 37201/06, 28 Şubat 2008; Ergül, a.g.e., s. 136

155 Ergül, a.g.e., s. 139

olaylardaki koşullar dikkate alınır¹⁵⁶. Yabancıнын bu konuda adli veya idari makamlara iddiada bulunması durumunda, hakkında iddiada bulunulan ülkenin durumu (Uluslararası bağımsız örgütlerin yayınlamış olduğu raporlar, basında çıkan haberler, daha önceden verilmiş mahkeme kararları, emsal konular vb.), şahsın kişisel olarak içerisinde bulunduğu durum (hakkında yargılanma davasının olup-olmadığı, var ise belirlenmesi, toplumdaki yeri, farklı bir sosyal sınıfa veya dine mensubiyeti vb.) ve hakkında yapılmış olan mülakatlar (İşlemi yapan idari veya adli makamlar, BMMYK vb. kurumlarla) değerlendirmeye alınır. Devletler kendi kontrolleri altındaki bireylerin yaşam haklarını koruması hassasiyet göstermektedir.

AIHS kapsamında faaliyette bulunan AIHM bireysel olarak yapılan başvurularda ülkeleri bağlayıcı kararlar verir. Bu nedenle diğer uluslararası sözleşmelerden farklıdır. AIHM'in vermiş olduğu kararlarda, sözleşmeye aykırı uygulamalardan dolayı ceza alınan konular üzerinde çalışma yapılması ve ulusal kanunlarının bu kararlara göre düzenlenmesinden akit devletler sorumlu tutulmuştur. Bu dinamik hareketlilik, sözleşmenin zamanın ihtiyaçlarına göre yeniden yorumlanmasına ve güncel bir metin olarak değerlendirilmeye devam etmesine olanak vermektedir.

Türkiye'nin geçmiş dönemlerde karşılaştığı bazı konular sonucunda maddi ve manevi kayıpların yaşanması, konu ile ilgili hukuksal boşluğun doldurulmasında etkili olmuştur. Geçmiş dönemlerde Jabari, Abdolkhani ve Karimnia, Mamatkoulov ve Askarov, Müslim, Dbouba dosyalarıyla ilgili Türkiye Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde yargılanmış ve Mahkeme tarafından tazminata hükmedilmiştir. Bu olaylar sonrasında Türkiye başvuranlara tazminat ödemek yanı sıra uluslararası alanda itibar kaybetmiştir. Örneğin, Jabari davasında¹⁵⁷ İran vatandaşı Jabari ülkesinde zina suçu işlediği için illegal yollarla Türkiye'ye giriş yapmış ve Fransa üzerinden Kanada'ya gitmek istemiştir. Fransa'da yapılan kontroller esnasında Jabari'nin sahte pasaport kullandığının tespit edilmesi üzerine Türkiye'ye geri gönderilmiştir. Türkiye'de Emniyet Müdürlüğüne getirilen Jabari burada sığınma talebinde bulunmuştur. Bu başvuru mülga 1994 Yönetmeliğine göre, beş gün içinde yetkili makamlara yapılmadığı için reddedilmiştir. Bunun üzerine Jabari AIHM'e başvurmuştur. Mahkeme, Türkiye'den AIHM İçtüzüğü'nün 39. maddesi uyarınca, başvuranın iddiaları hakkındaki incelemesi sonuçlanıncaya kadar başvuranın İran'a sınır dışı edilmemesini talep etmiş ve Türkiye'de ikametine izin verilmiştir. AIHM yapmış olduğu incelemelerde Jabari'nin haklı olduğu kanaatine varmış ve Türkiye tazminat ödemek zorunda kalmıştır. Bu olayda beş günlük sürenin yeterli olmadığı ortaya çıkmış ve 1999 yılında bu süre on güne çıkarılmıştır. 2005 yılında yapılan değişiklikle süre sınırlandırması kaldırılmıştır.

Bu sorunların yaşanmasının en temel nedeni, mevzuat ve ülke çıkarları doğrultusunda yapılan uygulamaların her duruma ve ihtiyaca cevap verecek düzenlemeye sahip olmaması ve yapılan

156 Ergül, a.g.e., s. 143

157 Jabari-Türkiye Davası (40035/98), Strazburg, 11 Temmuz 2000

işlemlerin yerel hukuk ve AİHS hükümleri ile uyumlu olmamasından kaynaklıydı. Haklarında sınır dışı edilme işlemi gerçekleştirilen yabancıların ulusal yargıya yapmış oldukları başvurular ile AİHS'e taraf devlet olduğumuz için AİHM nezdinde ülkemizde yapılan sınır dışı işlemleri sırasında hukuka uygun olmayan fiiliyatın olduğu gerekçesi ile verilen yaptırım kararları YUKK hazırlık aşamasında etkili olmuştur. Yabancıların bulunduğu ülkeden sınır dışı edilmesi, AİHS'nin 2,3,5,6 ve 13. maddelerine aykırı ise işlemi gerçekleştiren ülkenin sorumluluğu söz konusu olacaktır.

2.2.5.1. AİHS 4 No'lu Protokol

Mevcut sözleşmenin günün gelişen ihtiyaçlarını karşılamadığı durumlarda yeni düzenlemelere ihtiyaç duyulmuş ve 4 ve 7 no'lu protokoller hazırlanmıştır. Yabancı kişilerin sınır dışı edilmesini sağlayan çok taraflı antlaşmalar olduğu kadar sınır dışı edilmesini engelleyen durumlarda mevcuttur. AİHS'de sınır dışı edilme ile ilgili açık hüküm bulunmamakta, sadece sözleşmenin geneli yorumlanarak sınır dışı edilmenin hangi durumlarda söz konusu olamayacağı belirtilmiştir. 4 No'lu ek protokolde¹⁵⁸, kimsenin kişisel ya da toplu olarak vatandaşı olduğu devletin ülkesinden sınır dışı edilemeyeceği ve ülkesine girme hakkından yoksun bırakılmayacağı açıkça belirtilmiştir. Ayrıca, yabancıların toplu olarak sınır dışı edilmesini yasaklayıcı hükümler getirilmiştir (m.4)¹⁵⁹. Böylelikle devletlerin vatandaşlarına sağlamış olduğu hukuki güvenceler iç hukuk kuralları dışında uluslararası bir sözleşmede de belirtilerek hukuki güvence altına alınmıştır.

Ülkeye gelen yabancılar milli güvenliğe karşı faaliyet göstermemek ve yasalara göre suç sayılan davranışlar içine girmemelidir. Yabancılar verilen bu haklar, ancak ulusal güvenlik, kamu emniyeti ve düzeninin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlık ve ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için, demokratik bir toplumda zorunlu tedbirler olarak ve yasayla öngörülmuş sınırlamalara tabi tutulabilir (m.2/3). Aksi halde ülkede suç işlediği kesin olan yabancıların haklarında gerekli yasal işlemlerin yapılması sonrasında yurtdışına çıkışlarının yasaklanmamış olması halinde çıkış işlemi yapılır. Ülkemizde suça karışan, idari gereklere uymayan yabancılar hakkında yapılan adli veya idari işlemlere müteakip gitmek istedikleri ülkeye çıkışlarının yapılması, yeniden ülkemize gelmelerine engel olunması için gerekli tedbirlerin alınması şeklinde yorumlanabilmektedir. Şüpheli veya sanık hakkındaki gözaltı ya da tutuklama kararı, kamu düzeni nedeniyle veya suçun önlenmesi amacıyla devam eden bir ceza kovuşturması nedeniyle ülkeden çıkış yasağı koyabilir¹⁶⁰.

158 4 no'lu protokol 16 Eylül 1963'te imzaya açıldı. 2 Mayıs 1968 tarihinde yürürlüğe girdi. Türkiye 10 Ekim 1992 yılında imzalamış, 23.02.1994'te onaylanmıştır. 23 Şubat 1994 tarih ve 3975 sayılı Onaya Uygun Bulma Kanunu 26 Şubat 1994 tarih ve 21861 sayılı RG yayımlanmıştır. Protokol'ün onaylanmasını kararlaştıran 9 Haziran 1994 tarih ve 94/5749 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ve Protokol'ün resmi Türkçe çevirisi, 14 Temmuz 1994 tarih ve 21990 sayılı RG yayımlanmıştır. Fakat onay belgeleri halen Avrupa Konseyi Genel Sekreterliği'ne tevdi edilmemiştir.

159 EK 4. Nolu Protokolün diğer maddeleri; borçtan ötürü hapis yasağı veseyahat özgürlüğüdür.

160 Çiçekli, **Yabancılar ve Mülteci Hukuku**, s.57

Bunlara karşın protokol iç hukuk bağlamında yürürlüğe girmiş, ancak uluslararası yükümlülük doğurmamıştır. Çünkü Türkiye protokole taraf değildir. İç hukuk yollarında Protokol'deki haklara dayanılabilir; fakat bu haklarla ilgili olarak Türkiye'den AİHM'ne bireysel başvuru yapması mümkün değildir¹⁶¹.

2.2.5.2. AİHS 7 No'lu Protokol

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde belirtilen hak ve özgürlükleri ortaklaşa güvenceye bağlama yönünde yeni kararların alınması ihtiyacı duyulmuştur. Bu doğrultuda, yabancıların sınır dışı edilmesiyle ilgili yasaya uygun karar alınması ve alınan karara karşı gerekçe sunması, bu durumunun yetkili organlarca incelenmesi ve temsil edilebilmesi konularında usuli güvenceler içeren (m.1) Ek 7 Nolu Protokol¹⁶² taraf devletler tarafından imzaya açılmıştır. Yapılacak bu işlemlerin güvenceleri sağlanmış ve sınır dışı işlemlerine karşı özel nitelikte ek koruma oluşturulmuştur¹⁶³. Buna göre, devletin ülkesinde yasal olarak bulunan yabancı, kanuna uygun olarak verilen karar olmadıkça sınır dışı edilemeyecektir. Yabancı kişilerin sınır dışı edilme işlemine karşı kanun önünde kendini temsil etmesine izin verilmelidir.¹⁶⁴ Bu protokoldeki maddenin uygulanabilmesi için öncelikle yabancının ülkede yasal olarak bulunuyor olması ve sınır dışı etme kararının alınması hukuka uygun olmalıdır. Ayrıca, sınır dışı edilme işlemine tabi tutulacak yabancıya sınır dışı etme işlemine karşı gerekçe ileri sürme, durumunun yeniden incelenmesi talebinde bulunma ve bu amaçla yetkili merciinin veya bu merciinin gösterdiği kişi veya kişilerin önünde temsil edilme hakları tanınmıştır (m.1). Tüm bu usul ve haklara karşın sınır dışı etme kararı kamu ve ulusal güvenlik için alınmışsa yabancı belirtilen haklardan yararlanmadan ülkeden çıkartılma durumu mevcuttur¹⁶⁵.

Sözleşmeye taraf devletlerin her biri, ülkesinde ulusal kanunlara uygun olarak bulunan bir yabancıyı ülkeden keyfî olarak çıkaramayacak ve uyulması gereken yöntemleri takip etmek zorunda kalacaktır. Elbette burada yabancı sınır dışı edilirken uyulacak esaslar belirtilirken tek bir madde üzerinden değerlendirme yapılmayacaktır. Yabancı yasal olarak ülkede bulunuyor ve sınır dışı edilmek isteniyorsa sözleşmeden dolayı kendisine tanınan (AİHS m.3,6,8,13) işkence yasağı, özel ve aile hayatına saygı, adil yargılanma hakkı, etkin bir yargı yoluna başvurabilme hakları ile değerlendirilmektedir.

¹⁶¹ <https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/tr/content/54-avrupa-insan-haklar-sozlesmesine-ek-4-numaral-protokol/>, (20.10.2020)

¹⁶² Ek 7 No'lu protokol 22 Kasım 1984'te imzaya açıldı, 1 Kasım 1988'de yürürlüğe girdi. Türkiye tarafından 14 Mart 1985 yılında imzalanmış olup, Türkiye 14 Mart 1985'de imza koymuş, 2 Mayıs 2016'da onaylanmış ve depo edilmiştir. 8.4.2016 tarihinde RG.'de yayınlandı ve 1.8.2016 tarihinde yürürlüğe girdi.

¹⁶³ Ekşi, **Yabancılar**, s.105-106

¹⁶⁴ Çiçekli, **Yabancılar ve Mülteci Hukuku**, s.61

¹⁶⁵ Ekşi, **Yabancılar**, s.105-106

AİHM devletlerin ülkelerinde bulunan yabancıyı sınır dışı etmede takdir yetkisinin bulunduğu, bu keyfiyete müdahale gibi durumun söz konusu olmadığı, sözleşmede belirtilen hakların çiğnenmesi için kullanılamayacağını özellikle vurgulamaktadır. Bu maddeden yararlanacak olan yabancının ülkede yasal olarak bulunması şartının da göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

2.2.6. Avrupa İkamet Sözleşmesi

Avrupa İkamet Sözleşmesi¹⁶⁶, Avrupa Konseyi üyesi hükümetler tarafından imzalanmıştır. Bu bölgesel sözleşmeyle üye ülkelerin, vatandaşlarının diğer üye ülkelerin vatandaşlarına uygulanan muamele yapılması için ortak kurallar çerçevesinde birleşme hareketine ileri götüreceğine inanarak karşılıklı ilkesi çerçevesinde Avrupa Konseyi üyesi ülkelerini bir araya getiren sıkı ortaklık nedeniyle tanınmış olan hakları teyit etmek için Avrupa İkamet Sözleşmesindeki hususlarda anlaşmışlardır¹⁶⁷. Sözleşme normal yasal metinlerin dışında üye devlet vatandaşlarına özellikle de uzun süre ikamet edenlere daha geniş haklar tanımaktadır.¹⁶⁸

Avrupa İkamet Sözleşmesinin birinci maddesi, akit tarafların diğer akit ülke vatandaşlarına kamu düzeni, milli güvenlik, kamu sağlığı veya genel ahlak haricinde geçici ikamet ve serbest dolaşım için gerekli kolaylığın göstermesine izin vermeyi taahhüt eder. Akit taraflardan her biri, birinci maddede belirtilen şartlar dâhilinde diğer taraf vatandaşlarının ikametlerini ekonomik ve sosyal şartlarının müsaade ettiği ölçüde kolaylaştıracak veya ikametlerin uzatılması için kolaylık sağlayacaktır (m.2).

Avrupa İkamet Sözleşmesinin 3. maddesinde, ikamet süreleriyle ve sebepleriyle bağlantılı olarak şahısların sınır dışı edilmeleri düzenlenmiştir. Bu kararı alacak olan yetkili makamlar hangileri olduğu ve kararın icrasının nasıl yapılacağı ulusal hukuklara bırakılmıştır¹⁶⁹. Buna göre, “Akit devletler ülkesinde muntazam ikamet eden diğer taraf devletlerin vatandaşlarını sadece milli güvenliğinin veya kamu düzenini tehdit ettiği ya da genel ahlakı kötü etkileyen hareketler yaptıkları takdirde sınır dışı edebilir. Akit tarafların birinin ülkesinde sözleşmeciler tarafından birinin vatandaşının, süre olarak iki yıldan fazla ikamet etmekte olması durumunda, milli güvenlik açısından kesin zorunluk yoksa kendisi hakkındaki sınır dışı kararına karşı itirazda bulunmasına ve bu amaçla yetkili makama veya yetkili makamca özel olarak belirlenmiş kişi veya kişilere başvurmasına ve bu organlar önünde temsil olunmasına müsaade edilmeksizin sınır dışı edilemez”. Eğer on yıldan fazla bir süredir ikamet eden devlet vatandaşları, yalnızca milli güvenlik nedeniyle

166 RG.17.9.1989-20285

167 Ekşi, *Yabancılar Hukukuna İlişkin Mevzuat ve Antlaşmalar*, s.157

168 Tekinalp, a.g.e, s.88

169 Ekşi, *AİHM’de Sığınmacı ve Mülteciler*, s. 55

veya kamu düzeni ve ahlakı bozan sebeplerin ciddi bir nitelikte olması hallerinde sınır dışı edilebilir (m.3).

Akit devlet vatandaşlarının buldukları ülkede en az iki yıl ikamet etmeleri durumunda kendilerine bu konuda itiraz hakkı verilmeden ve bu itirazları dinlenmeden; on yıl ve üzeri ikamet edenlerin ise ancak devlet güvenliğine dokunan sebeplerle ve diğer sebeplerin özel ağırlığına göre sınır dışı edilebilecektir¹⁷⁰.

2.2.7. Avrupa Sosyal Şartı

Avrupa Konseyi üyesi olan devletler, insan hakları ve özgürlüklerinin korunması çerçevesinde kişisel ve siyasal hak ve özgürlükleri sağlamayı taahhüt ederek hiçbir renk,ırk, cinsiyet, din, siyasal görüş, soy veya sosyal köken ayırımı yapmadan sosyal haklardan faydalanmasının sağlanması gerektiğini göz önüne alarak, uygun kuruluş ve faaliyetlerle şehir ve kırsal nüfusun yaşam düzeyini geliştirmek ve sosyal refahını yükseltmek için her türlü ortak gayreti göstermeyi Avrupa Sosyal Şartı¹⁷¹ ile taahhüt etmişlerdir.

Türkiye tarafından onay için zorunlu olan alt sınıra yakın madde sayısı imzalanmıştır. Türkiye, AB tam üyelik başvurusu gereği sosyal normlarımızın Avrupa ülkeleri sosyal normları ile uyumlu hale getirilmesinin zorunlu olması, 1989 yılında ülkemize ilişkin ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) ile yapılan görüşmeler olmakla birlikte üç milyona yakın yurttaşımızın Avrupa ülkelerinde işçi durumunda bulunması ve bu sözleşmenin hükümlerinden faydalanmak için üyelik şartı bulunma zorunluluğu gerekçesiyle Sözleşmeye katılmıştır.

Göçmenlerin ve ailelerinin korunma ve de yardım hakkını eylemli şekilde kullanılmasını sağlamak için yerine getirilecek yükümlülükleri düzenleyen 19. maddesinin ilk üç paragrafında göçmen işçilerin kazanç getirecek iş yapma hakkı dışındaki diğer haklarına yer verilmiştir¹⁷². Aynı maddenin 8.fıkrasında, üye ülkeler, çalışan göçmenlerin ve ailelerinin bir başka taraf ülkesindeki korunma ve yardım hakkının etkili bir biçimde kullanılmasını sağlamak için kendi ülkelerinde yasal ikamet eden bu tür çalışanların, ulusal güvenliği tehlikeye sokmadıkça, kamu yararı ya da genel ahlaka aykırı bir eylemde bulunmadıkça sınır dışı edilmemesini sağlamayı taahhüt etmiştir.

170 Çelikel ve (Öztekin) Gelgel, a.g.e., s.147

171 Sözleşme 18.10.1961'de Torino'da imzalanmış, 26.2.1965 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkiye 18.10.1961 tarihinde imzalamış, 16.6.1989 tarihinde onaylamıştır. 3581 sayılı Onay Kanunu 4.7.1989 gün ve 20215 sayılı RG. yayınlanmıştır. 5547 sayılı Avrupa Sosyal Şartı (Gözden Geçirilmiş) (2006), R.G., 26488, (9.4.2007).

172 Mesut Gülmez, "Avrupa Sosyal Şartına Genel Bir Bakış", yayin.todaie.gov.tr (15.10.2019)

2.2.8. İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi

BM Antlaşmasında ilan edilen ilkelerle paralel olarak tüm insanların eşit ve vazgeçilmez haklarının tanınmasının, dünyada hürriyetin, adaletin ve barışın temelini oluşturduğunu düşünerek, hiç kimsenin işkence veya zalimane, gayriinsani veya küçültücü, muamele veya cezaya tabi tutulmamasını öngören, İHEB 5. ve UMSHS'nin 7. maddelerini dikkate alarak hazırlanan Sözleşmeye¹⁷³ göre, taraf devletler bir şahsı, işkence görme tehlikesinin olduğuna dair ciddi kanıtların olması halinde başka devlete geri göndermeyecek, sınır dışı veya iade etmeyecektir.

173 10 Aralık 1984'te imzaya açıldı. 26 Haziran 1987'de yürürlüğe girdi. Türkiye İşkenceye karşı Sözleşmeye 25.01.1988 tarihinde imza koymuştur. Bu sözleşmeyi onaylamak üzere 21.04.1988 tarih ve 3441 sayılı "İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muameleye veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulduğuna Dair Kanun çıkarılmıştır. RG:29.04.1988, s.19799. Bakanlar Kurulunun 16.06.1988 tarih ve 88/13023 sayılı kararı ile 3441 sayılı Kanunun onaylanması uygun bulunan Sözleşme'nin beyan ve ihtirazi kayıtlarla onaylanması kararlaştırılmış. RG.10.08.1988, sy.19895. Türkiye bakımından 01.09.1988 tarihinde yürürlük kazanmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YABANCILARIN SINIRDIŞI EDİLMESİ VE SINIR DIŞI ETME KARARININ UYGULANMASI

3.1. Genel Olarak Sınır Dışı Kavramı

Kişi dokunulmazlığı ve güvenliği 1982 Anayasası ve Türkiye'nin de akit devletleri arasında olduğu uluslararası anlaşmalar ile güvenceye alınmıştır. Ancak, her devlet menfaatleri ile bağdaşmayacak hareketlerde bulunan yabancıların ülkesinde bulundurmama ve onları ülkeden sınır dışı etme hakkına sahiptir. Kişi dokunulmazlığı vatandaş yabancı ayrımı yapılmaksızın herkes bakımından geçerli olmakla birlikte yabancıya bu konuda farklı işlemde bulunabilecektir. Bir başka ifadeyle vatandaştan farklı olarak yabancı sınır dışı işlemine tabi tutulabilecektir.

Sınır dışı etme, yabancı kişinin iradesi dışında ülke sınırlarından dışarı çıkarılmasını ifade etmektedir¹⁷⁴. Sınır dışı etme, devletlerini ülke güvenliğini veya kamu düzenini korumak amacıyla davranışları tehlikeli görülen yabancıları ülkeden çıkarmak için yararlandıkları bir araç ve vazgeçmek istemedikleri bir yetki olarak kendini göstermektedir¹⁷⁵. Yetkinin kullanılması her ülkede kanunlarda yer alan şartlara tabidir.

Sınır dışı edilme, yabancıların ülkedeki yasa dışı bulunmasından ya da karışmış olduğu bir suçtan dolayı gerçekleştirilmektedir. Yabancıların yasa dışı konumu yabancıların ülkeye yasa dışı yollardan giriş yapmasından, ülkede ikamet etmekte iken vize ihlalinde bulunmasından ya da ülkede iken kaçak çalışmasından kaynaklanabilmektedir.¹⁷⁶

3.2. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununa Göre Yabancıların Sınır Dışı Edilmesi

Türk iç hukukunda sınır dışı etme YUKK'nın dördüncü bölümünde düzenlenmiştir.

174 Çiçekli, *Yabancılar ve Mülteci Hukuku*, s.165

175 Ekşi, *Yabancılar*, s.99

176 Çiçekli, *Yabancılar ve Mülteci Hukuku*, s.165

3.2.1. Haklarında Sınır Dışı Etme Kararı Alınacak Yabancılar

Haklarında sınır dışı etme kararı alınabilecek yabancılar YUKK m. 54’de tahdidi olarak sayılmıştır. Kanuna göre sınır dışı edilebilecek yabancılar şunlardır:

- 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 59. maddesi kapsamında sınır dışı edilmesi gerektiği değerlendirilenler,
- Terör örgütü yöneticisi, üyesi, destekleyicisi veya çıkar amaçlı suç örgütü yöneticisi, üyesi veya destekleyicisi olanlar,
- Türkiye’ye giriş, vize ve ikamet izinleri için yapılan işlemlerde gerçek dışı bilgi ve sahte belge kullananlar,
- Türkiye’de bulunduğu süre zarfında geçimini meşru olmayan yollardan sağlayanlar,
- Kamu düzeni veya kamu güvenliği ya da kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlar,
- Vize veya vize muafiyeti süresini on günden fazla aşanlar veya vizesi iptal edilenler,
- İkamet izinleri iptal edilenler,
- İkamet izni bulunup da süresinin sona ermesinden itibaren kabul edilebilir gerekçesi olmadan ikamet izni süresini on günden fazla ihlal edenler,
- Çalışma izni olmadan çalıştığı tespit edilenler,
- Türkiye’ye yasal giriş veya Türkiye’den yasal çıkış hükümlerini ihlal edenler ya da bu hükümleri ihlale teşebbüs edenler,
- Hakkında Türkiye’ye giriş yasağı bulunmasına rağmen Türkiye’ye geldiği tespit edilenler,
- Uluslararası koruma başvurusu reddedilen, uluslararası korumadan hariçte tutulan, başvurusu kabul edilemez olarak değerlendirilen, başvurusunu geri çeken, başvurusu geri çekilmiş sayılan, uluslararası koruma statüleri sona eren veya iptal edilenlerden haklarında verilen son karardan sonra bu Kanunun diğer hükümlerine göre Türkiye’de kalma hakkı bulunmayanlar,
- İkamet izni uzatma başvuruları reddedilenlerden, on gün içinde Türkiye’den çıkış yapmayanlar, hakkında sınır dışı etme kararı alınacaktır.
- Uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından tanımlanan terör örgütleriyle ilişkili olduğu değerlendirilenler.

İşlediği suç nedeni ile hapis cezasına mahkûm edilen yabancılar, koşullu salıverilmeden yararlandıktan ve her halde cezasının infazı tamamlandıktan sonra durumu sınır dışı işlemleri ile ilgili olarak değerlendirilmek üzere derhal İçişleri Bakanlığına bildirilir (TCK m.59). Bu maddeden de anlaşılacağı üzere suç işleyen yabancılar cezasının infazı tamamlandıktan sonra yargı kararına göre sınır dışı edilemeyecektir. Bu durumda karar verme merci olan İçişleri Bakanlığına gereği

yapılmak üzere bildirimde bulunulacak ve Bakanlığın takdirine göre işlem yapılacaktır (Bu konunun takibi Bakanlık adına Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından yapılmakta olup, Genel Müdürlük veya re'sen valilik kararına göre yabancının sınır dışı edilmesi gerçekleştirilecektir) Ayrıca Kanundaki değişiklikten önce, suç işleyen yabancının sınır dışı edilmesi için alacak olduğu cezanın iki yıl veya daha fazla olması aranırken, yeni düzenleme ile ceza almış olması yeterli görülmektedir. Suç teşkil eden fiilin cezasının az veya çok olmasından ziyade hapis cezası alması sınır dışı etme için yeterlidir. Suça karışmış olan kişinin tekrar suça karışması olası bir durum olarak değerlendirilmiş ve ilgili devlet birimlerince özel tedbir alınması hedeflenmiştir. Bu sebepten dolayı ilgili maddede değişiklik yapılarak takdir yetkisi İçişleri Bakanlığına tanınmıştır. Yabancının almış olduğu cezanın süresi sınır dışı edilmesi için kesin sebep olmaktan çıkmıştır. Durumu değerlendirilen yabancı sınır dışı edilebileceği gibi edilmeyebilir de. Sonuçta YUKK m.54/1-a gereği yapılacak sınır dışı etme işlemlerinde, Adalet Bakanlığı tarafından bu durumdaki yabancılarla ilgili olarak İçişleri Bakanlığına bildirimde bulunacaktır. Sınır dışı işlemlerini yerine getirilmesinden sorumlu Göç İdaresi Genel Müdürlüğü veya ilgili valilik, ilgili kişi hakkında sınır dışı kararı alınıp-alınmayacağı değerlendirmesi yapar. İdare, yapacağı değerlendirmede, yabancının işlemiş olduğu suçu dikkate alarak kamu düzeni veya güvenliği yönünden herhangi bir tehdidin söz konusu olup olmadığını belirler ve sınır dışı edilmesine kanaat getirmesi halinde, kararının gereği olarak Kanununun 53. maddesindeki süreci başlatır¹⁷⁷.

Uyuşturucu madde ticareti, insan ticareti, göçmen kaçakçılığı ve benzeri suçlardan hakkında adli kovuşturma başlatılmış olan yabancılardan vize veya ikamet süresi bulunup da hakkında takipsizlik, beraat veya tutuksuz yargılanmak üzere serbest bırakılanlar olduğunda, konu hakkında Bakanlığa bilgi verilir ve Bakanlığın talimatları doğrultusunda hareket edilir.

Terör örgütü yöneticisi, üyesi, destekleyicisi veya çıkar amaçlı suç örgütü yöneticisi, üyesi veya destekleyicisi olanlar sınır dışı edilir (YUKK md.54/1-b). Bu madde, kişinin herhangi bir terör suçuyla ilgisi olduğu tespit edilmesi şeklinde anlaşılmaktadır. Aynı maddenin (k) fıkrasında uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından tanımlanan terör örgütleriyle ilişkili olduğu değerlendirilenler sınır dışı edilir şeklinde belirtilmiştir. Bu doğrultuda kişinin aktif olarak terör ile bağlantılı hareket etmesi ve bu suçu işlediğinin ispatı zorunlu olmayıp ilişkiğinin belirlenmesi yeterlidir. İstihbaratı çalışmaları neticesinde hakkında terör ile bağlantısının olduğu tespitinin yapılması durumunda, kolluk tarafından derhal gözetim altına alınır, gerekli işlemler başlatılır ve kamu düzeni gerekçesiyle derhal sınır dışı edilmek üzere ilgili birimlere teslimi yapılır (YUKK m.54).

Kanunlarda ülkeye girişin şartları belirtilmiştir. Buna göre; yabancılar Türkiye sınırından içeriye sınır tayin olunan yolcu giriş - çıkış kapılarından geçerli pasaport veya pasaport yerine

177 Asar, a.g.e., s.135

geçen belgelerle yapar (PK m.1,3;YUKK m.3,5/1) ve bu belgelerini, Türkiye'ye giriş ve çıkışlarında görevlilere göstermek mecburiyetindedir (YUKK m.6/1). Bu kontroller esnasında, yabancının 7. madde kapsamında Türkiye'ye girişlerine izin verilmeyerek kişilerden olup olmadığına bakılır (m.6/4). Ayrıca ülkeye giriş izni anlamına gelen vizesi olup olmadığı kontrol edilir. İlgili madde hükümlerine göre geçerli pasaport sunmayan, yasal sınır kapılarından giriş yapmayan ve yasal vizesi olmayan yabancılar YUKK'nın 54/1-h-c-e maddelerine istinaden sınır dışı edilir. Bu şartları yerine getirmeyen yabancılar hakkında sınır dışı etme kararında takdir yetkisine gerek kalmadan işlem yapılır¹⁷⁸.

Türkiye'ye gelen yabancıların ülkede bulunduğu sürede geçimini meşru olmayan yollardan sağlamaları sınır dışı edilme sebebidir (YUKK m.54/1-ç). Ancak burada “meşru olmayan” ifadesinin hangi konuları kapsadığı net değildir. Geçimini meşru olmayan yollardan sağlamak ifadesinin karşılığı, çalışma izni dışında kalan, yasal olmayan yollardan sağlanan maddi kazanç olarak belirtilmek istendiği açıktır. Meşru olmayan yollardan elde edilecek gelir yollarının başında da fuhuş, insan kaçakçılığı, insan ticareti gibi faaliyetler bulunmaktadır. Aynı maddenin devamında, Türkiye'de bulunduğu süre zarfında kamu düzeni, güvenliği veya sağlığı açısından tehdit oluşturanlar, uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından tanımlanan terör örgütleriyle ilişkili olduğu belirlenenler aynı gerekçe ile sınır dışı edilir (54/1-d,k) denilmektedir.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, ihtiyaç olması halinde ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının görüşlerini alıp, Türkiye dışında olup da kamu düzeni veya kamu güvenliği ya da kamu sağlığı açısından Türkiye'ye girmesi uygun olmayan yabancıların ülkeye girişini yasaklayabilir (YUKK m.9). Ülkeye girdikten sonra yukarıda belirtilen şartları taşıdığı tespit edilen yabancılar YUKK 54/1-d maddesine istinaden sınır dışı edilirler. Burada değerlendirilmesi gereken konu, kanun koyucunun yabancıların sınır dışı edilmesinin sebeplerinden bazılarını yoruma gerek duymadan açıkça belirtmiş ve somut olaylara dayandırmıştır. Ancak bazı durumlarda suç oluşmasa bile toplumun güvenliği söz konusu olduğunda somut olay olmadan önleme amaçlı idari bir işlem¹⁷⁹ olarak kamu güvenliği, düzeni ve sağlığı olarak değerlendirilen konularda yabancının sınır dışı edilmesinin nasıl olacağıdır. Uluslararası sözleşmelerde yabancıların milli güvenlik, kamu düzeni ve güvenliği ya da kamu sağlığı gibi gerekçelerle sınır dışı edilebileceği kabul edilmekte ve olağan bir durum olarak değerlendirilmektedir. Aynı zamanda, uluslararası koruma statüsü için başvuru yapanlar veya sahibi kişiler hakkında, sadece ülke güvenliği için tehlike oluşturduklarına dair ciddi deliller bulunduğu veya kamu düzeni açısından tehlike oluşturan bir suçtan kesin hüküm giymeleri durumunda sınır dışı etme kararı alınabilir (YUKK m.54). Ancak kamu düzeni veya kamu güvenliği kavramı toplumdaki topluma değişebildiği gibi zaman içerisinde de toplumun sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel ve ahlaki yapısında gerçekleşen değişimlere bağlı olarak da

178 Dardağan Kibar, a.g.e., s.528

179 Dardağan Kibar, a.g.e., s.526

değişebilmektedir.¹⁸⁰ Örneğin, yabancıların Türkiye’de çalışma izni olmadan çalıştığı tespit edilmesi somut bir konudur ve sınır dışı edilme sebebidir. Ancak kamu güvenliği bakımından tehdit oluşturan fiil, eylem veya sebebin ne olduğu katalog suçlar gibi sıralanamadığı için değerlendirilmesi değişkenlik gösterebilir. Bunlarla birlikte kamu sağlığı da kamu düzeninin bir unsurudur. Kamu sağlığı olarak kastedilen konu, hastalanmış kişilerin tedavi edilmesi değil, bireylerin bulaşıcı ve salgın hastalıklara karşı korunması ve toplumun uygun sağlık koşulları içinde yaşamalarının teminidir¹⁸¹.

AİHS’nin 7 Nolu Protokolünün 1.maddesinde, bir ülkeye yasal yollardan giren yabancıların keyfi olarak sınır dışı edilmemesi için güvenceler ve yasal şartların bulunmasının icap ettiği ve belli hakların tanındığı kabul görmektedir. Ancak tanınan hakların yanı sıra ülkede kalması genel güvenliğe, siyasi ve idari icaplara uygun olmayan yabancıların bu haklardan yararlandırılmaksızın sınır dışı edilebileceği belirtilmiştir. Burada ele alınması gereken asıl konu yabancıların hangi hallerinin veya hangi tür bir eylemlerinin ülkenin umumi güvenliğini etkileyeceği, siyasi ve idari icaplara aykırılık olacağı, hangi somut politikalara dayandırılacağı belli olmamasıdır. Kamu düzenine karşı eylem ve teşebbüsleri tespit edilen yabancılar, yasal mevzuat çerçevesinde değerlendirilerek haklarında sınır dışı işlemlerin yapılması gerekir.

Vatansız kişilerin sınır dışı edilmeleri sadece kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından ciddi tehditler oluşturması durumunda olacağı hüküm altına alınmıştır (YUKK m.51/1-b). 1954 tarihli Vatansızların Hukuki Durumunu düzenleyen sözleşmeye göre, vatansızların sınır dışı edilebilmeleri milli güvenlik ve kamu düzenine karşı tehdit oluşturmaları halinde mümkündür (m.31). Girişi yasaklı yabancıların tekrar ülkeye girmemesi için sınır kapılarında kullanılan veri tabanlarındaki giriş yasağı koydurulur. Mevcut giriş yasağına rağmen, her nasılsa ülkeye girebilenler tespit edildikleri anda derhal sınır dışı edilirler. Vatansızların sınır dışı edilmesi için Sözleşme maddesinde belirtilen konularla ilgili hukuki bir kararın olması gereklidir. Milli güvenlik konusunda bir sakınca yoksa, vatansızlara kusurlu olmadıklarını göstermek için imkân sağlanmalıdır¹⁸².

Kamu düzenine ve kamu güvenliğine tehdit boyutunun incelenmesinde geleneksel yaklaşım yabancıların herhangi bir suçla ilişkisinin olup olmadığının incelenmesidir. Uygulama Yönetmeliği bu konuda idarenin nasıl hareket edeceği ile ilgili bir çerçeve belirleyerek olası tereddütleri ortadan kaldırmıştır (m.60). Düzenlemeye göre; suça karıştığı için haklarında adli işlem başlatılan yabancılarından savcılıkça veya mahkemece serbest bırakılanların durumlarının öncelikle ilgili genel kolluk tarafından incelenmesi, yasal kalma hakkı bulunduğu anlaşılanların salıverilerek İl Göç

180 Asar, a.g.e., s.60

181 Asar, a.g.e., s.60-61

182 Tekinalp, a.g.e, s.100

İdaresi Müdürlüğüne bilgi verilmesi, yasal kalış hakkı bulunmayanlar hakkında ise İl Göç İdaresi Müdürlüğüne sınır dışı prosedürünün başlatılması gerekmektedir.

Tüm bu açıklamalardan anlaşılacağı gibi kamu düzeni ve kamu güvenliği kavramları yabancıların sınır dışı edilmesi konusunda idareye geniş takdir yetkisi vermektedir. Bu konuda ilgili makamların karar vermelerini kısıtlayan bir çerçeve yoktur. Burada önemli olan YUKK 54/1-d maddesine dayanarak yapılacak sınır dışı işlemleri somut belgelere dayandırılması gerektiğidir. Bu nedenle yapılan sınır dışı etme işlemine karşı yapılacak hukuki itirazlara karşı, idarenin iddiasının somut belgelerle desteklemesi önem teşkil etmektedir. Kısacası bir eylem hukuki olarak suç niteliği taşıması bile, huzur ve asayiş ihlal edici niteliği taşıyabileceği için sınır dışı etme sebebi oluşturabilmektedir¹⁸³.

Mevcut ikamet izninin süresinin bitmesinden sonra kabul edilebilir bir gerekçe göstermeyen yabancılar ikamet iznini on günden fazla ihlal ederse YUKK 54/1-g maddesi gereği sınır dışı edilirler. İkamet izninin uzatılması için, yabancıların ikamet izni süresinin dolmasının 60 gün öncesinden valiliklere başvuru yapmalıdır. Başvurudan sonra yabancıya harca tabi olmayan bir belge verilir. Bu belge ile ikamet izni süresi sona ermiş olsa da hakkında sınır dışı kararı verilinceye kadar Türkiye’de ikamet etmeye devam eder (YUKK m.24/2). İkamet izni uzatma başvurusu ret edilen yabancılar idare tarafından çıkışları için on gün süre tanınır ve bu süre sonunda çıkış yapmayanlar hakkında sınır dışı kararı uygulanır. İkamet izni başvuruları esas itibarıyla, yabancıların vatandaşı olduğu veya yasal olarak bulunduğu ülkedeki Türk konsolosluklarından yapılmasıdır (YUKK m.21/1). Ülke içinden başvuruların istisna kapsamında olması gerektiğinden (YUKK m.22), sınır dışı kararı alınacak yabancılar arasında uzatma başvurusu reddedilenler sayılırken, ikamet izni başvurusu ilk kez yurt içinden yapıp talebe uygun görülmeyenlerden söz edilmemiştir. Uzatma başvurusu uygun görülmeyenler için verilen on günlük terk süresinin, aynı şekilde ilk kez ikamet almak üzere başvuranlardan talebe uygun görülmeyenler için de verilmesinin uygulamanın netleşmesi açısından uygun olacağı değerlendirilmektedir.

İkamet izni iptal edilenler hakkında doğrudan 54. madde dâhilinde sınır dışı etme kararı alındığından, ikamet izinlerinin iptal edilmesinin gerekçesi olan konulara dikkatlice bakılması gerekmektedir. İptal gerekçelerinin en önemlisi, iznin verilmesinde aranan şartlardan birinin veya bir kaçının yerine getirilememesi veya ortadan kalkması ile ikamet izninin verilmiş amacı dışında kullanıldığının belirlenmesi durumudur. Buradaki temel husus, ikamet izninin iptalini sağlayan durumun, yabancıların ülkeden sınır dışı edilmesini gerekli kılacak nitelikte olmasıdır. Yabancıların sınır dışı edilmesindeki amaç, öncelikle yabancıların kamu düzeni, güvenliği ve sağlığı açısından

183 Dardağan Kibar, a.g.e., s.534

doğurduğu riski ortadan kaldırmak, ortaya çıkacak düzensizliğin önüne geçmek ve yerine getirilmeyen idari emirlerle ilgili yaptırımını uygulamaktır.

İkamet izinlerini süresi içinde uzatılmaması düzensiz göçe neden olabilir. İhlal edilen sürenin karşılığı olan harç miktarının bir kat fazlası ile tahsil edilmesi önemli bir yaptırım olmakla birlikte, YUKK'daki para cezasının yanı sıra m.54'egöre sınır dışı işlemi yapılır. Bu düzenlemeye göre, ikamet izni süresi sona erdikten sonra on gün içinde uzatmayanlar hakkında sınır dışı etme kararı alma süreci başlatılacaktır. Bu kuralın istisnası, gecikmenin nedeninin “kabul edilebilir” nitelikte olması ve idareye bu şekli ile sunulmasıdır. Konu hakkında “yeterli bilgi sahibi olmamak” idareye sunulan en bilinen mazerettir. Bu sorunu sona erdirmek veya en aza indirmesi için yabancı kişilere bu işlemlerine başlarken bilgilendirme yapılması gerekir. Türkiye’de, vizesinin veya vize muafiyetinin tanıdığı süreden ya da doksan günden fazla kalacak yabancıların ikamet izni almaları zorunludur (YUKK m.19). Yabancı kişi ikamet izni almak için vatandaşı olduğu veya yasal olarak bulunduğu ülkedeki konsolosluga başvuru yapar (YUKK m.21). Ayrıca YUKK 22.maddesinde belirtilen halleri taşıması halinde istisnai olarak valiliklere de yapılabilir. Yabancıların ikamet izni alabilmesi için kanunda belirtilen şartları yerine getirmesi gerekir. Bu şartları yerine getirmemesi durumunda ikamet izninin iptali ve YUKK 54/1-f maddesine göre sınır dışı edilmesi söz konusu olur.

Yabancıların sınır dışı edilmelerini gerektiren diğer bir durum ise çalışma izni olmadan çalışmalarıdır (54/1-g). 1982 Anayasasında vatandaş yabancı ayırımı yapılmaksızın herkese çalışma hakkı tanınmıştır (m.49). Ancak bu hak yabancılar için AY m.16'daki şartlara uygun olarak sınırlanabilir. Nitekim Türk hukukunda çeşitli kanunlarda bazı işleri yapabilmek için Türk vatandaşı olma şartı aranmıştır. 6735sayılı Uluslararası İş Gücü Kanunu¹⁸⁴ uyarınca, Türkiye’de çalışmak isteyen yabancılar, çalışmaya başlamadan önce kural olarak, çalışma izni veya çalışma izni muafiyeti almak zorundadır. Çalışma izni Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından verilmektedir (md.6). Ülkemizde bulunan yabancılar hakkında, Uluslararası İş Gücü Kanununa göre çalışma izni almadan veya çalışma süresi bitiminde çalışmaya devam etmesi veya yabancılara yasaklanan işlerde çalışmaları durumunda idari sınır dışı edilme kararı uygulanmaktadır. Yabancıların çalıştığı işle ilgili resmi kurumlara bildirimde bulunma mecburiyeti vardır.

Uluslararası koruma başvurusu reddedilen, uluslararası korumadan hariçte tutulan, başvurusu kabul edilemez olarak değerlendirilen, başvurusunu geri çeken, başvurusu geri çekilmiş sayılan, uluslararası koruma statüleri sona eren veya iptal edilenlerden haklarında verilen son karardan sonra Uluslararası Kuruma Kanununun diğer hükümlerine göre Türkiye’de kalma hakkı bulunmayanlar da sınır dışı edilir (YUKK m.54/1-i).YUKK 54/1-i maddesinin son cümlesinde

¹⁸⁴ Uluslararası İş Gücü Kanunu (2016), T.C. Resmi Gazete, 29800, (13.8.2016)

ifade edilen “son karar” ibaresi ile yabancıların ülkede kalma hakkının bulunmadığının ifadesi, bu durumda olan yabancıların uluslararası koruma talepleri ile ilgili kuşkuları ortadan kaldırmaktadır. Başvuru sahibinin başvurusuyla veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişinin durumu ile ilgili kararlarda idari itirazda bulunulmaması ve yargıya başvurulmaması halinde Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafınca verilen karardır. Yargıya intikal ettirilmesinde ise temyiz edilmesi mümkün olmayan noktaya gelinmesi ile son karar oluşmaktadır¹⁸⁵. İdare, uluslararası koruma talebi ile ilgili olarak tüm itiraz mekanizmalarını gözetmek ve süreçleri tamamlamak mecburiyetindedir. Bunun sonucunda, yabancıların uluslararası koruma statüsü alamadığının kesinleşmesi ile başka bir değerlendirme işlemi devreye girmektedir. YUKK’nun diğer maddeleri bakımından Türkiye’de kalma hakkının bulunup bulunmadığı gözetilmekte, bu seçeneğin de sonuçsuz kalması ile düzensiz göçle mücadele kapsamında yabancıların sınır dışı edilmesine karar verilebilir.

Aynı şekilde ikamet izni uzatmaları (YUKK m.24), reddedilen (YUKK m.25,33,36,40,47) yabancıların ikamet izni bitmiş olarak değerlendirilir ve on gün içerisinde ülkeden çıkış yapmazlarsa sınır dışı edilirler (54/1-j).

Terör örgütü yöneticisi, üyesi, destekleyicisi veya çıkar amaçlı suç örgütü yöneticisi, üyesi veya destekleyicisi olanlar, kamu düzeni veya kamu güvenliği ya da kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlar ile uluslararası kurum ve kuruluşlar tarafından tanımlanan terör örgütleriyle ilişkili olduğu ilgili birimler tarafından değerlendirilen uluslararası koruma başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişiler hakkında, uluslararası koruma işlemlerinin “her aşamasında” sınır dışı edilme kararı alınabilir (54/2).

3.2.2. Haklarında Sınır Dışı Etme Kararı Alınamayacak Yabancılar

Mevzuatımızda yabancıların sınır dışı edilme sebepleri açıkça belirtilmiş olsa bile, buldukları koşullar değerlendirildiğinde sınır dışı edilmeleri makul olmayan bazı yabancılar hakkında işlem yapılamaması, durumlarının bireysel olarak değerlendirilmesi, idarenin belirleyeceği bir yerde oturmaları ve istenilen usul ve süre aralığında bildirimde bulunmaları söz konusu olabilmektedir.

YUKK’un 55. maddesine göre;

- Sınır dışı edileceği ülkede ölüm cezasına, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacağı konusunda ciddi emare bulunanlar,
- Ciddi sağlık sorunları, yaş ve hamilelik durumu nedeniyle seyahat etmesi riskli görülenler,
- Hayati tehlike arz eden hastalıkları için tedavisi devam etmekte iken sınır dışı edileceği ülkede tedavi imkânı bulunmayanlar,

185 Asar, a.g.e., s.140-141

- Mağdur destek sürecinden yararlanmakta olan insan ticareti mağdurları, tedavileri tamamlanıncaya kadar, psikolojik, fiziksel veya cinsel şiddet mağdurları, belirtilen durumları olması halinde, yabancıların sınır dışı edilmesi engellenir.

YUKK m.4 ve Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler uyarınca, sınır dışı edilecek yabancının işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye tabi tutulacağı ülkeye sınır dışı edilemez. Bu yabancıların öncelikle, 3. Bir ülkeye sınır dışı edilmesi ihtimali değerlendirilecek, bunun mümkün olmaması halinde sınır dışı etme kararı uygulanmayacak ve yabancığı insani ikamet izni verilecektir.

Anayasa'nın 17. maddesinde de yabancı ve vatandaş ayrımı yapmadan hiç kimseye işkence ve eziyet yapılamayacağı ve insan haysiyetiyle bağdaşmayan cezaya veya muameleye tabi tutulamayacağı belirtilmiş ve güvence altına alınmıştır. 5237 sayılı TCK'da işkence, bir kişiye karşı insan onuruyla bağdaşmayan, bedensel veya ruhsal yönden acı çekmesine, algılama veya irade yeteneğinin etkilenmesine, aşağılanmasına yol açacak davranışları gerçekleştiren durum ve hareketler olarak belirtilmiştir (m.94). İşkence, maddi ve manevi olarak ağır acı verici durumdur.¹⁸⁶ Fiziksel ya da ruhsal olsun, göz korkutma, intikam alma, caydırma, cezalandırma veya bilgi toplama amacı olarak bilinçli ve sistemli olacak şekilde insanlara ağır acı çektirmekte kullanılan her türden eylemi kapsar¹⁸⁷. İşkence ile küçük düşürücü muamele ya da davranış arasında anlam olarak farklılık bulunmaktadır¹⁸⁸. İşkence ve diğer kötü muamele mutlak yasaktır, fakat işkence ve insanlık dışı muamele tanımları konusunda bir fikir birliği yoktur¹⁸⁹. AİHM, Sözleşmenin 3. maddesinde belirtilen işkence, insanlık dışı ve onur kırıcı muamele arasındaki farkı nitelikten ziyade yoğunluk olduğunu ifade etmiştir¹⁹⁰. Eğer ceza ya da davranış, mağdurda korku, acizlik veya değersizlik duygusu uyandırıyor, onurunu zedeleyici ve küçük düşürücü nitelik taşıyor, alçaltıcı bedensel veya ruhsal yönden şiddetli acı meydana getiriyorsa insanlık dışı sayılıyor¹⁹¹. AİHS'e göre, muamelenin taşıdığı şiddet unsuruna ek olarak işkencenin bir amaca yönelik olarak yapılması¹⁹² ve kasıt içeren bir insanlık dışı muamele türü olmalıdır¹⁹³.

186 Abdülhalim Yılmaz, **Türk Ceza Hukuku'nda İşkence Suçu**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007, s.3

187 <https://sozluk.gov.tr/?kelime> (22.10.2019)

188 Dikme- Türkiye, Başvuru No: 20869/92, Karar Tarihi. 11.07.2000

189 Kerem Altıparmak, "Anayasa Mahkemesinin Zor Sorusu: İşkence ve Kötü Muamele, Ama Hangisi?", s.146, <https://www.anayasa.gov.tr/media/4437/5.pdf> (22.10.2019)

190 Taneri, a.g.e., s.178

191 Taneri, a.g.e., s.181

192 Salman – Türkiye. Başvuru No. 21986/93, Karar Tarihi. 27.06.2000

193 **Polis Uygulamalarıyla İlgili AİHM Karar Özetleri**, EGM Hukuk Müşavirliği, EGM Eğitim Dairesi Başkanlığı Yayın ve Basımevi Şube Müdürlüğü. Ankara, 2012, s.63

Geçici Koruma Yönetmeliğinin 6. maddesinde de YUKK m. 55’de belirtilen durumda olan yabancıların sınır dışı edilemeyeceği ve bunlarla ilgili idari tedbirlerin alınacağı belirtilmiştir.

Türkiye yaptığı devletlerarası sözleşmelerle geri göndermeme ilkesini kabul etmiştir. Taraf olduğumuz AİHS’nin 2.maddesinde kişilerin yaşam hakkını koruma yükümlülüğü vardır. Bu maddeye göre yabancıların ölüm cezası hükmü alacağı bir ülkeye sınır dışı edilmesi, geri çevrilmesi veya iade edilmesi taraf devletlerin sorumluluğu taşınması anlamına gelir ve devletin bu sorumluluğundan bahsetmek için gerçek bir risk olması gerekir. Riskin devlet veya kişi kaynaklı olması önemli değildir¹⁹⁴. Gerçekleşmek üzere olan sınır dışı edilme işleminin bu maddelere istinaden durdurulması için tehlikesinde kişinin maruz kalacağı tehlikeye dair elle somut kanıt sunması gerekir. AİHM’in Mamatkulov ve Askarov v. Türkiye (2005) davasında verdiği karar bu bakımdan bir dönüm noktasıdır. AİHM yabancıların işkenceye, insanlık dışı ve onur kırıcı ceza veya işlemlere tabi olacağı ülkeye geri gönderilmesinin veya sınır dışı edilmesinin AİHS’nin 3.madde ihlali olarak sayılacağını kabul etmiştir¹⁹⁵. Bu maddede belirtilen hak, şahıs bulunduğu devletin ulusal çıkarlarını ve güvenliğini tehdit etmesi durumunda bulursa dahi, sınır dışı edilemeyeceğini hükmeder¹⁹⁶.

Geçici tedbir talepleri değerlendirilirken tehdidin telafisinin mümkün olup olmadığı, zaman bakımından yakınlık durumu, giderilip giderilemeyeceği ve ilk bakışta tartışılabilir bir davanın varlığı yönlerinden değerlendirilerek üçlü bir denetime tabi tutulmaktadır. Bu denetimi geçebilecek nitelikteki başvurular, genellikle başvurunun işkence ya da öldürülme tehlikesinin bulunduğu bir ülkeye sınır dışı ya da iade edilme tehdidi olduğundan uygulanmaktadır. Örneğin Jabari vs. Türkiye kararında, İran’da zina suçundan kovuşturmayla uğrayan başvurunun cezasının taşlanarak öldürme olması nedeniyle herhangi bir yaşam beklentisinin olamayacağı ülkesine sınır dışı edilme tehlikesi nedeniyle mahkeme tarafından esas hakkında bir karar verilinceye kadar başvurunun sınır dışı edilmemesi yönünde geçici tedbir kararları verilmiştir¹⁹⁷. Aynı şekilde, idam cezası ile yargılanan veya bu cezaya mahkûm olduğu ülkeye yabancıların geri gönderilmesi veya şahsın hayatının ilgili makamlarca güvence altına alınacağını garantisi alınmadan gönderilmesi mevcut yasa ve sözleşmelere aykırı bir durumdur¹⁹⁸.

Bireyler yaptıkları başvurularda, riskten bahsetmeleri ve riskin gerçek olduğunu ispat etmek yükümlülüğündedir. Gerçek risk değerlendirmesi, ilgili kişinin sınır dışı edileceği ülkenin yasal mevzuatının ve ülkenin benzer durumlarda sergilemiş olduğu davranışının incelenmesiyle

194 Ekşi, AİHM’de Sığınmacı ve Mülteciler, s.2813

195 Nuray Ekşi, **Yabancılar Hukukuna İlişkin Temel Konular**, Beta Yayınları, İstanbul, 2012, s.80

196 Ekşi, **Yabancılar**, s. 103

197 6458 Sayılı Kanun Kapsamında Düzenlenen Göç ve İltica Semineri, <http://www.muglabarosu.org.tr/Upload/files/pdf/6458.pdf>, 22.04.2019

198 Soering/ Birleşik Krallık, 07.07.1989, Başvuru no: 14038/88, parag. 103

anlaşılabilir. Sınır dışı edilmeyi engelleyen durumda müracaat eden her kişi için ayrı ayrı değerlendirmede bulunulur. Anayasa Mahkemesi de tedbir talepli başvurulara temkinli yaklaşmakta, başvuruların iddialarının ciddi olup olmadığını değerlendirdiği, yaşam hakkının ihlal edilmesi yanında işkence ve kötü muamele riskini her somut olayda dikkate aldığı görülmektedir. Tedbir talebinin değerlendirildikten sonra bölümlerce tehlikenin acil niteliği, gerçekleşmeye çok yakın risk, riskin kişiselliği ve kapsamlı dayanakları ile ortaya konulması, dönülemez bir zararın varlığının önlenmesi, önleyici araçların etkisizliği ve somut argümanların ortaya konulup konulmadığı hususları değerlendirilerek tedbir talebi hakkında karar verilmektedir¹⁹⁹.

Bu arada ülkeler, yabancının sınır dışı edileceği ülkenin kanunlarını inceleyip, uygulamada sorun olmadığına kanaat getirmesi durumunda sınır dışı veya geri çevirme eyleminde bulunmak durumdadır. Mahkemenin 3.maddeye göre karar verebilmesi için başvuru tarafından iddiasının kabul edilebilir kanıtlara dayanması veya şahitlerle ispatlanması gerekmektedir. Sadece iddialarla hareket ederek sonuç alınamamakta kanaat oluşturacak esaslı delillerin mevcudiyetine bakılmakta ve gerçek riskin varlığı kabul edilmektedir. Başvuran iddia ettiği konuyu delillerle ispat ediyorsa, bunların aksini ispatlamak hakkında iddiada bulunan ülkenin sorumluluğundadır²⁰⁰. AİHM, başvuranın iddiaları ile hükümetin savunmalarının çeliştiği durumlarda, başvuranın anlatımlarını desteklemek veya hükümetin savunmasını çürütmek için güvenilir kaynakların raporları veya tespitlerini kanıt olarak değerlendirmektedir²⁰¹. Gerçek riskin varlığı tespit edildikten sonra dikkat edilmesi gereken husus, bu riskin gerçekleşmesi durumunda başvuranın maruz kalacağı muamelenin 3. maddede belirtilen düzeyde olup olmadığıdır. Bu değerlendirme yapılırken bu muamele ve cezanın niteliği ve çerçevesi, infaz şekilleri, metodu, süresi, bedensel ve ruhsal olarak kişinin üzerindeki etkileri ve kimi davalarda mağdurun cinsiyeti, yaşı ve sağlık durumu gibi olaylardaki koşullar dikkate alınır²⁰². Yabancının bu konuda adli veya idari makamlara iddiada bulunması durumunda, hakkında iddiada bulunulan ülkenin özelliği (Uluslararası bağımsız örgütlerin yayınlamış olduğu raporlar, basında çıkan haberler, daha önceden verilmiş mahkeme kararları, emsal konular vb.), şahsın kişisel olarak içerisinde bulunduğu durum (hakkında yargılanma davasının olup-olmadığı, var ise belirlenmesi, toplumdaki yeri, farklı bir sosyal sınıfa veya dine mensubiyeti vb.) ve hakkında yapılmış olan mülakatlar (İşlemi yapan idari veya adli makamlar, BMMYK vb. kurumlarla) değerlendirmeye alınır.

Ülkemizde tedavi gören, gönderilecekleri ülkede gerekli sağlık hizmetini alamayacak olan yabancının ülkeden gitmek istememe durumları olabilmektedir. Bu gerekçeler göz önüne

199 Esat Caner Yılmazoğlu, "Yabancıların Sınır dışı Edilmesinin Anayasa Mahkemesinde Yargısal Denetimi", <https://dergipark.org.tr/download/article-file/155580> (15.04.2019)

200 Saadi- İtalya, Başvuru No: 37201/06, 28 Şubat 2008; Ergül, a.g.e., s. 136

201 Ergül, a.g.e., s. 139

202 Ergül, a.g.e., s. 143

alınmadan ülke dışına çıkarılmak istenen yabancılar Sözleşmenin 3.maddesinin ihlal edildiğini iddia edebilmektedir. Mahkeme bu konuda içtihat olarak “hapis cezalarını çekmiş yabancıların, gönderen devlet tarafından sağlanan tıbbi, sosyal veya başka türlü yardımdan yararlanmaya devam etmek için, sözleşmecî devletin ülkesinde kalma hakkını ileri süremez” şeklinde belirtmiştir²⁰³. Ciddi sağlık sorunlarını yaşayanlar ile ölümcül hastalıkların tedavisi bitmeden sınır dışı edileceği ülkede tedavi imkânı bulamayan yabancılar bu sağlık engellerinin ortadan kalkıncaya kadar insani ikamet verilir. Bu süre boyunca kişinin sağlık durumu takip edilir ve sağlık sorununun ortadan kalkması halinde sınır dışı işlemleri gerçekleşir. Aynı şekilde psikolojik, fiziksel veya cinsel şiddet mağdurları da bahsedilen engelleri ortadan kalkıncaya kadar insani ikamet izni verilir (YUKKY m.57/2). İnsan ticareti mağdurları da mağdur destek sürecinden yararlanmakta ise sınır dışı edilemeyecektir. Bu yabancılar da insan ticareti mağduru ikamet izni verilir.

Konuya ilişkin mahkemeye başvuru yapan şahıs sınır dışı edilmemiş ise Mahkeme İçtüzüğü'nün 39.maddesine istinaden geçici bir önlem kararı vererek sınır dışı veya geri gönderilmenin durdurulması ortaya çıkmaktadır. Bu kararın verilmesindeki amaç, 3. maddede belirtilen risklerin gerçek olup olmadığı ile ilgili mahkemenin net bir bilgi sahibi olamamasıdır²⁰⁴. Mamatkoulov ve Askarov/Türkiye davasında içtüzüğü'nün 39.maddesine göre alınan geçici tedbir kararına rağmen başvuranlar Özbekistan'a sınır dışı edilmiştir. Bunun üzerine mahkeme Özbekistan'a sınır dışı edilen yabancılar karşı kötü muamele yapılmayacağını kanıtını istemiş, Türkiye ile Özbekistan arasında sağlanan diplomatik güvenceler delil olarak gösterilmiştir. Mahkeme 3.madde ihlali muameleye tabi olunma riskini araştırılırken başvuranların sınır dışı edileceği tarihteki duruma göre değerlendirmede bulunmaktadır. Yani yabancıların sınır dışı edileceği ülkede daha önce yaşanmış olan ihlallerin devam etmediğinin (hükümetin değişmesi, siyasi iradenin değişmesi veya gruplara arasında anlaşma yapılarak hayatın normale dönmesinin sağlanması vb.) tespit edilmesi durumunda bu maddeye istinaden bulunulan ülkeden sınır dışı edilmesinin engellenmesinin söz konusu olamayacağı kararı verilmiştir²⁰⁵. YUKK Uygulama Yönetmeliği 52. maddesinde belirtilen yabancılar hakkında sınır dışı etme kararı alınmaz.

3.2.3. Uluslararası Koruma Statü Sahibi Yabancıların Sınır Dışı Edilmesi

Uluslararası koruma, sadece mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsündekileri kapsamaktadır (YUKK m.3/1-r). Uluslararası koruma işlemlerinin herhangi bir aşamasında, uluslararası koruma ya da koruma başvurusu sahiplerinden terörle bağlantısı olanlar, kamu düzeni veya güvenliği ya da kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlar sınır dışı edilebilecektir. Kanun koyucu idareye takdir hakkı tanımış ve kanunda sayılı sınırlı hallerin gerçekleşmesi durumunda

203 D./ Birleşik Kral., B.N: 30240/96, 2.5.1997, N./Birleşik Kral., B.N: 26565/05,27.5.2008, ERGÜL, a.g.e., s. 151

204 Ergül, a.g.e., s. 162

205 Ergül, a.g.e., s. 182

dahi uluslararası koruma sahiplerinin kesin olarak sınır dışı edilmesi gerektiğini söylememiş olup, bu kişilerin sınır dışı edilip edilmeyeceğinin takdirini idareye bırakmıştır (YUKK m.54/2).

İdare, bu kişiler hakkında sınır dışı etme kararı verirken, uluslararası hukuk ilkeleri ve taraf olduğu sözleşmelere göre dikkate alması gereken “geri göndermeme” ilkesine göre hareket etmek zorundadır (YUKK m.4). Sınır dışı edilecek yabancılar bu şartlar altında ise geri gönderilemez.

Türkiye’den mülteciler 1951 Sözleşmesinin 32 ve 33. maddeleri gereğince sınır dışı edilebilir. Ancak maddelerde belirtilen esaslara göre davranılmayarak ülkemiz tarafından mülteci olarak tanınmasa da BMMYK tarafından mülteci olarak kabul edilen yabancılar güvenli üçüncü ülkelere gönderilinceye kadar ikametleri sağlanır. Sözleşme uyarınca bir mültecinin sınır dışı edilmesi yasaktır. Ancak, sözleşmeye katılımı kabul eden devletler ülkelerindeki hukuka uygun şekilde bulunan mültecileri ancak ulusal güvenlikleri ve kamunun düzeninin bozulması nedenleriyle sınır dışı edebileceklerdir. Hukuken usulüne uygun olarak verilmiş karara karşı mültecinin itiraz etme hakkının tanınması da gerekmektedir (m. 32/1-2).

Sözleşmenin devam eden maddesine göre de; Taraf devletler mülteciyi, ırkı, dini, tâbiyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehdit altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade etmeyecektir (m.33). Ancak, mültecinin sınır dışı edilmesini engelleyen durumların yanı sıra bulunduğu ülkenin güvenliği için ciddi tehlike oluşturduğu şeklinde sebepler bulunması veya ciddi bir adi suç nedeniyle kesinleşmiş mahkûmiyetinin olması bulunduğu ülkenin halkı açısından tehlike oluşturmaya devam eden bir mültecinin bu haklardan yararlanmasına müsaade edilmemektedir. Ayrıca, Sözleşmenin hiçbir hükmü Türkiye’de vatandaşlara verilen haklardan daha fazlasını mültecilere verildiği şeklinde yorumlanmayacaktır²⁰⁶.

Vatansız Kişilerin Statüsüne İlişkin Sözleşmenin 31.maddesi sınır dışı edilme konusundan söz etmektedir. Sözleşmeci devletler ülkelerinde yasal olarak ikamet eden vatansız bir kişiyi ulusal güvenlik ya da kamu düzeni ile ilgili sebepler dışında sınır dışı edemezler. Bu şartları taşıyan vatansız kişinin sınır dışı edilmesi, ancak ilgili yasal sürece uygun olarak alınmış bir kararı göre yapılır.

3.2.4. Türk Hukukunda Geçici Koruma Statüsü ve Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Sınır Dışı Edilmesi

Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen

206 Ekşi, **Yabancılar**, s.144

veya sınırlarımızı geçen ve uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayan yabancılara sağlanan korumaya “geçici koruma” denir (Geç.Kor.Yön. m.3/f). Bu şartları taşıyan yabancılar geçici korumadan faydalanabilirler (YUKK m.91).

Geçici koruma kararının alınması için Yönetmeliğin²⁰⁷ 7. maddesi uyarınca gerekli şartların oluşması tek başına yeterli değildir. Cumhurbaşkanı tarafından geçici koruma kararının alınması gerekir (m.9).

Geçici koruma kararı yine Cumhurbaşkanlığı kararı ile sona erdirilir (m.11/1). Geçici korumanın sonlandırılma kararı ile birlikte geçici korunanların ülkelerine dönmelerine, toplu ya da bireysel olarak statüye alınmalarına ya da kanun kapsamında belirlenecek koşullarda ülkede kalmalarına karar verebilir (m.11/2). Yönetmeliğin 17. maddesinde geçici koruma bulmak amacıyla Türkiye’ye gelenlerin giriş yapacakları coğrafi alan açısından sınırlama getirilmemiş, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla Türkiye’nin sadece kara sınırlarına gelen yabancıların değil ayrıca karasularına gelen yabancıların da Yönetmelik kapsamına girdiği ifade edilmiştir. Bu madde de Türkiye’nin kara sınırları ve karasularına gelenlerden bahsedilmiş olsa bile havayolu ile bireysel olarak gelenler de havaalanı geniş anlamda kara sınırı olarak değerlendirildiği için geçici koruma altına alınacaktır²⁰⁸.

Geçici koruma tedbir niteliğinde bir korumadır ve bu kişilerin hemen güvenilir bir yere erişimlerini hem de ilk olarak geri gönderilmemesini sağlamak üzere temel insan haklarının korunmasıdır²⁰⁹. Genel olarak açık kapı politikasıyla birlikte uygulanan geçici koruma rejiminde esas olan devletlerin sığınma amacıyla sınırlarına gelen kitleleri ülkesine kabul etmesi ve bu kişileri kitlesel akına neden olan silahlı çatışma ve diğer nedenler son bulana kadar geldikleri ülkeye geri göndermemesidir²¹⁰.

Uluslararası camiada geçici korumanın mülteci statüsüne alternatif yaratmadığı, aksine mülteci statüsünü tamamladığı, onun boşluklarını doldurduğu kabul edilmektedir. Zira geçici koruma ile birlikte hem zor durumda kalmış ve acil yardıma ihtiyaç duyan kişilere insani değerlere uygun hukuki bir koruma sağlanmakta, hem de durumları bireysel olarak ele alınamayan bu kişilerin ilgili devletlerde sürekli olarak yerleşmeleri önlenmektedir²¹¹.

207 Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014, T.C. Resmi Gazete, 29153, (22.10.2014)

208 Ekşi, **Yabancılar**, s.153

209 Çiçekli, **Yabancılar ve Mülteci Hukuku**, s.305

210 Topal, a.g.e., s.273

211 Ayşe Yasemin Aydoğmuş, “Türk Hukukunda Geçici Korumadan Yararlananların Sınır Dışı Edilmesi”, **Dergipark**, 37(2), (2017), <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/410756>, 26.01.2020., s.135

Devletler mültecilerin hukuksal haklarını, özellikle geri göndermeme hakkını vermekle birlikte mülteci statüsü vermek istememektedir. Bu anlamda geçici koruma statüsü yoğun kitlesel akınlarında uygulanan genel bir uygulama haline gelmiş olup, mülteci tanımına uysa da bu kişilere geçici koruma sağlanmakta ancak mülteci terimi kullanılmaktadır. Hukuk ilkelerine göre bir koruma sağlarken kişilerin kendi ülkeleri içerisinde devamlı olarak yerleşmelerinin önüne geçilmeye çalışılmıştır²¹². Geçici bir çözüm olarak ülkeler tarafından kabul görmektedir.

Sığınmacılara en azından geçici sığınma sağlanabilmesi, coğrafi konum veya diğer sebeplerden dolayı ülkelere kitlesel sığınma için gelen yabancıların olması durumunda ve ilgili devletin talebi doğrultusunda diğer devletlerden sorunun çözümü için eşit olarak paylaşma ilkesine göre acilen yardım alabilmesi²¹⁴ özellikle vurgulanmıştır. Ancak yakın zamanda ülkemize Suriye’de yaşanan olaylar neticesinde sığınan yaklaşık 4 milyon insan için Türkiye tarafından insani yardım yapılmış olması ve bu külfetin mevcut diğer taraf devletler tarafından paylaşılması ilkesi doğrultusunda girişimlerde bulunulmuş fakat lider ülke konumundaki devletler tarafından değerlendirilmemiştir.

Geçici korumadan yararlanan yabancılar, belirlenen şekil ve sürelerde bildirimde bulunmak gibi hususları yerine getirerek belirlenen illerde, geçici barınma merkezlerinde ya da belirlenen yerlerde ikamet edebilir (m.33). Bu statüdeki kişiye Yönetmelikle ilgili iş ve işlemler için yapılan davetlere uymakla yükümlüdürler. Bu yükümlülükleri usulünce yerine getirmeyenler hakkında, eğitim ve acil sağlık hizmetleri hariç, diğer haklardan yararlanmalarından kısmen veya tamamen kısıtlamaya gidilebilir (m.34).

YUKK ve Geçici Koruma Yönetmeliğinde geçici koruma sahiplerinin sınır dışı edilmesi ile ilgili açık bir düzenleme bulunmamaktadır. Buna karşın YUKK’da hakkında sınır dışı etme kararı alınacaklar ve alınmayacaklar şeklinde bir düzenleme bulunmaktadır. Aynı kanunun 54. maddesinde, uluslararası koruma statüsüne sahip yabancıların sınır dışı edilmesine ilişkin düzenleme mevcuttur. YUKK ve Geçici Koruma Yönetmeliğinin açık hükümlerine göre değerlendirme yapıldığında ise geçici korumanın bir uluslararası koruma türü olmadığı sonucuna varıldığından geçici koruma bu düzenlemenin dışında tutulmuştur.

İlgili makamların geçici korumanın sona erdirilmesi kararını müteakip, geçici korunanların Türkiye’den çıkış yapması esastır (Yön. m.14). Cumhurbaşkanı tarafından sona erdirilebilen geçici

212 Taneri, a.g.e., s.115

213 Mültecilere Uluslararası Koruma Sağlanmasına İlişkin BMMYK Yürütme Komitesi Kararları, a.g.e., s.38.

koruma, geçici korumadan yararlanmış olanlara grup temelli toplu statü kararı alınması veya uluslararası koruma başvurusunda bulunanların başvurularının bireysel olarak değerlendirmeye alınması ya da bu yabancıların YUKK kapsamında belirlenecek koşullarda Türkiye’de kalmasına izin verilmesinin kararlaştırılmış olması durumunda gerekli işlemlerin ilgili hükümlere göre yapılacağı belirtilmiş, ancak geçici korumanın sonlandırılması ya da iptali halinde sınır dışı etmeye dair düzenlemeye yer verilmemiştir²¹⁵.

Geçici koruma statüsüne ilişkin düzenlemelerde sınır dışı etmeye ilişkin herhangi bir özel hüküm bulunmaması karşısında, geçici koruma statüsüne sağlanan yabancıların YUKK m.54’te yer alan genel sınır dışı etme sebeplerine tabi olarak sınır dışı edileceğini söylemek geçici koruma statüsünün niteliği ile bağdaşmamaktadır²¹⁶. Bu nedenle geçici koruma altında olanların sınır dışı edilme meselesi YUKK başta olmak üzere ilgili mevzuat ve yargı kararlarına göre değerlendirilmektedir. Anayasa Mahkemesi, BMMYK tarafından da kabul gören, geçici koruma yönetmeliği tanımıyla belirtilen şartları taşıyan ve bireysel olarak durumları değerlendirilemeyen bu yabancıların, Türkiye’deki statüleri gereği istekleri dışında Suriye’ye geri gönderilemeyeceği, geri göndermeme ilkesinin bu kişiler bakımından istisnasız uygulanması gerektiğinin kabul edilmiştir. Bahse konu başvuru²¹⁷ "kamu düzeni veya kamu güvenliği yada kamu sağlığı açısından tehdit oluşturması" sebebiyle sınır dışı etme kararı alınan ve Kumkapı Geri Gönderme Merkezinde idari gözetim altında tutulan Suriye uyruklu başvurusunun, sınır dışı edilmesi hâlinde öldürülme, işkence ve kötü muameleye tabi tutulma riski bulunması nedeniyle yaşam hakkı ile işkence ve eziyet yasağının, geri gönderme merkezindeki koşullar nedeniyle "insan haysiyetiyle bağdaşmayan" ceza veya muamele yasağının, idari gözetim kararının çok uzun süre devam ettirilmesi nedeniyle de özgürlük ve güvenlik hakkının ihlal edildiği iddialarına ilişkindir. Mahkeme, "*geçici koruma statüsüne sahip yabancıların sınır dışı edilemeyeceği kararı*" vermiştir. Suriye uyruklu olanların 22.10.2014 tarihinde yürürlüğe giren Geçici Koruma Yönetmeliği’nin Geçici 1. maddesi uyarınca geçici koruma statüsüne girdiği ve bu kişilerin sınır dışı edilemeyeceği belirtilmiştir. Anayasa Mahkemesi, geçici koruma sahiplerinin YUKK m. 4 ve Geçici Koruma Yönetmeliği m.6’da yer alan geri göndermeme ilkesi çerçevesinde sınır dışı edilemeyeceğini, Anayasada yer alan düzenlemelerinde bu durumu desteklediğini belirtmiştir²¹⁸. Genel olarak da YUKK’da sayılan örneğin, Türkiye’ye yasal giriş işlemlerini ihlal gibi nedenlerle geçici koruma altındakileri sınır dışı etme sebebi olması anlam ifade etmemektedir. Geçici korumadan yararlananların uluslararası korumadan yararlananlardan farkı YUKK m. 54/2 uyarınca uluslararası koruma sahiplerin ya da koruma başvurusu yapmış kişilerin YUKK m. 54/2/ (b) ve (k) bentleri uyarınca terör örgütleri ile ilişki içerisinde olmaları halinde de sınır dışı edilebilecek

214 Aydoğmuş, a.g.e., s.154

216 Çelikel, 131.

217 Anayasa Mahkemesi 11.11.2015 tarihli ve 2014/13044 başvuru.

218 Aydoğmuş, a.g.e., s.159

olmasıdır. Bu noktada geçici korumadan faydalananların genel sınır dışı etme sebeplerine tabi olacağını ileri sürmek için de herhangi bir hukuki dayanak bulunmamaktadır. Mevzuattaki boşluk nedeniyle Anayasa Mahkemesi'ne yapılan bu müracaat neticesinde geçici koruma statüsündeki kişilerin sınır dışı edilmesinde nelere dikkat edilmesi gerektiği değerlendirilmektedir. Suça karışan ve mevcut kararlar doğrultusunda; geçici koruma statüsündeki yabancılar suça karıştıklarında gereği yapıldıktan sonra İl Göç İdaresine teslim edilmektedir.

3.3. Türkiye'ye Giriş Yasağı

Sınır dışı edilen yabancılar hakkında Türkiye'ye giriş yasağı kararı alınır. Bu kişilerin Türkiye'ye girişi, Genel Müdürlük veya valilikler tarafından yasaklanır (YUKK m. 9/2) ve en fazla beş yıl süreyle Türkiye'ye giriş yasağı uygulanır. Kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından ciddi tehdit bulunması halinde Genel Müdürlükçe bu süre en fazla on yıl daha artırılabilir (m.9/3). Ancak Türkiye'ye giriş yasağı süresi aynı nedenle on beş yıldan fazla olamayacaktır²¹⁹.

Vize veya ikamet izni süresi sona eren ve bu durumları yetkili makamlarca tespit edilmeden önce Türkiye dışına çıkmak için valiliklere başvuruda bulunup hakkında sınır dışı etme kararı alınan yabancılar, idari para cezalarını ödemiş olmaları ve Bakanlıkça belirlenen ihlal sürelerini aşmamaları kaydıyla, Türkiye'ye giriş yasağı kararı alınmayabilir. YUKK m.56 gereği Türkiye'yi terke davet edilenlerden, süresi içinde ülkeyi terk edenler hakkında giriş yasağı kararı alınmayabilir. (YUKK m.9/4-5; Uygulama Yönetmeliği m.8/2). Genel Müdürlük, giriş yasağını kaldırabilir veya giriş yasağı saklı kalmak kaydıyla yabancıların belirli bir süre için Türkiye'ye girişine izin verebilir (m.9/6).

Türkiye'ye giriş yasağı kararına karşı yabancıların itiraz etme hakkı mevcuttur²²⁰. Buna göre; hakkındaki giriş yasağına ilişkin yapılan tebligatta kişinin karara karşı itiraz haklarını etkin şekilde nasıl kullanabileceği ve bu aşamalarda diğer yasal hak ve yükümlülükleri yer alacaktır (YUKK m.10).

Sınır dışı edilen yabancıların tekrar ülkeye girmesi ile ilgili olarak giriş yasağına ilişkin bazı özel durumlar şunlardır:

a- Sınır dışı edilecek yabancıların ülkeye giriş yasağının başlangıcı ülkeden çıkış tarihidir.

219 Çelikel ve (Öztekin) Gelgel, a.g.e., s.97

220 Çelikel ve (Öztekin) Gelgel, a.g.e., s.97

- b-Seyahat giderlerinin bir kısmı veya tamamı Genel Müdürlük tarafından karşılanarak sınır dışı edilen yabancıların seyahat masrafları geri ödenmediği sürece ülkeye girişine izin verilmeyebilir (m.60/3)
- d-Genel Müdürlük, gerekli gördüğünde sürenin dolmasını beklemeden giriş yasağını kaldırabilir veya giriş yasağını saklı tutarak yabancıların belirli bir süre için Türkiye'ye girişine izin verebilir (YUKK Uygulama Yönetmeliğinin m.8/2).
- e- Kamu düzeni, kamu güvenliği veya kamu sağlığı sebebiyle Genel Müdürlükçe; idari para cezaları ve kamu alacakları sebebiyle ise valiliklerce yabancıların ülkeye kabulü ön izin şartına bağlanabilir (YUKK m.9/7)

Sistemde Türkiye'ye girişi ön izin şartına bağlı olduğu görülen yabancı kişilerin girişlerine Genel Müdürlüğün olumlu görüşü alınmadan izin verilmez (m.8/3).

3.4. Toplu Sınır Dışı Edilme Yasağı

Sınır dışı etme işlemi bireysel yapılmaktadır. Toplu sınır dışı etme işlemi yasaklanmıştır²²¹. AİHM'in içtihat yolu ile geliştirmiş olduğu toplu sınır dışı tanımı, yabancı kişilerin topluca ülkeden çıkarılmasına neden olan işlem şeklinde belirtilmiştir²²².

1892 yılında Devletler Hukuku Enstitüsünün Cenevre'de yapılan sınır dışı etme esasları belirlenirken, toplu halde sınır dışı etmenin yapılmaması hususu belirtilmiştir. Bu dönemde bazı ülkeler sınır dışı etme hususunu geri vermeden dolayı doğan boşluklarda kullanmak için benimsemişlerdir²²³.

Yabancıların toplu olarak sınır dışı edilmesiyle ilgili, AİHS'nin Ek 4 No'lu Protokolünde net bir şekilde "toplucu sınır dışı etmenin yasak olduğu" belirtilmiştir (m.3/1). Yabancılar sınır dışı edilirken bir birey olarak değerlendirilmeden toplu olarak değerlendirilmeye alınması insan haklarına aykırılık teşkil etmektedir. Çünkü bireylerin durumları, şartları ve konuları farklılık arz etmektedir. Her bireyin durumu özel olarak değerlendirilmeli ve kanunlar çerçevesinde sınır dışı işlemleri yerine getirilmelidir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin içtihadına göre de yabancıları

221 Ekşi, **Yabancılar**, s.101

222 Ergül, a.g.e., s. 92

223 Özgen, a.g.e., s.33

grup olarak ülkeyi terk etmeye zorlayan işlemler²²⁴ grubu oluşturan yabancılardan her bir kişinin durumları makul ve objektif şekilde incelenmesi durumunda toplu halde sınır dışı etme olarak değerlendirilmeyeceği belirtilmiştir.²²⁵

3.5. Sınır Dışı Etme İşleminin Yerine Getirilmesi ve Yardımcı Uygulamalar

3.5.1. Diplomatik Güvenceler ve Geri Kabul Anlaşmaları

Diplomatik güvenceler sınır dışı edilecek olan yabancıların gönderilecekleri ülkede kötü muameleye ya da ölüm cezasına çarptırılmayacağı konularında resmi olarak alınan garantilerdir. Yabancıyı iade eden ülke, şahsın iade sonrasında hedef ülkede kötü muameleye maruz kalmayacağına dair diplomatik güvenceler isteyebilir²²⁶. Sınır dışı edilmesine karar verilen şahısların gönderilecekleri ülkenin hukukun üstünlüğüne riayet etmesi, verilen taahhütleri yerine getirmesini sağlayan hukuki bir sisteme sahip ise kötü muamele veya can güvenliğinin tehlikede olmadığını garantisini sağlandıktan sonra sınır dışı edilmesinde bir sakınca görülmemektedir²²⁷.

Diplomatik güvenceler kişilerin sınır dışı edilmesinde önem kazanmaktadır. Zira devletler çeşitli anlaşmalarla vatandaşlarının karşılıklı olarak bazı haklardan yararlanmalarını sağlarlar. Vatansız kişi herhangi bir devletin vatandaşı olmadığından, şahsına ve mallarına karşı yapılacak milletlerarası hukuka aykırı yapılacak bir fiilden dolayı hiçbir devletin diplomatik korumasından yararlanamaz²²⁸.

Mamatkulov ve Askarov Türkiye kararında²²⁹, Türkiye Özbekistan'a sınır dışı edilen terör suçlarından dolayı haklarında uluslararası yakalama kararı bulunan yabancılara işkence yapılmaması ve ölüm cezasına çarptırılmaması için diplomatik güvence istemiş, bu güvencenin diplomatik olarak sağlanmasından sonra sınır dışı edilmiştir. Bu güvencelerin mülteci ve sığınmacılar bakımından sağlanması için geri gönderme anlaşmalarının yapılması gerekmektedir. Bu şekilde geri göndermeme ilkesi başta olmak üzere uluslararası koruma ilkesi zarar görmemiş olmaktadır. Bunun sağlanması için öncelikle yabancı şahıs geri gönderilmeden önce gönderileceği devletten alınan güvenceler kesin olmalıdır. Sınır dışı etme işleminin gerçekleştirilmesi durumunda kişinin işkence veya kötü muameleye maruz kalmayacağı hususunda hiçbir şüphe olmamalıdır.

224 Aydoğan, a.g.e., s.30

225 Çiçekli, **Yabancılar ve Mülteci Hukuku**, s.60

226 https://www.echr.coe.int/Documents/COURTalks_Asyl_Talk_TUR.PDF, s.4. (17.01.2020)

227 Ergül, a.g.e., s.169

228 Çelikel ve (Öztekin) Gelgel, a.g.e., s.18

229 Sedat Sirmen, "Yabancıların Türkiye'den Sınır dışı Edilmesine İlişkin Temel Düzenlemeler ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Türkiye Hakkında Verdiği Örnek Kararlar", Başvuru No: 46827/99 ve 46951/99 <http://www.ankarabaru.org.tr/siteler/ankarabaru/tekmakale/2009-3/2.pdf> (23.10.2019)

Ancak Türkiye Özbekistan'dan almış olduğu diplomatik güvencelerin uygulanmasını gerektiği gibi takip etmemiştir. Raportörün düzenlediği 2003 yılındaki raporunda, Özbekistan'da işkencenin sistematik şekilde uygulandığına yer vermiştir. Türkiye'nin verdiği diplomatik güvencelerin bu bilgiler ışığında değerlendirmemesi AİHM önünde sorumluluğa neden olmuştur.

Amerikan ve Irak vatandaşı olan Fraydun Ahmet Kordian Amerika'nın Kaliforniya eyaletinde iki kişiyi öldürmeye tam teşebbüsten suçlanırken kaçarak Türkiye'ye gelmişti. Amerika şahsın kendisine iade edilmesini talep etmiş ve Türk makamları tarafından şahıs yakalanarak gözaltında tutulmuştur. Şahıs Amerika'ya iade edilirse ölüm cezasına çarptırılacağını, bunun sözleşmenin 3.maddesine aykırı olduğu, iade kararının verildiği sırada avukatının yanında olmadığından 6.ve 13.maddelerin de ihlal edildiğini ve iade edilmemesi gerektiğini savunarak AİHM'e başvuruda bulunmuştur. Ancak Türkiye Sözleşmeden doğan yükümlülüklerini ihlal etmemek için şahsın iade edilmesi durumunda idamına hüküm verilse dahi infaz edilmeyeceği konusunda teminat istediğini ve aldığı dolayısı ile özleşme hükümlerine aykırı bir durumunun olmadığı, suçluların iade edilmesi durumlarında 6.maddenin uygulanamayacağı ve 13.madde kapsamında Türkiye'nin bir ihlali olmadığını Mahkeme hükmetmiştir²³⁰.

Ülkemizin de içinde bulunduğu coğrafyada düzensiz göçle mücadele önemli sorunlarından biridir ve bu sürecin en önemli aracı geri kabul anlaşmalarıdır²³¹. Yasadışı göçün önlenmesine ilişkin uluslararası geri kabul anlaşmaları yapılmakta olup, Türkiye için de geri kabul anlaşmaları önemlidir²³². Devletlerarasında ikili anlaşmalar neticesi, iadesi yapılması gereken yabancıların gelmiş oldukları ülkeler tespit edilmişse geri gönderilmesinde kolaylık sağlamaktadır. Geri kabul anlaşmaları sınır dışı işlemlerini hızlandırdığı gibi sınır dışı masraflarını da azaltmaktadır.

Geri kabul anlaşmaları özetle, bir ülkede kanunsuz olarak bulunan şahsı kendi ülkesine kabul etmesini mümkün kılan anlaşmadır. Bu şahıslar geri kabul eden ülke vatandaşı ya da vatansız olabildiği gibi üçüncü bir ülke vatandaşı da olabilir²³³.

Geri kabul anlaşmalarından basit ve normal usulle olmak üzere iki şekilde bahsedilebilir. Basit şekilde iade, yabancı şahısların ilgili devletin vatandaşı oldukları veya bu ülkeden geldikleri tespit edilmelidir. Vatandaşı olduğunun ispatı için şahısların ülke kimlikleri, pasaport, gemi adamı cüzdanı, yetkili makamlar tarafından verilmiş fotoğraflı pasaport yerine geçen belge veya onaylı

230 Ekşi, **AİHM'de Sığınmacı ve Mülteciler**, s.2829-2830

231 Geri Kabul Anlaşması ile İlgili 2014/6 Sayılı Başbakanlık Genelgesi, RG. 16.4.2014 - 28974

232 Yunanistan ile 8 Kasım 2001 tarihinde imzalanmış, RG.24.4.2002, Romanya ile 19 Ocak 2004 tarihli, RG.24.11.2009-15564, Sayılı T.C. Hükümeti ile Suriye Arap Cumhuriyeti hükümeti Arasında Geri Kabul Anlaşması, RG., 26491, (12.4.2007)

233 http://file.setav.org/Files/Pdf/20160521180027_turkiye-ab-geri-kabul-anlasmasi-ve-vize-diyalogu-pdf.pdf (10.05.2019)

fotokopilerinin olması gereklidir. Bu ülke üzerinden ülkemize giriş yapmış üçüncü ülke vatandaşları için de gerçek veya sahte olsa dahi herhangi resmi bir belgede ülke makamlarına ait giriş-çıkış damgasının bulunması ya da huduttan geçişi belgeleyen diğer belge veya delillerin olması durumunda doğrudan havayoluyla basit usul ile geri gönderme yapılabilmektedir. Normal usulle iade işleminde, vatandaşı olduğunun ispatı için geçerlilik süresi dolmuş olan, basit usulle geri iade işleminin tespiti için istenen evraklardan birine sahip olması, ülkenin resmi kurum ve kuruluşlarca verilen personel kimlik kartları ve pasolarından birinin olması veya ilgili kişiden hukuka uygun olarak alınan yazılı ifadenin olması gerekir. Üçüncü ülke vatandaşlarının geri gönderilecek olduğu ülkeden geldiklerinin ispatı için de ilgili ülke makamlarınca düzenlenmiş, yasal süresi sona ermiş ikamet tezkeresi hamili olması, resmi kurumlarında görevli yetkililerce alınmış yazılı ifadeler, olabilecek seyahat güzergâhı, ortak hududu geçiş tarihi gibi bazı kanıtlarla da desteklenmesi halinde, bahse konu ülke ile ortak hududa sahip olduğumuz üçüncü bir devletin çıkış damgası veya ülkeye girişi gösteren isme yazılı seyahat bileti olmalıdır. Bu şekilde geri kabulü hususunda süre sınırlamalarını öngörmektedir.

Türkiye ile AB arasındaki İzinsiz İkamet Eden Kişilerin Geri Kabulüne İlişkin Anlaşma²³⁴ ile yasadışı göçle etkin bir şekilde mücadele etmek için işbirliklerini güçlendirmekte kararlılıkla hareket etmiştir. Anlaşma ile Türk vatandaşlarını, vatansızları ve Türkiye ile ikili geri kabul anlaşmaları bulunan üçüncü ülke vatandaşlarını kapsayacak şekilde yürürlüğe girerken, diğer üçüncü ülke vatandaşlarının geri kabulüne 1 Ekim 2017 tarihinden itibaren başlanması öngörülmüştü. Ancak 2015 yılı ortalarından itibaren Avrupa'ya yönelik düzensiz göçlerin yoğunlaşmasıyla bu takvimde değişikliğe gitmek üzere anlaşmıştır²³⁵. Türkiye, bir üye ülkenin başvurusu üzerine, söz konusu üye devletin veya AB'nin kanunlarına göre talep eden üye devletin ülkesine girme, ülkesinde bulunma veya ikamet etmeye ilişkin yürürlükte olan koşulları sağlamayan veya tüm kişileri 9. madde uyarınca Türk vatandaşı olduğunun kanıtlanması şartıyla söz konusu üye devlet tarafından bu anlaşmada öngörülen işlemler dışında başka herhangi bir işlemin yerine getirmesine gerek kalmaksızın geri kabul eder (m.3). Ayrıca maddenin devamındaki fıkraların gereğince durumu sağlayanları da kabul edecektir²³⁶.

234 6547 Sayılı Türkiye Cumhuriyeti ile Avrupa Birliği Arasında İzinsiz İkamet Eden Kişilerin Geri Kabulüne İlişkin Anlaşmanın Onaylanmasına Dair Kanun, RG, 29044/29.6.2014

235 http://file.setav.org/Files/Pdf/20160521180027_turkiye-ab-geri-kabul-anlasmasi-ve-vize-diyalogu-pdf.pdf(10.05.2019)

236 Türkiye Cumhuriyeti ile Avrupa Birliği Arasında İzinsiz İkamet Eden Kişilerin Geri Kabulüne İlişkin Anlaşma. RG, 29044, (29.6.2014)

3.5.2. Güvenli Ülkelere Gönderme

Kendi ülkesi ve üçüncü devlet vatandaşlarına baskı uygulamadan ve uluslararası sözleşmelerden kaynaklı mülteci haklarını eksiksiz uygulayan ülkelere güvenli üçüncü devletler denilmektedir²³⁸.

Mültecilerin sayılarının giderek artması devletlerin yerel ve ülkesel politikalarına yansımakta, maddi ve manevi yükümlülük doğurmaktadır. Bu külfet ve siyasetten kaçınmak isteyen fakat insan haklarını da ihlal edemeyecek ülkeler, sorumluluğun diğer devletlerle paylaşılması için bahse konu kişileri üçüncü güvenilir devletlere yerleştirebilirler.

1951 Sözleşmesine göre, mülteci veya sığınmacılara geldikleri ülkede can ve mal güvenliklerinin kalmadığı için, sığınmış oldukları ilk ülkeden ya da başka bir ülkeden can ve mal güvenliğini talep etmektedir. Burada sağlanmak istenen amaç mülteci veya sığınmacıların güvenliklerinin sağlandığı ülkelere intikallerinin sağlanmasıdır. Sözleşmenin 33.maddesinin 1.fikrasında, taraf devletlerin mülteciyi hayatının veya özgürlüğünün tehlikeye gireceği bir yere göndermemesini düzenlemektedir. Burada önemli olan mültecilik statüsü kazanan kişilerin buldukları ülkede veya gönderilecekleri ülkedeki güvenliklerinin sağlanması için gerekli incelemenin yapılıp buna göre gönderilmesidir. Aksi takdirde ülkelerin sorumluluklarını yerine getirmediği manasına gelmektedir. Çünkü gönderildiği ülkeden başka bir ülkeye gönderildiğinde risk altında olacağı endişesi altında olan mülteci AİHS'nin 3.maddesinin ihlal edildiğini iddia edecektir. Ayrıca, AB Usul Yönergesinde menşe ülke, sığınma ülkesi ve güvenli üçüncü ülke olarak üç kavram belirtilmektedir. Ülkemiz kabul ettiği sözleşmeler neticesinde mülteci konusunda kısıtlama uyguladığı için genelde güvenli ülkelere geçiş sırasında transit olarak ya da güvenli ülkelere gidebilmek için basamak olarak kullanılmaktadır.

Uluslararası hukukta güvenilir üçüncü ülkeye gönderme yasal bir uygulamadır. Güvenli üçüncü ülke olarak kabul edilen ülkelere geri gönderme için sığınma talebinde bulunanların başvuruları herhangi bir inceleme yapılmadan incelenmiş kabul edilerek geri çevrilmemesi gerekir. Bu araştırmanın yapılmaması, devletlerin yükümlülüklerini yerine getirmediği anlamına gelmektedir²³⁹.

Uluslararası koruma için başvuru yapacak kişi Sözleşmeye uygun korumayla sonuçlanabilecek başvurma imkânının olduğu güvenli üçüncü bir ülkeden geldiğinin ortaya çıkması durumunda başvuru kabul edilemez olarak değerlendirilir ve güvenli üçüncü ülkeye gönderilmesi için işlemler derhal başlatılır. Ancak geri gönderme işlemi gerçekleşinceye kadar ülkede kalışına

237 Taneri, a.g.e., s.117

239 Taneri, a.g.e., s.227

izin verilir. Bu durum ilgiliye tebliğ edilir (YUKK m.74). İlgilinin, güvenli üçüncü ülke olarak nitelenen ülke tarafından kabul edilmemesi hâlinde, başvuruya ilişkin işlemler devam ettirilir²⁴⁰.

3.5.3. Gönüllü Geri Dönüş

Herkesin kendi ülkesine güvenli ve onurlu bir şekilde dönme hakkı vardır.Devleti meydana getiren insan unsuru olduğuna ve devletlerin asıl hizmetleri vatandaşının ve insanların her türlü güvenliğini sağlamak, ihtiyaçlarını karşılamak ve korumak olduğu üzere bu gönüllü geri dönüşlerde menşe ülkelerin sorumluluklarını alarak güvenli geri dönüşün şartlarını oluşturmaları gereklidir.

1982 Anayasamızın 23. maddesinin son fıkrası gereği vatandaşın ülkeye giriş yapması Anayasa tarafından güvence altına alınmıştır. AİHS'sinin Ek 4. No'lu Protokolünün 3.maddesinde de “Hiç kimse vatandaşı olduğu devletin ülkesine girme hakkından yoksun bırakılamaz” denilmektedir. Yani vatandaşın ülkesine girmesi hem ulusal hem uluslararası hukuk tarafından güvence altına alınmıştır.

Her ne sebeple olursa olsun yerinden edilmiş kişiler için en etkili kalıcı çözüm gönüllü geri dönüştür. Bu nedenle ulusal ve uluslararası platformlarda savunulmakta ve etkin bir şekilde uygulanmasına çalışılmaktadır.

Gönüllü dönüşün rahat olabilmesi için menşei ülkede güvenliğin ve ulusal korumanın geri sağlanabilmesi lazımdır. Özellikle çatışma sonrası durumlarda, barış ve istikrarın tesisi, altyapının inşası, politik, sosyal ve ekonomik yaşamın normalleşmesi, adli sistemin iyileştirilmesi kolay olmayabilir²⁴¹. Sınır dışı edilmesi gereken yabancıların geri dönüş için teşvik edilmesi gerekir. Mülteciler uluslararası bir sorun ve konu olsa da devletlere maddi ve manevi külfet yüklemektedir. Bu nedenle ülke vatandaşları her zaman mültecileri hoş karşılamayabilir. Bu nedenle devletler, mülteci veya sığınmacılara gerekli kolaylıkları sağlayarak gönüllü olarak geri dönüşlerini sağlamaya çalışmaktadır.

Geri dönüşün yapılması sadece kişinin kendi isteği doğrultusunda olmaktadır. Gönüllü geri dönüş mülteciler kadar sığındıkları ülke tarafından da kabul gören bir durumdur. En iyi durumda mülteci olmalarına neden olan çatışmanın sona ermesi ve fiziksel güvenliğe yönelik tehditler ortadan kalkmışsa güvenli bir şekilde dönüşlerinin sağlanması gerekir²⁴².

240 1994 Yönetmeliği kapsamında BMMYK'nin girişimleri sonucunda güvenli üçüncü ülke tarafından mülteci olarak kabul edilenlerin ulaşım masrafları IOM tarafından karşılanmakta, söz konusu yabancıların Türkiye'den çıkışları ise İçişleri Bakanlığı tarafından gerçekleştirilmektedir.

241 Çiçekli, **Yabancılar ve Mülteci Hukuku**, s. 349

242 Güler ve Karatoprak, a.g.e., s. 76

Herkesin kendi ülkesine geri dönme hakkı bulunmaktadır. Ülkelerinden ayrılmalarını gerektiren durumların ortadan kalmasından sonra güvenli bir şekilde menşee ülkelerine geri dönüşlerin her ülke tarafından desteklenmesi tüm tarafların çıkarına olacaktır. Gönüllü geri dönüşler bu sorunlar için kalıcı çözüm demektir.

Ülkeler mültecilerin geri dönüşü ile ilgili tüm hususlarda toplumsal hassasiyeti göz önüne alan yaklaşımı benimsemesi önemlidir. BMMYK hükümetlerin ya da BM talepte bulunması halinde mültecilerin korunması, desteklenmesi ve onların geri dönüşünde ya da yeniden yerleştirilmelerinde yardımcı olmak için kurulmuş teşkilattir.²⁴³

1951 Sözleşmesinin 1.c (4) maddesi bir mültecinin zulüm nedeniyle ayrıldığı ülkesine gönüllü olarak yeniden yerleşmesi durumunda veya 1.c (5)- (6) maddesine göre menşee ülkedeki koşullarda meydana gelen düzelmenin mülteci statüsünü sona erdireceğini öngörmektedir.

YUKK'da gönüllü geri dönüş desteklenmiş olup, gönüllü olarak geri dönmek için talepte bulunan uluslararası koruma statüsü sahibi kişilere, ayni ve nakdi destek sağlanabileceği ve Genel Müdürlük aracılığıyla bu çalışmaları yapan uluslararası kuruluşlar, kamu kurum ve sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği içerisinde olabileceği belirtilmiştir (m.87; Geç.Kor.Yön.m.42).

3.6. Türkiye'yi Terke Davet

Hakkında sınır dışı edilme kararı alınan yabancı resmi olarak Türkiye'yi terke davet edilir (YUKK m.56/1). Kanunun m.54/1-b ve d bentleri dışındaki yabancılar m.56'da belirtilen şartları taşımaları kaydıyla Türkiye'yi terke davet edebilir (Uy. Yön. m. 58/1). Türkiye'yi terke davet edilen yabancılara öncelikle "Çıkış İzin Belgesi" düzenlenir. Bu belgede sınır dışı edilecek yabancılara Türkiye'yi terk için tanınan süre belirtilir ve bu süre boyunca Türkiye'de kalabileceklerdir (YUKK m.56/2). Terke davet edilen yabancıların, tanınan sürede ikamet izini veya çalışma iznine başvuru yapmaları mümkün değildir (YUKK Yön.m.58/3). YUKK m.54/1/ğ bendi uyarınca, çalışma izni olmadan çalışması sebebiyle hakkında sınır dışı etme kararı alınmış yabancıya terk süresi tanınır ve Türkiye'yi terke davet edilir.

Terke davet edildiği süre içerisinde çıkış yapmadığı tespit edilen yabancıların sınır dışı etme işlemleri geri gönderme merkezinden gerçekleştirilir (Yön. m.58/9). Terke davet uygulamasının yukarıda sayılan tüm şartlarını taşıması kaydıyla herhangi bir şekilde yakalandığı anda pasaportunun bulunmadığı anlaşılan yabancılar da terke davet uygulamasından yararlandırılır (Yön. m.58/11). Ayrıca yabancıların kendi iradesi ile Türkiye dışına çıkmasını teşvik etmek için terke

243 Taneri, a.g.e., s.41

davet edilen yabancının terk süresi içinde çıkış yapması halinde, hakkında Türkiye'ye giriş yasağı kararı alınmayabilecektir (YUKK m.9/5).

3.6.1. Türkiye'yi Terk Etmesi İçin Süre Tanınması

Hakkında sınır dışı etme kararı bulunan yabancılara Türkiye'den ayrılmaları için belli bir süre verilir. Bu sürelere riayet eden yabancı Türkiye'ye tekrar girmek isterse bu durum lehine kullanılır. YUKK'da, hakkında sınır dışı edilme kararı alınan şahıslara kararda belirtilmek üzere ülkeyi terk etmeleri için on beş günden az olmayacak otuz günden çok olmayacak süre tanır. Ancak, sınır dışı edilecek tüm yabancılar için bu süre uygulamaz. Kaçma veya kaybolma riski bulunanlara, ülkeye yasal giriş veya çıkış kurallarını ihlal edenlere, sahte belge kullananlara, geçersiz belgelerle ikamet izni almaya çalışanlara veya aldığı tespit edilenlere, kamu güvenliği, düzeni veya kamu sağlığı nedenlerine bağlı tehdit oluşturanlara bu süre tanınmamaktadır (YUKK m.56).

Hakkında sınır dışı etme kararı alınan yabancı şahıs bu karara karşı yargı yoluna başvurması yürütmenin kendiliğinden durmasını sağlamaktadır. Üstelik YUKK 53/3'de, sadece dava açılması halinde değil, dava açma süresi içinde de yabancının sınır dışı edilememesi hükmü öngörülmüştür. Ancak yabancı şahıs kendi rızası ile Türkiye'yi terk edebilir²⁴⁴.

3.7. “Non – Refoulement” (Geri Gönderememe) Prensibi

Non-Refoulement prensibi, yabancıların gelmiş oldukları ülkenin sınırından geri çevrilmemesi, sınır dışı ve iade edilememesi, devletlerin mülteci ve sığınmacıyı vatandaşlığı, ırkı, belirli bir sosyal gruba aidiyeti, dini veya siyasi düşüncelerinden dolayı hayat ve hürriyetlerinin tehlikeye düşeceği ülkeye göndermeme yükümlülüğünü ifade eden bir kavramdır²⁴⁵. Türkiye'nin taraf olduğu, İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayri İnsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler²⁴⁶ Sözleşmesinin 3.maddesi, SİDAS'ın 3. maddesi ve 1951 Sözleşmesine 33/1 maddesi benzer hükümleri kapsamaktadır. Buna göre; hiçbir taraf devlet bir şahsı, adi bir suç vaki iade talebi de dâhil, işkenceye tabi tutulacağı tehlikesinde olduğuna dair esaslı sebeplerin bulunduğu kanaatini uyandıran başka devlete geri göndermeyecek, sınır dışı etmeyecek veya iade etmeyecektir. Mülteci statüsünün tanınmış olması kişilere otomatik olarak bu haktan yararlanmayı bahsetmemiştir. Bu statüde bulunan kişiler haktan yararlanmak için açıkça tehdit altında bulunduğunu ispat etmekle yükümlüdür²⁴⁷.

244 Ekşi, **Yabancılar**, s.118

245 Ekşi, **Yabancılar**, s.63

246 <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2019/02/MODULE1-Non-Refoulement-Deportation-and-International-Protection-2019-TUR.pdf>, 31 sayılı genel yorum.(15.10.2019)

247 Taneri, a.g.e., s.74

Non-refoulement ilkesi, belli durum ve şartlar altında sınırdan geri çevrilmemeyi içerir. Uluslararası korumanın yapı taşı olarak değerlendirilmekte olup, teamül hukukunun bir kuralıdır ve tüm devletler için hukuken bağlayıcıdır²⁴⁸. Sözleşme veya protokole taraf her ülke için hukuki bir yükümlülük doğurmakta ve genel olarak uluslararası örf adet hukukunun parçası olarak kabul edilmektedir²⁴⁹.

AİHS’de “non-refoulement” prensibinden açıkça söz edilmemiş olmakla birlikte hakkında sınır dışı etme kararı alınmış olan yabancılar, Sözleşmenin 2,3,8. ve 13. maddelerinin sağladığı korumadan yararlanırlar. Bir yabancı işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya işlemlere tabi tutulacağı bir ülkenin sınırından geri çevrilirse veya sınır dışı veya iade edilmesi AİHS’nin 3. maddesi, sınırdan geri çevirme veya sınır dışı etme yabancının şahsi veya aile yaşantısına müdahalede bulunursa 8. maddesi, yabancının ulusal adli makamlara etkin başvuru yapabilme hakkından mahrum bırakırsa 13. maddesini yerine getirilmemiş olacağını net bir şekilde beyan etmiştir²⁵⁰. AİHS’nin işkence yasağı ve geri gönderme yasağı uluslararası koruma statüsünün verilmesi hususunda en çok uygulanan maddelerdir²⁵¹. AİHM, Jabari v. Türkiye davasında Türkiye’ye yasadışı yollarla giren İran vatandaşının taşlanarak öldürüleceği İran’a sınır dışı edilmesinin AİHS’nin maddelerinin ihlali sayılacağını ancak, Jabari’nin fiilen Türkiye’den sınır dışı edilmediğinden 3. maddenin ihlal edilmediği kararını vermiştir²⁵².

Bireyler, sözleşmelerden doğan yükümlülükleri yerine getirmeyen devletler için yaptıkları başvurularda, riskten bahsetmeleri ve riskin gerçek olduğunu tespit etmeleri gereklidir. Ayrıca gerçek risk değerlendirmesi, ilgili kişinin sınır dışı edileceği ülkenin mevzuatının, hem de ülkenin benzer durumlarda sergilemiş olduğu davranışının incelenmesi gerekir. AİHM kişinin iade edilmesi durumunda işkence yâda gayri insani ya da küçük düşürücü muameleye maruz kalacağına ilişkin gerçek tehlikenin olduğu kanaatinin olması halinde maddenin uygulanacağı yönünde kararlar vermiştir²⁵³.

Daha iyi hayat koşullarında yaşamak için çeşitli nedenleri bahane ederek gelişmişlik ve refah düzeyi yüksek ülkelere kaçak yollardan girmeye çalışan insanların durumlarının kişisel olarak değerlendirilerek non-refoulement ilkesinin uygulama alanı bulunup bulunmadığına bakılması gerekmektedir. Bu kişiler hakkında gerekli değerlendirmenin yapılmadan kaçak göçmen adıyla

248 6458 Sayılı Kanun Kapsamında Düzenlenen Göç ve İltica Semineri, <http://www.muglabarosu.org.tr/Upload/files/pdf/6458.pdf> (25.04.2019)

249 Taneri,a.g.e., s.48

250 Ekşi, **Yabancılar**, s.130

251 6458 Sayılı Kanun Kapsamında Düzenlenen Göç ve İltica Semineri, <http://www.muglabarosu.org.tr/Upload/files/pdf/6458.pdf> (22.04.2019)

252 Ekşi, **Yabancılar**, s.130

253 Taneri, a.g.e., s.160,180

ülkelerine geri gönderilmeleri uluslararası hukuka aykırıdır. Toplu sığınma olaylarında titiz bir şekilde uygulanması gerekmektedir. Özellikle yoğun mülteci akınlarında kişilerin hukuki statülerinin tek tek belirlenmesi gerekmektedir²⁵⁴.

Suçluların iadesi ile non-refoulement ilkesi birbirini zıttı iki kavramdır. İlki suçluların iadesini düzenlerken diğeri iade etmemeyi öngörmektedir²⁵⁵. Suçluların iadesi ve non-refoulement ilkesinin arasında bir çatışma olması durumunda öncelikli olarak non-refoulement ilkesi dikkate alınacaktır²⁵⁶.

Kişisel olarak mülteci ya da sığınmacıların buldukları ülke dışına çıkarılmaları ya da ülkeye sokulmama sebeplerinin bazı meşru durumları olabilir. İstisnaların uygulamaya konulmasında dikkat edilecek konular;

- Ulusal kamu güvenliği,
- İşkence, zalimane, onur kırıcı veya küçük düşürücü davranış, ceza ya da bunlara karşılık gelecek muamele olarak engellenmesi mümkün olmayan diğeri insan hakları prensiplerine aykırılık oluşturmaması,
- İlkenin yorumlanması, ortaya ciddi sonuçlar doğuracak şekilde yapılamayacağı,
- Adil yargılanma ilkesine sıkı bir şekilde bağlı kalınmalı,
- İlgili devlet, yabancı kişinin güvenli üçüncü ülkeye kabulünü sağlamak için gerekli bütün makul önlemleri almalı, zulüm korkusunun yaşandığı yere göndermemelidir²⁵⁷.

Ulusal hukukumuzda YUKK'nun, 4., 55. maddenin ilk fıkrasında (a) ve 63. maddenin ilk fıkrasında (a/b/c) da geri gönderme yasağı ilkesini benimsenmiştir²⁵⁸. Hakkında sınır dışı edilme kararı alınan yabancının sınır dışı edileceği ülkede ölüm cezası, işkence, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacağı konusunda ciddi emarelerin bulunması durumunda sınır dışı etme kararı alınamayacaktır. Bu nedenlerden dolayı hayatının veya hürriyetinin tehdit altında bulunup bulunmayacağı hususları valilik tarafından re'sen araştırılır. Yapılan araştırma sonucunda tehlikelerle karşılaşılacağı anlaşıldığı ülkeye sınır dışı edilemez veya gönderilemez. Bu kişiler hakkında Kanunun uluslararası koruma, ikamet veya sınır dışı etmeye

254 Taneri, a.g.e., s.39,63

255 Taneri, a.g.e., s.33

256 Taneri, a.g.e., s.57,60

257 Taneri, a.g.e., s.82

258 Aslı Bayata Canyaş, "Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Kapsamındaki Geri Gönderme Yasağının Uygulanma Koşullarının AİHM Kararları Çerçevesinde İrdelenmesi", s.74 <http://www.hukukdergi.hacettepe.edu.tr/dergi/C5S1makale4.pdf> (22.10.2019)

ilişkin diğer hükümlerine göre işlem tesis edilir ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne derhal bilgi verilir (m.4).

YUKK 4. ve 63. maddenin belli kısımlarında, geri gönderme yasağının uygulanabilmesi için, “insanlık dışı muameleye maruz kalınacak olma” gibi kesinlik içeren ifadelere yer verilmiştir. Bu da ağır bir ispat yükü anlamına gelmektedir.

Sonuçta, uluslararası hukukta mahkeme kararları ve uygulamalar konu edildiğinde zulüm korkusu altında olanların bu korkunun kaynağına gönderilmemesi yönünde eğilim vardır. Bu hükme aykırı antlaşmalar yapılabilmesi kabul edilmemektedir²⁵⁹.

3.8. Sınır Dışı Etme Kararının Alınması, İçeriği ve Tebliği

Sınır dışı etme kararı bazı ülkelerde idari makamlar tarafından, bazı ülkelerde ise ceza mahkemeleri tarafından verilmektedir²⁶⁰. Devlet, kamunun ihtiyaçlarını gidermek için tek taraflı olarak yaptığı idari işlemlerle kamu yararını gözetir. Bu doğrultuda takdir hakkını kullanarak kararlar verir ve kanunlar çerçevesinde almış olduğu kararları yürütmeye geçirir²⁶¹. Türkiye’de, yabancı hakkında verilecek sınır dışı etme kararı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün talimatı üzerine veya re’sen valiliklerce alınır (YUKK m.53; Yön.m.54)²⁶².

Kolluk kuvvetleri tarafından yakalanan YUKK m.54 kapsamındaki yabancılar, haklarında hemen karar verilmek üzere valilik makamına bildirilir. Bu kişilerin sınır dışı edilip edilmeyeceği kararı valilik tarafından alınır. Yapılacak değerlendirme ve de karar süresi kırk sekiz saati geçemez (m.57/1).

Yabancı hakkında alınacak sınır dışı etme kararı gerekçeleri ile belirtilir. Yapılacak bildirimde, yabancının doğrudan sınır dışı edileceği veya belirtilen süre içerisinde Türkiye’ye terke davet edildiği veya idari gözetime tabi tutulduğu hususlarından hangisinin ilgili yabancı için uygulanacaksa bunlara ilişkin olacaktır (Yön.m.56/2). Sınır dışı etme kararı, hakkında sınır dışı etme kararı alınan yabancıya veya yasal temsilcisine ya da avukatına gerekçeleri ile tebliğ edilir. Yabancı sınır dışı etme kararına karşı, kararın tebliğinden itibaren yedi gün içinde idare mahkemesine başvurabilir ve hakkında sınır dışı etme kararını veren makama da başvurusunu

²⁵⁹ Taneri, a.g.e., s.33

²⁶⁰ Ekşi, Sığınmacı ve Mülteciler, s.2817

²⁶¹ Şevki Davut, “Hukuk Devletinin Olmazsa Olmazı: İptal Davası”, *İstanbul Barosu Dergisi*, 84(3), 2010, s.1470

²⁶² YUKK’dan önce yabancının sınır dışı edilmesinde karar almaya yetkili makam YİSHK ve 1994 Yönetmeliği uyarınca İçişleri Bakanlığı idi.

bildirir. Mahkemenin bu konuda vermiş olduğu karar kesindir. Yabancı'nın mahkemeye dava açması hâlinde yargılama sonuçlanıncaya kadar yabancı sınır dışı edilmez (YUKK m.53). Belirtilen nedenlerden dolayı hakkında sınır dışı edilme kararı verilen yabancı doğrudan sınır dışı edilebileceği gibi, kanunda belirtilen bazı durumlarda terk süresi tanınarak Türkiye'yi terke davet edilir veya hakkında idari gözetim kararı alınabilir.

Sınır dışı edilecek yabancı'nın sınır dışı edileceği ülkenin tespit edilmesi önemlidir. Bu nedenle yabancı'nın vatandaşlık durumu, gönderilmesi planlanan ülkeye kabul edilip edilmeyeceği ve varsa gidebileceği üçüncü bir ülkeye ilişkin talebi göz önünde bulundurularak işlem yapılır (Yön.m.51/2).

Ayrıca yukarıda belirtilen değerlendirmeler yapılırken özellikle uluslararası koruma statüsü başvuru sahiplerinin sınır dışı edilmelerinde, YUKK m.4'de yer alan ve YUKK'nın diğer hükümlerinin uygulanmasında "geri gönderme yasağının" ihlal edilmemesine dikkat edilmelidir²⁶³.

Sınır dışı etme kararının alınmasında değerlendirme süreci ayrı bir önem taşımaktadır. Nitekim değerlendirme sonunda, sınır dışı etme kararı alınması gerekmiyorsa, bu kararın alınmasına gerek olmadığına ilişkin karar alınması zorunlu tutularak hata riskinin önüne geçilmesi amaçlanmıştır (Yön. 52/5).

Sınır dışı edilen bazı yabancıların AİHM'de açtıkları bazı davalarda ülkemiz aleyhine iddiada buldukları konulardan biri de haklarında yapılan işlemlerin kendilerine tebliğinin yapılmamasıdır. Danıştay'ın 24.04.1978 tarihli kararında²⁶⁴, sınır dışı edilen İsviçre televizyon ekibine konunun tebliğ edilmemesinden dolayı idareyi hatalı bulmuş, yapılan işlemi hukuka uygun olmadığı gerekçesi ile iptal etmiştir. AİHM Abdolkhanı ve Karımnia davasında²⁶⁵ başvuru kendilerine tebligat yapılmadığından ulusal yargı mercilerine başvuru yapamadıklarını beyan etmişlerdir. Devlet adına iş ve işlemleri yürüten icracı birimler, yapmış oldukları işlemleri kayıt altına almak ve yapılan işlemleri taraflara bildirmek zorundadır. Tebligat kişinin işlemde haberdar edilmesi demektir. Yazılı bildirim, kural gereği idari işlem kararını alan ve uygulayan yetkili makam tarafından yapılması gerekmektedir²⁶⁶. Yapılacak tebligatların yabancıların anlayabileceği bir dilde ve yazılı olması gerekmektedir. Yabancı şahıs sınır dışı edilme işlemine karşı idari ve yargı makamlarına itiraz hakkını kullanabilmesi için de sınır dışı etme kararının tebliği

263 Çelikel ve (Öztekin) Gelgel, a.g.e., s.130

264 T.C. Danıştay, 12.D. E.1977/1349, K.1978/955

265 Başvuru no ve Tarihi: 30471/08- 1 Mart 2010

266 Cihan Kanlıgöz, "İdari İşlemlerin Yazılı Bildirimi", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 1988, 40(1-4), s.176

gereklidir²⁶⁷. 1982 Anayasasına göre, idarenin yapmış olduğu her türlü eylem ve işlemlere karşı yargı yolu açıktır (m.125/1). İdari işlemlere karşı açılacak davalarda süre yazılı bildirim tarihinde başlar (m.125/3). İdare işlemlere karşı açılacak davalarda, yazılı bildirim amacını idarenin işlemlerine karşı şahısların hak ve menfaatlerinin hukuksal yollarla korunması ve kullanılmasının sağlanmasının anayasal olarak güvence altına alınmasıdır²⁶⁸.

Bir konuda idarenin iradesinin eyleme geçmesi için bir nedenin olması gerekir. İdari işlem sadece kanunda var olan sebebin gerçekleşmesi durumunda bu sebebe bağlı olarak yapılabilir²⁶⁹. İdarenin vermiş olduğu kararı hangi kanunun, hangi maddesine veya hükümlere göre verdiğini kesin olarak belirtmelidir. Böylece kamunun gücünü kullanarak kamu adına irade beyan eden idarenin keyfi uygulamalarının engellenmesi sağlanmakta, demokratik hukuk devlet kurallarının geçerli olduğu devlet çatısı altında alınan kararların hukukun üstünlüğü ilkesine dayanarak verildiği ispatlanmış olmaktadır. Sınır dışı emre kararı alan makam, ilgilinin hangi eylemlerinin umumi güvenlik, idari, siyasi icaplara aykırılık teşkil ettiğini belirtmek zorundadır. İdare somut olaylara dayanarak bu kararı vermelidir. Sınır dışı etme işleminin maddi olaylara dayanmıyor ise sebep yönünden sakat olduğu manasına gelir²⁷⁰.

YUKK'na göre yapılan tüm adli ve idari işlemlerin tebliği, işlemi yapan birim tarafından yabancı kişiye veya yasal temsilcisi ya da avukatına Tebligat Kanununa göre yapılır. Yetkili makamların, dava açma sürecine esas alınacak olan yazılı tebligatları usulüne uygun bir şekilde yapması şarttır (İYUKm.60). Tebligat ilgili kişiye yapılır, ancak kişinin bulunamaması durumunda Tebligat Kanununda belirtilen usulde tebligat işlemi gerçekleştirilir (Tebligat Kanunu m. 16). Eğer idare tarafından yapılan işlem birden fazla kişiyi ilgilendiriyor ise her bir kişi için ayrı ayrı olarak tebligat yapılır. Yazılı bildirim işlemi usulüne uygun bir biçimde yapılmamışsa bu işlem geçersiz sayılır ve davanın açılma süresi başlamaz²⁷¹. Ancak başlı başına bu şartı taşıması, tebligatın doğru bir şekilde yapıldığı manasına gelmemektedir. İlgili kişiye yapılan tebligat açık ve tebligat yapılacak kişi tarafından anlaşılabilir olması gerekmektedir. Çünkü yapılan tebligatlar adli ve idari bir sürecin başlangıcı için gerekli bir eylemdir. Tebligattaki konuların açıklanmış olması²⁷², müracaat edecek şahsın hangi konu hakkında itiraz, hangi konu hakkında savunma yapması gerektiği açısından önemlidir.

267 Sirmen, a.g.e., s.34

268 Kanlıgöz, a.g.e., s.173

269 Yunus Yılmaz, "İdare Hukukunda Sebep Unsuru ve Sebep İkamesi", AYİM 3. Daire Raportörü, **21 Numaralı Dergi**, <http://www.msb.gov.tr/ayim/>, 15.01.2013(15.10.2019)

270 Dardağan Kibar, a.g.e., s.531

271 Kanlıgöz, a.g.e., s.179

272 Kanlıgöz, a.g.e., s.180

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, üye devletlerin bireylerin korunması konusunda ortak bir seviyeye gelmelerini sağlamak ve hukuk kurallarında ve idari uygulamalarında esinlenmelerin temini amacı ile 28 Eylül 1977 tarihli İdarenin İşlemleri Karşısında Bireyin Korunması Hakkında Kararında idari işlemlerde gerekçe ilkesini kabul etmiştir²⁷³. Ayrıca Bakanlar komitesinin kamu gücüne dayanan idari işlemlerde bireylerin haklarının korunması için;

- İlgili kişinin kanıtlayıcı belgeleri ve delilleri idareye sunabilmeli ve bu hakkından bilgi sahibi olması,
- İşlemin dayanağı olan bütün veriler hakkında uygun gerekçelerle bilgi verilmesi,
- İlgili idari işlemin tesisine katılabilir veya kendisini temsil ettirebilmeli,
- İşlemin kişisel hakların, özgürlüklerin ve çıkarların ihlal edici nitelikte olması durumunda dayanağın nedenlerinin belirtilmesi,
- İdari işlemin tebliğinde itiraz edilmesi durumunda nereye, ne şekilde yapılacağını belirtmesi gerekmektedir²⁷⁴.

Anayasa'da herkesin yasal vasıta ve yollardan faydalanarak yargı mercileri önünde davacı veya davalı olarak iddia ve savunma hakkı kabul edilmiştir (m.38). Bunlar vatandaş veya yabancı ayrımı olmadan herkese verilmiş anayasal haktır. Ayrıca İYUK'a göre dava dilekçelerinde davaya konu olan işlemin yazılı bildirim tarihinin başvuru dilekçesinde belirtilmesi gerekmektedir (m.3/2-c).

Yabancı ve Uluslararası Koruma Kanunu m.57/5 uyarınca, idari gözetim kararı, idari gözetim süresinin uzatılması ve her ay düzenli olarak yapılan değerlendirmelerin sonuçları, gerekçesiyle birlikte yabancıya veya yasal temsilcisine ya da avukatına tebliğ edilir. Burada idareye takdir yetkisi tanınmamıştır. Maddeden de anlaşılacağı gibi, kamu gücünü elinde bulundurarak şahıslar hakkında alınan idari kararların, yetkili makamlar tarafınca usulüne uygun olarak, yazılı, açık, anlaşılabilir olması adli ve idari itirazın başlangıcı sayıldığı için önemlidir. Aksi durumda hak kayıplarının oluşmasına neden olabilir.

BM Genel Kurulu'nun 9 Aralık 1988 tarihli ve 43/173 sayılı kararıyla herhangi bir şekilde tutulan veya hapsedilen kişilerin korunması için prensipler bütünü kabul edilmiştir. Buna göre, sığınmacı veya göçmenler sorgulanmak üzere sınırda veya yasadışı giriş durumunda, ulusal topraklar içinde tutulurken sınırdan girişine veya ülke topraklarında geçici ikametine izin verilmemesine yönelik kararın sebebi ve gerekçeleri en azından sözlü olarak ve anladığı bir dilde anlatılmalıdır. Sığınmacı veya göçmenler nezaret altındayken iletişim araçlarıyla istedikleri kişiler ile temasa geçebilmeli, ivedilikle adli veya diğer makamların önüne getirilmeli, nezaret altına alınması ve bırakılması ile ilgili belgeler tam olarak düzenlenerek anladığı bir dilde tebliği edilmeli

273 Kanlıgöz, a.g.e., s.182

274 Kanlıgöz, a.g.e., s.185

ve imza altına alınmalı, nezaret süresi hiçbir şekilde sınırsız veya aşırı uzun olmamalıdır. Söz konusu kişinin serbest bırakılması talimatını verecek adli makama kararın düzeltilmesi için başvurmanın koşullarının oluşturulmasını, nezaretin bu amaç için özel olarak kullanılan bir tesiste gerçekleştirilmesini, mümkün olmaması durumunda ceza kanunlarına göre hapiste yatan kişilerin tutulduğu binalardan ayrı binalarda tutulmalarını gerektirmektedir²⁷⁵. Ayrıca bilinen kişiler için verilen bu kararın, yetkilendirilmiş makam tarafından ve kanunların öngördüğü hukuka uygunluk kriterlerine göre verilmesi gerektiği belirtilmiştir.

3.8.1. İşlemlerin İcrası için Gerekli Bilgi ve Belgelerin Temini

Sınır dışı edilecek olan yabancıнын adli ve idari işlemlerin yürütülebilmesi için öncelikle doğru kimlik bilgilerine ihtiyaç vardır. Ancak yasalara aykırı olarak ülkeye giriş yapan veya transit geçiş ülkesi olarak kullanırken yakalanan yabancılar, sınır dışı edilme işlemlerini engellemek için bilinçli olarak yanlarında kimliklerini tespiti yarayacak bir belge bulundurmamaktadır. Bu da yapılacak işlemlerin icrasının gecikmesine sebep olmaktadır.

Uluslararası koruma başvurusu yapan yabancıнын talebi incelenirken, etkin ve adil karar verebilmek ve başvuran tarafından iddia edilen konuların doğruluğunu tespiti için menşe, ikamet ve transit ülkelerle ilgili olarak BMMYK kaynakları ve diğer kaynaklardan güncel bilgi toplanır (YUKK m.93/1).

Ulusal eylem planında bahsedildiği şekilde, kimliği veya belgeleri olmayan kişiler sırf bu yüzden cezalandırılmamalı, iltica prosedürüne erişimleri sağlanmalı, başvuran kişi ilgili makamlarla kimliğinin tespiti için işbirliği yapılmalıdır. Sığınma başvurusu yapan her kişiye mümkün olduğu kadar kişisel mülakat hakkı sağlanmalıdır. Nitelikli ve işin ehli tercümanlardan (lehçe, şiveye ağız konularında bilgili) faydalanılmalı, görsel-işitsel donanım kullanımı sağlanmalıdır²⁷⁶.

Ülkeye giriş yapan ve sınır dışı edilecek yabancılar ülkemize tekrar gelmek için sıkça sahte pasaport kullanmakta ve gerçek bilgilerine ulaşılmaması için büyük gayret göstermektedirler. Tüm bunlara rağmen görevli kolluk kuvvetleri gerçek kimlik ve uyrukluğun tespitine yönelik olarak,

1. Öncelikle tercüman temin edilerek mülakat yaptırılmalı,
2. Mülakat yapacak personelin önceden kaynak ülkelere ait bazı belirleyici bilgilere (başkenti, ülke başkanları, coğrafi konumu, yönetim şekli, nüfusu gibi) sahibi olması mülakat sırasında yabancıнын doğru söyleyip söylemediğini anlayacak kadar genel

²⁷⁵ [http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari,13.11.2012\(15.10.2019\)](http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari,13.11.2012(15.10.2019))

²⁷⁶ İçişleri Bakanlığı EGM'nin 22.06.2006 Tarihli Uygulama Talimatı (Genelge No: 57)

- kültüre sahip olması ve yabancıların çelişkili ifade vermesi durumunda mülakata devam ederek doğruyu söyletmeye çalışmalı,
3. Misafirhane içinde kaldıkları süre içerisinde oluşturdukları grupların yapısı üzerinde durularak, bu kişilerin hangi ülke vatandaşları ile bir araya geldikleri, grup içinde hangi dili konuştukları hususları yasadışı göçmenlerin uyrukları hakkında önemli ipuçları vereceğinden, personelin yeterince bilginin elde edilmesi için elindeki fiziki imkânları kullanmalıdır (kamera görüntüleri, bu görüntülerin kültürel olarak danışmanlık yapacak STK' na veya ana dillerinin tespiti için Üniversitelerin varsa ilgili bölümlerine göstererek tespit etmek),
 4. Kimlikleri veya uyrukları hakkında doğru bilgi vermelerinin kendi işlemlerinin yerine getirilmesinde daha etkili olacağı konusunda ikna edilerek gönüllü olarak bilgi verilmesi sağlanmalı,
 5. Beyan ettikleri kimlik ve uyruklarına ilişkin bilgiler ile ülkesindeki adresi, akrabalarının isimleri, işi, öğrenim durumu gibi bilgileri içeren kendi dilleriyle yazılmış deklarasyonların ve parmak izlerinin alınarak gerçek uyruklarına ulaşılmasına çalışılmalıdır.

Yasa dışı göçmenler genel itibariyle hudut kapılarımız arasındaki bölgeleri kullandıklarından, bu yöntemin doğası gereği üzerlerinde geçerli bir seyahat belgesi bulunmamaktadır. Yasadışı göçle etkin mücadele noktasında karşılaşılan en büyük problemlerden biri, yakalanan yasadışı göçmenlerin ülkemizde bulunan temsilciliklerinden sınır dışı amaçlı seyahat belgesi temin edilememesidir. Özellikle Pakistan, Irak, İran, Afganistan ve Bangladeş vatandaşları, ülkeye yasadışı girişleri tespit edildiğinde mülakatlarda kendilerini Türkiye'de temsilciliği bulunmayan Moritanya, Myanmar gibi ülkelerin vatandaşı olduklarını ileri sürerek geri gönderilmelerini engellemeye çalışmaktadır. Çünkü gerçek uyrukları tam tespit edilmeden çıkışları yaptırılmak üzere götürülen yasadışı göçmenlerin başka uyrukluğunu tespit edildiğinde sınır dışı edilemeden mevcutlu olarak buldukları ile geri götürülmesi gerekmektedir.

Ayrıca sınır dışı işlemlerinin doğru tespitler yapılarak icrasının yerine getirilmesi için uluslararası kuruluşlarla işbirliği yapılmaktadır. 1951 Cenevre Konvansiyonunun 35.maddesinde taraf devletlerin BMMYK veya onun görevini yerine getirecek başka bir BM kuruluşunun görevini yerine getirirken onunla işbirliği yapma ve özellikle bunların sözleşme maddelerinin uygulanması görevini kolaylaştırma yükümlülüğü altında olduğu ifade edilmiştir.

3.9. Sınır Dışı Etme Kararının Uygulanması

Geri gönderme merkezlerine gönderilmeden sınır dışı edilecek yabancılar kolluk birimlerince sınır kapılarına götürülürler. Bu işlem Göç İdaresi Genel Müdürlüğü taşra teşkilatınca koordine edilir ve yapılan işlemle ilgili masraflar şahsın kendisi tarafından karşılanır. Yabancıların mevcut

parası sınır dışı seyahat masraflarının tamamını karşılamaya yetiyorsa sınır dışı seyahat masrafları yabancının mevcut parasından karşılanır ve artan tutar kendisine bırakılır. Yabancının hiç parası yoksa seyahat masraflarının tamamı Genel Müdürlükçe karşılanır (YUKK m.60).

3.9.1. Sınır Dışı Edilecek Yabancıların İdari Gözetim Altına Alınması

YUKK m.54 uyarınca hakkında sınır dışı etme kararı alınan yabancılar kolluk tarafından yakalanmaları hâlinde, haklarında karar verilmek üzere derhâl valiliğe bildirilir. Bu kişilerden, sınır dışı etme kararı alınması gerektiği değerlendirilenler hakkında, sınır dışı etme kararı valilik tarafından alınır (YUKK m.57/2).

Hakkında sınır dışı etme kararı alınanlardan; kaçma ve kaybolma riski bulunan, Türkiye'ye giriş veya çıkış kurallarını ihlal eden, sahte ya da asılsız belge kullanan, kabul edilebilir bir mazereti olmaksızın Türkiye'den çıkmaları için tanınan sürede çıkmayan, kamu düzeni, kamu güvenliği veya kamu sağlığı açısından tehdit oluşturanlar hakkında valilik tarafından idari gözetim kararı alınır ya da 57/A maddesi uyarınca idari gözetime alternatif yükümlülükler getirilir (YUKK m.57/2).

Geri gönderme merkezlerindeki yabancıların idari gözetim altında bulunma süresi altı ayı geçemez. Ancak bu süre içinde, yabancının sınır dışı işlemleri için işbirliği yaparak ülkesiyle ilgili doğru bilgi ve belge vermemesi nedeniyle tamamlanamaması durumunda, en fazla altı ay daha uzatılabilir. İdari gözetimin devamında zaruret olup olmadığı, valilik tarafından her ay düzenli olarak değerlendirilir. Gerek görüldüğünde, otuz günlük süre beklenmez. İdari gözetimin devamında zaruret görülmeyen yabancılar için idari gözetim derhâl sonlandırılır. Bu yabancılara, 57/A maddesi uyarınca idari gözetime alternatif yükümlülükler getirilir (m.57/3-4).

İdari gözetim kararı, idari gözetim süresinin uzatılması ve her ay düzenli olarak yapılan değerlendirmelerin sonuçları, gerekçesiyle birlikte yabancıya veya yasal temsilcisine ya da avukatına tebliğ edilir (m.57/5). Kararın tebliğ edildiği kişiler tarafından idari gözetim kararına karşı sulh ceza hâkimine başvurulabilir. Başvuru idari gözetimi durdurmaz. Sulh ceza hâkiminin kararı kesindir (m.57/6).

Yukarıda belirtilen durumlarda ya da idari gözetimi sonlandırılan yabancılara idari gözetime alternatif aşağıdaki yükümlülükler getirilebilir:

- Belirli adreste ikamet etme,
- Bildirimde bulunma,
- Aile temelli geri dönüş,
- Geri dönüş danışmanlığı,
- Kamu yararına hizmetlerde gönüllülük esasıyla görev alma,
- Teminat,
- Elektronik izleme (m.57/A)

Yabancıya söz konusu yükümlülüklerden bir ya da birkaçının getirilmesi durumunda, bu süre yirmi dört ayı geçemez. 57. maddenin ikinci fıkrası kapsamında olup da idari gözetim altına alınmayan yabancılara bu maddenin birinci fıkrasında sayılan yükümlülüklerden birinin ya da birkaçının getirilmesi zorunludur. İdari gözetime alternatif yükümlülükler uymayan yabancılar idari gözetim altına alınabilir. Yabancıya teminat yükümlülüğü getirilmesi ve yabancıya teminat süresi içerisinde mücbir sebepler ve mahkeme sürecinin sona ermemesi halleri saklı kalmak kaydıyla Türkiye’den çıkmaması durumunda teminat Hazineye irat kaydedilir (m.57/A). Kısacası idari gözetim; tutuklama veya gözaltı olmamakla beraber, sınır dışı edilecek yabancıya Türkiye’yi terk edinceye kadar belli yerlerde, özgürlüklerinden kısmi olarak yoksun bırakılmasıdır.

Haklarında sınır dışı etme kararı alınan yabancılar, bu süreç boyunca mülteci misafirhaneleri veya polis merkezlerinde ya da jandarma karakollarında bekletilmekteydi. YUKK yürürlüğe girdikten sonra bu yabancıların idari gözetim altında tutulduğu yerin adı “geri gönderme merkezi” olarak adlandırılmıştır²⁷⁷.

AİHS’de, herkesin özgürlüğe ve kişi güvenliğine hakkı olduğu, Sözleşmelerde belirtilen hallerde ve kanunda belirlenen yollar dışında özgürlüklerden yoksun bırakılamayacağı kabul edilmiştir. (m.5). Aynı maddenin devamında ise, bir kişinin ülke sınırlarına yasal olmayan yollarla girmesinden dolayı alıkonulması ya da hakkında sınır dışı etme yahut geri verme işleminin yapılması nedeniyle yasaya uygun bir şekilde gözaltına alınması ve tutuklanmasının özgürlük veya kişi haklarının ihlal edilmesi anlamına gelmediği belirtilmiştir. Yapılan gözaltı ve idari gözetim altına alma işlemi, ulusal veya uluslararası hukuk kurallarıyla bağdaşmalıdır.

1954 tarihli Vatansız Kişilerin Hukuki Sözleşmesine İlişkin Sözleşmeye göre de, bir kişi vatansız olduğunun tespitini isteyebilir. Bu tespit süresince şahsa devlet tarafından yasal kalma izni

277 Ekşi, **Yabancılar**, s.119

verilme mecburiyeti yoktur. Ancak sonuç tespit edilinceye kadar geçici kalma izni verebilmelidir. Yasal kalma izni bulunmayan vatansız kişiler mevcut prosedürler ve kişinin içinde bulunmuş olduğu şartlar değerlendirildikten sonra gözaltına alınmalıdır. Gözaltı kararının alınabilmesi için gerekli makul sebeplerin oluşmalı ve makul sürenin dışına çıkılmamalıdır. Hukuki olarak herhangi bir devletin yurttaşı olmayan şahıslara vatansız denilmektedir. Bu kişiler gönderilecekleri ülkelerinin olmamasından dolayı süresiz gözaltında tutulabilir²⁷⁸.

1951 tarihli Mülteci Sözleşmesine göre taraf devletler, izinsizce kendi topraklarına giren sığınmacılar ve mültecilerle ilgili olarak ilgili mercilere müracaat ederek yasadışı girişleri veya bulunma nedenlerinin geçerli sebeplerini göstermeleri şartıyla ceza vermeyeceklerini, davranışlarına gerekmedikçe kısıtlama uygulamayacaklarını, ancak ülkedeki durumları netleşinceye veya bir başka ülkeye kabulleri edilene kadar bu şekilde uygulamaya devam edeceklerini taahhüt etmiştir.

1951 Cenevre Konvansiyonunun 31.maddesi, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 9-10.maddelerinde kişinin hürriyetinden yoksun bırakılma koşulları belirlenmiştir. Kural olarak sığınma talep eden yabancılar idari gözetim altına alınmazlar. Ancak istisnai hallerde sığınma talebinde bulunan yabancıların idari gözetim altına alınabilecekleri kabul edilmektedir. Kimlik bilgilerinin doğrulanması, sığınma başvurusunun dayanağı teşkil eden maddi vakıaların tespit edilmesi ve özellikle sığınma başvurusunda bulunan yabancıların veya kamu düzeni ve güvenliği sebebiyle sığınma talep eden yabancı, idari gözetim altına alınabilir²⁷⁹.

Uluslararası koruma başvurusu ile ilgili başvuru esnasında durumu değerlendirilen her yabancı kural olarak idari gözetim altına alınmaz (YUKK m.68/1). Koruma başvurusunda bulunan kişiler başvuruları değerlendirilip karar verilene kadar kendi imkânları dâhilinde, Türkiye'de istedikleri yerde kalabileceklerdir. Ancak, kalacakları yerlerin belli olmaması veya imkânlarının yeterli olmama ihtimali yüksek olmasından kaynaklı koruma başvuruları değerlendirilinceye kadar idari gözetim altına alınmalarını gerekebilir. Başvuru sahiplerinin idari gözetim altına alınması genel bir işlem değil, istisnai bir işlemdir. Başvuru sahipleri, sadece uluslararası koruma başvurusunda bulunmalarından dolayı idari gözetim altına alınmaz. Bunun yapılabilmesi için birtakım şartların gerçekleşmesi gerekir (m.68/2).

278 Kevser ve Karatoprak, a.g.e., s. 88

279 Ekşi, **Yabancılar**, s.177

Valilik, her birey için idari gözetimin gerekli olup olmadığı, YUKK 68. maddenin ikinci fıkrada belirtilen durumda, idari gözetim altına alınmadan önce, aynı kanunun 71. maddede belirtilen ikamet zorunluluğu ve bildirim yükümlülüğünün yeterli olup olmayacağı değerlendirilir. Ayrıca Valilik, idari gözetim yerine başvuru sahibine belli bir yerde veya ilde ikamet etme zorunluluğu ve istenilen şekil ve sürede bildirimde bulunma yükümlülüğü gibi başka usullerde belirleyebilir. Bu tedbirler yeterli olmadığı takdirde, idari gözetim uygulanır (m.68/3).

İdari gözetim kararı, idari gözetim altına alınma gerekçelerini ve gözetimin süresini içerecek şekilde idari gözetim altına alınan kişiye veya yasal temsilcisine ya da avukatına yazılı olarak tebliğ edilir. Başvuru sahibinin idari gözetim süresi otuz günü geçemez. İdari gözetim, şartları ortadan kalktığı takdirde derhâl sonlandırılır (m.68/4-5).

İdari gözetimin her aşamasında, kararı alan makam tarafından, idari gözetim sonlandırılarak, 71. maddede belirtilen yükümlülüklerin veya başka tedbirlerin yerine getirilmesi istenebilir (m.68/6). Bu karara karşı sulh ceza hâkimine başvurulabilir ancak başvuru yapılması yabancının sınır dışı edilme kararını durdurduğu gibi idari gözetimi durdurmaz (m.68/7).

Sınır dışı edilmek için idari gözetim altındaki yabancıların bekletildiği ortam, süre, hareket kabiliyetleri önem arz etmektedir. Konu ile ilgili AİHM’de Türkiye aleyhine açılan birçok dava vardır. Mahkeme, iki yıldan fazla Kırklareli Yabancıları Kabul ve İkamet Merkezinde kalan Alipour ve Hosseinzadgan tarafından açılan davada, koşulların kötü olmadığını belirterek Türkiye’nin 3.madde ihlali yaptığı iddiasını kabul etmemiş ancak Abdolkhani ve Karimnia davasında, Emniyet Müdürlüğünün zemin katında misafirhane olarak adlandırılan 70 m² bir alanda kalabalık olarak tutulmalarının AİHS’ nin 3.maddesini ihlali olarak görmüştür. Ayrıca; AİHM Abdolkhani ve Karimnia kararında, Z.N.S. v. Türkiy, Charahili v. Türkiye²⁸⁰ davalarında Sözleşmenin 5. maddesinin ihlal edildiği kararına varmıştır. Türkiye tarafından davalarda yapılan savunmalarda yasadışı giriş-çıkış ve oturmalarda yabancıları tutuklanmadıkları, kabul ve ikamet merkezlerinde misafir edildikleri, mahkeme kararı olmadan kimsenin tutuklanmadığı, yabancıların başvuru veya sınır dışı işlemlerinin takibi sırasında bu yerlerde barındıkları ve de uygulamanın ülke

280 Abdolkhani and Karimnia v. TURKEY (Application no.30471/08, 22/09/2009),Z.N.S v. TURKEY (Application no. 1896/08, 19/01/2010, Charahılı v. TURKEY (Application no. 46605/07, 13/04/2010)

kanunları gereği mülga YİSHK m.23 ile PK 4.maddeleri gereği yerine getirildiği belirtmiş olması karşısında Mahkeme hak ihlaline hükmetmiştir.

Sonuç olarak YUKK'da iki konu için idari gözetim düzenlenmiştir. Birincisi uluslararası koruma talebinde bulunacak yabancıların idari gözetim altına alınması, ikincisi ise sınır dışı edilecek kişilerin idari gözetim altına alınmasıdır.

3.9.2. Sınır Dışı Edilecek Yabancıların Geri Gönderme Merkezlerinde Tutulması

Yabancıların ülkeye giriş ve kalışları ile ilgili kanuni durumlara aykırılık olması durumunda ilgili makamlarca terke davet edileceği, terk etmeyenlerin ise sınır dışı edileceği belirtilmiştir. Haklarında sınır dışı etme kararı bulunan ve idari gözetim altına alınan yabancıların geri gönderme merkezlerinde tutulur (YUKK m.58/1). Bahse konu yabancıların kamu güvenliği, sağlığı ve düzeni için YUKK 54,56,57 maddelerine istinaden geri gönderme merkezlerinde idari gözetim altında tutulurlar. Dolayısıyla yasa dışı göçmenlerin Geri Gönderme Merkezlerinde²⁸¹ barındırılmaları veya muhafaza altına alınmaları gözaltı olarak nitelendirilmemekte, yerine getirilmesi gereken idari bir işlem olarak değerlendirilmektedir. Bu misafirhanelerde barındırılan mülteci ve şartlı mültecilerin güvenlikleri sağlanmaktadır.

Geri gönderme merkezlerinde bulunan yabancılarla, taraflarınca ücreti karşılanamayan acil ve temel sağlık hizmetlerinin ücretsiz verilmesi, yakınlarına, notere, yasal temsilciye ve avukata erişme ve görüşme yapılmasının sağlanması, haberleşme hizmetlerine erişme olanağı, ziyaretçileri veya vatandaşı olduğu ülke konsolosluk yetkilisi ya da BMMYK görevlisiyle görüşebilme imkânı, çocuklar aileleri ile refakatsiz çocukların ayrı yerlerde barındırma ve çocukların eğitim ve öğretimden yararlandırılmaları hususunda gerekli tedbirler alınır (YUKK m.59; Geri Gön. Mer. Yön. m.14).

3.9.3. Sınır Dışı Etme Kararına Karşı Yargı Yolu

YUKK ile sınır dışı etme işlemlerinde önemli değişiklikler getirilmiştir. Kanunun en önemli düzenlemelerinden biri, yabancı veya yasal temsilcisi ya da avukatı, alınan sınır dışı etme kararına karşı kararın tebliğinden itibaren yedi gün içinde idare mahkemesine başvurabilir. Başvuru sonrası, sınır dışı etme kararını veren makama da bildirir. Sınır dışı kararına karşı dava açma süresi içinde idari yargıda dava açılması halinde, yargılama sona erinceye kadar sınır dışı edilme işleminin kendiliğinden durmasını sağlar. Mahkemeye yapılan başvurular en geç on beş gün içinde sonuçlandırılır ve bu konuda verilen karar kesindir (m.53).

281 Kabul ve Barınma Merkezleri ile Geri Gönderme Merkezlerinin Kurulması, Yönetilmesi, İşletilmesi, İşlettirilmesi ve Denetimi Hakkında Yönetmelik (1983), T.C. Resmi Gazete, 18032 (29.4.1983)

YUKK öncesinde, AİHM’de ülkemiz aleyhine açılan davalarda Türkiye’nin yaptığı savunmalarda; Sözleşmeden doğan yükümlülükler çerçevesinde 13.maddeye göre yabancıların etkin yargı yoluna başvurma haklarının mevcut olduğu, avukat tutarak yargı önünde kendilerini savunabildikleri, avukat tutma imkânı olmayanlara hükümetçe avukat atandığı, sınır dışı edilme kararına karşı dava açıldığında veya BMMYK’ya görüşmelerin yapılıp kararın neticelendirilinceye kadar ikamet talep edilmesi halinde verildiğinin belirtilmesine rağmen, yabancı hakkında verilen sınır dışı etme kararında 13. maddenin ihlal edildiğine hükmetmiştir. Çünkü yabancı sınır dışı etme işlemine karşı idari yargıya başvurusu sınır dışı edilme işlemini kendiliğinden durdurmaya sağlamıyordu. Ancak bu prosedür yabancı sınır dışı edilmesinde telafisi mümkün olmayan durumların yaşanabileceği göz önüne alındığında ve özellikle cezai yaptırım kararı veren AİHM’de yaşanan mahkûmiyetlerin sonlandırılması için Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununda yukarıda belirtildiği şekilde düzenleme yapılmıştır.

Kanuni düzenlemenin yapılması kendi başına yeterli olmayıp yapılan düzenlemelerin temel hak ve özgürlükleri koruma etkinliği ve de kapasitesi belirleyici unsurdur. Kanunla birlikte uygulamada etkinlik sağlanması ve öncesinde ülkemiz aleyhine verilen bu kararların önüne geçilmesi hedeflenmektedir²⁸².

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun ikinci kısımda yazılı hükümler uyarınca alınan kararlara karşı idari itiraz ve yargı yoluna başvurulma durumunda, ilgili kişi veya yasal temsilcisi ya da avukatı tarafından kararın tebliğinden itibaren on gün içinde Uluslararası Koruma Değerlendirme Komisyonuna itiraz edilebilir. Ancak YUKK’nın 68,72 ve 79. maddelere göre verilen kararlara karşı sadece yargı yoluna başvurulabilir.

İçişleri Bakanlığı verilen sınır dışı etme kararlarına karşı yapılan idari itiraz usullerini düzenleyebilir (m.80/2). YUKK’nın 68. maddede düzenlenen yargı yolu hariç olmak üzere 72 ve 79. maddeler çerçevesinde alınan kararlara karşı, kararın tebliğinden itibaren on beş gün, alınan diğer idari karar ve işlemlere karşı kararın tebliğinden itibaren otuz gün içinde, ilgili kişi veya yasal temsilcisi ya da avukatı tarafından yetkili idare mahkemesine başvurulabilir (m.80/3). Mahkemenin bu konuda vermiş olduğu karar kesindir. İtiraz veya yargılama süreci sonuçlanıncaya kadar ilgili kişi sınır dışı edilmez, ülkede kalışına izin verilir (m.80/3-5).

BMMYK veya Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ya da il göç idaresi müdürlükleri tarafından sığınma talepleri reddedilenler sınır dışı edilmektedir. BMMYK tarafından verilen sığınma başvurusuna redde ilişkin karar karşı yargı yoluna başvurulamamaktadır. Çünkü BMMYK kararları

282 Esat Caner Yılmazoğlu, “Yabancıların Sınır dışı Edilmesinin Anayasa Mahkemesinde Yargısal Denetimi”, **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, 0(5), 2015, s. 905-928, <https://dergipark.org.tr/download/article-file/155580> (15.04.2019)

yargı denetimine tabi değildir. Buna karşın Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ya da il göç idaresi müdürlükleri tarafından verilen “ret” kararlarına karşı idari yargı yoluna başvurulmaktadır²⁸³.

Ayrıca herkes Anayasa, AİHS ve buna ek Türkiye'nin taraf olduğu protokoller kapsamında güvence altına alınmış temel hak ve hürriyetlerinden herhangi birinin kamu gücü tarafından, ihlal edildiği iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurabilir.

TCK 59.maddesi gereği, suça karışan yabancı ile ilgili yargının sınır dışı etme kararı verme yetkisi kaldırılmış ve İçişleri Bakanlığının takdirine bırakılmıştır. Buna göre, belirtilen sebeple ülkede bulunan yabancıların sınır dışı edilmesinde karar merci İçişleri Bakanlığıdır.

283 Ekşi, **Yabancılar**, s.200

SONUÇ

Devletler, sahip oldukları egemenlik haklarına dayanarak ülkelerinde bulunan yabancıları yasal düzenlemelere göre sınır dışı edebilir. 1982 Anayasasının 17. maddesinde herkesin, yaşam, maddi ve manevi varlığını koruma hakkına sahip olduğu; kimseye işkence ve eziyet yapılamayacağı, kimsenin insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tâbi tutulamayacağı belirtilmek suretiyle yabancı vatandaş ayırımı yapılmaksızın herkesin kişi dokunulmazlığı ve güvenliği genel olarak güvence altına alınmıştır. Ancak yabancı şahıslara vatandaştan farklı olarak sınır dışı etme işlemi uygulanabilecektir. Anayasamıza göre, usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası sözleşmeler ile ulusal kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi durumunda çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınır. Bu nedenle de yabancıların sınır dışı işlemi yerine getirilirken, ulusal hukukla birlikte milletlerarası sözleşmelere de uyulması zorunluluktur.

11.04.2014 tarihinde tüm maddeleri ile yürürlüğe giren 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunundan önce yabancıların hukuki durumunu düzenleyen özel bir kanunun olmaması uygulamada çeşitli sorunlara neden olmuştur. 1950 yılında yürürlüğe giren mülga 5683 sayılı Yabancıların İkamet ve Seyahatleri Hakkındaki Kanun ve birçok maddesi yürürlükten kaldırılan 5682 sayılı Pasaport Kanunu ile yabancılara dair iş ve işlemlerin takip edilmesi uygulamada tıkanmalara sebep olmuştur. Bu sorunun aşılması için yönetmelik ve genelgeler ile düzenlemeler yapılmıştır. Bunun yanı sıra AB uyum sürecinde yabancı şahıslar için, göç ve iltica düzenlemelerinde değişiklikler yapılması gerektiğinden “İltica ve Göç Alanındaki Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Eylem Planı” doğrultusunda yapılması gereken değişiklikler belirlenmiş ve yeni uygulamalara geçilmeye başlanmıştır. Ancak yapılan düzenlemeler uygulamada yetersiz kalmış, uluslararası davalarda Türkiye aleyhine kararlar verilmesi önlenememiştir.

Bunların yanı sıra, 1990'lı yıllardan sonra meydana gelen ve artarak devam eden iç savaşlar ve uluslararası savaşlar, küresel güç sahibi ülkelerinde içinde bulunduğu silahlı çatışmalar, ekonomik krizler vb. durumlar kitlesel akınların oluşmasına sebep olmuştur. Bunlardan kaynaklı göç dalgaları ekonomik olarak kısıtlı ülkeleri zor durumda bırakmış, toplumsal sağlık, güvenlik ve kültürel hayatları etkilemiştir. Diğer taraftan, bu konulara muhatap olan yabancılar asgari insani geçiminin ve güvenliğinin sağlanmasını arzu etmekte ve de yardım beklemektedir. 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne ilişkin Cenevre Sözleşmesi ve sonrasında bazı olumlu

düzenlemelerin yapıldığı Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair 1967 tarihli Protokol de günümüzün mülteci sorununa çözüm getirmede yeterli olmamaktadır.

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu öncesinde, Türkiye'nin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin güvencesi altında olan hakları ihlal ettiği gerekçesiyle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine çok sayıda başvuru yapılmıştır. AHİM içtihatları, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gereği, devletlerin egemenliği altında bulunan yabancı veya vatandaş ayrımı yapılmadan herkese sözleşmede teminat altına alınan hak ve özgürlükleri tanıma ve yaşam hakkını koruma yükümlülüğünün yerine getirmesi konusunda yön gösterici olmuştur.

Bu hak ihlallerinin en önemli sebeplerinden biri, yabancıların giriş yaptıktan sonra talepte bulunabilmek için ilgili makamlara yapacağı başvuru için kısıtlı bir sürenin olmasıydı. Uluslararası koruma statüsündeki yabancılar talepte buldukları statüyü almak için giriş yaptıkları ülkelerde kanunların öngördüğü usullerde ilgili makamlara müracaatta bulunmaları gerekir. Bu şartları taşıyan yabancılar Türkiye'ye girdikten sonra ilgili makamlara süresinde yapılması gereken başvuruyu yapmadığında durumları araştırılmadan kabul edilemez olarak değerlendirilmekte idi. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, bu durumun hak ihlali olduğunu, ilgili makamlara yapılan başvurularda her bireyin ciddiyet ve titizlikle değerlendirmesi gerektiği, bunun yapılmaması durumunda telafisi güç sonuçların doğmasına neden olabileceğini hükmetmiştir. Bunların yanı sıra yabancı hakkında sınır dışı etme kararı verildiğinde işleme itiraz etmek için mahkemeye başvurmak sınır dışı etme işlemi otomatik olarak durdurmamakta idi. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununda tüm bu konular değerlendirilerek gerekli düzenlemeler yapılmış olup, ülkeye yasal olmayan yollardan giriş yapılmış olsa dahi yabancıların uluslararası koruma statüsü için yapmış olacağı başvuru makul süreler ve nedenlerle açıklandığında değerlendirilmeye alınmakta, sınır dışı etme kararına karşı mahkemeye itiraz edilmesi durumunda mahkeme sonuçlanıncaya kadar sınır dışı etme işlemi durdurulmaktadır. Bu düzenlemelerin yanı sıra yabancılar hakkında yapılacak işlemlerde tebligat usul ve esasları da net olarak belirtilmiştir. Açıklanan konular ile ilgili AHİM'in Türkiye aleyhine verdiği taraflı ve tutarsız kararlar, kanuni düzenlemelerin yapılmasında zorlayıcı olmuş, hukukun işlemesi ve demokrasinin gelişmesine katkı sağlamış, netice itibarıyla uluslararası standartlarda insan hakları ve temel özgürlüklerin kullandırılmasında bağlayıcı maddelerle koruma altına alınması sağlanmıştır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin kararlarını etkileyen diğer bir uluslararası kurum olan BM Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin kuruluş amacı, mülteci kimliği verilmesini kararlaştırmak, mülteci ve sığınmacıların kaynak ülkede yeniden yerleştirilmesinde yardımcı olmak, başvuru merciine başvuruda bulunması için yardım sağlamak ve bu görevlerinin dışında başvuru yapan yabancı kişiler hakkındaki görüşlerini durumunu inceleyen ülkelere bildirmek ve dosya oluşturulmaktır. Ülkeler gerek görmesi halinde Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nden görüş isteyebilir. Ayrıca, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

incelemeye aldığı başvurularda kişinin can güvenliği ile ilgili endişe duyması halinde güvenli ülkelere yasal veya yasal olmayan yollarla geçiş yapmasında sakınca bulunmadığını ifade etmekte, hedef ülkeye gidinceye kadar transit geçiş yapmış olduğu ülkelerde neden başvuru yapmadığını sorgulamamaktadır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Türkiye'yi güvenli ülke olarak görse de, başka ülkelere geçiş yaparken yakalanan yabancıların savunmalarında can ve mal güvenliklerini sağlamak için ülkelerinden ayrılmış olduklarını söylemelerine rağmen güvenli ülke Türkiye'ye geldiklerinde neden sığınma talebinde bulunmayarak diğer ülkelere gitmeye çalıştıklarını ya da sadece yakalanmaları durumunda talepte bulduklarını açıklayamamaktadır. Bu şekilde yapılan savunmaların Mahkeme nezdinde değerlendirmeye alınarak Türkiye'nin mahkûm edilmesinin de anlaşılır bir tarafı bulunmamaktadır. Bu nedenle ülkemiz aleyhine çıkabilecek kararların önünü kesmek için yapılan her işlem yazılı ve kayıtlı olmalıdır. Hakkında işlem yapılacak yabancılara, yapılacak olan yasal işlem anlayacakları dilde yazılı olarak tebliğ edilmeli, adil yargılanma hakları sağlanmalı, gözetim altında tutulmaları durumunda bunun nedeninin bildirilmesi ve kendisini savunma, sonrasında hakkında verilen kararın yeniden gözden geçirilmesini talep etme imkânları sağlanmalıdır. Yabancı, gönderileceği ülkede Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 2 ve 3. maddelerinin ihlal edileceğini iddia etmesi halinde konu adli ve idari makamlarca ciddi bir şekilde ele alınmalı ve başka ülkelere sığınma başvurusu yaparsa talebinin sonucu beklenmelidir. Yasadışı yollardan Türkiye'ye giriş yapan yabancılar sınır dışı edilinceye kadar özgürlüklerinden mahrum bırakılmadan barınmaları sağlanmalı ve en temel insani ihtiyaçları karşılanmalıdır. 6458 sayılı yasanın yürürlüğe girmesinden sonra belirtilen bu konulara azami özen gösterilmekte olup uygulamanın aynı titizlikle sürdürülmesi gerekmektedir.

YUKK ile yabancıların ülkeye giriş ve seyahat şartları, sınır dışı edilmesi ve ikamet işlemleri gibi konuların takibi ve icrası için Genel Müdürlük düzeyinde bir kurum oluşturulmuştur. Yabancıların haklarının korunması ve işlemleri için genel müdürlük düzeyinde yapılanma, konuya verilen önemi göstermektedir. Bu kanun ile sınır dışı edilecek yabancıların idare mahkemesine başvurmaları halinde dava bitinceye kadar sınır dışı etme işleminin durmasının kabul edilmesi, sınır dışı etme kararının İçişleri Bakanlığında alınarak ilgili Genel Müdürlüğe ve valiliklere verilmesi, sınır dışı edilecek olanların yasal olarak idari gözetim altında bulundurulmaları, mülteci tanımından kaynaklanan sorunların aşılması için şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsünün kabul edilmesi önemli yeniliklerdir.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarından görüş alarak kamu düzeni, güvenliği ya da kamu sağlığı bakımından ülkeye girmesinde tehlike olduğu değerlendirilen yabancıların ülkeye girişini yasaklayabilir. Yapılacak değerlendirmede, kamu düzeni veya güvenliğinin ihlali sonucuna varılırsa, başvuranın hangi görüş, davranış veya eyleminin nasıl ve neden Türkiye'nin ulusal güvenliği açısından tehlike arz ettiğinin uluslararası alanda kabul edilebilecek şekilde kararda belirtilmesi gerekmektedir. İstihbarat birimleri tarafından bazı yabancılar hakkında yapılan değerlendirmeler somut değerlendirmelere tabi olmadığından Avrupa

İnsan Hakları Mahkemesi nezdinde kabul görmeyebilir. Bu nedenle ülkeye girmesine müsaade edilmeyecek kişiler hakkında daha objektif ve somut nedenlere bağlı olarak yasaklama kararı alınmalıdır.

Sınır dışı edilmek üzere idari gözetim altında bulundurulmanın şartları YUKK'da belirtilmiştir. Bu şartları taşıyan yabancılar sınır dışı edilmek üzere geri gönderme merkezlerinde en fazla altı ay süreyle bekletilebilir. Bu süre sonunda idari gözetim altında olmasının sebebi olan konu, belge veya bilgi eksikliğinin giderilmesi için işbirliği yapmaması veya doğru bilgi veya belgeye ulaşılamaması halinde idari gözetim süresi altı ay daha uzatılmaktadır. Ancak sorunun giderilememesi halinde idari gözetim altında bulunan yabancı hakkında on iki ay sonunda ne yapılacağı tam olarak belirtilmemektedir. Bu konu ile ilgili kesin bir uygulama kararının olması gerekmektedir. Buna karşın aynı kanunda yapılan son düzenlemelerde, ilgili kanun maddesinde YUKK m.57/2'de sayılan yabancılar ya da idari gözetimi sonlandırılan yabancılar idari gözetime alternatif yükümlülükler getirilebilir hükmü eklenmiştir. Fıkradaki yükümlülüklerden bir ya da birkaçının getirilmesi durumunda, yirmi dört ayı geçmeyecek şekilde süre tanınması olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmektedir.

Yabancıların haklarında verilen sınır dışı edilme kararına yasal süresi içinde İdare Mahkemesine başvuru hakkı vardır. Yabancı Mahkemede, iadesi durumunda gönderileceği ülkede işkence ve kötü muamele göreceğini ve hayatının tehlikeye gireceğini belirtmesi halinde bu talep Mahkeme tarafından değerlendirmeye alınmalı ve başvuranın iddiasını kanıtlaması veya Mahkeme aracılığı ile bu iddiaların doğruluğunun araştırması gerekmektedir. Gönderileceği ülkede isnat edilecek suçun cezasının belli olması ve örnek uygulamaların olması böyle bir durumun gerçekleşebileceği ihtimalini yükseltmekte ve açık bir tehlikenin varlığı şeklinde değerlendirilmelidir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamındaki konularla ilgili yargılama yapılırken sadece ulusal kanunlara bağlı kalarak usul ve şekil yönünden yerine getirmek yeterli olmamakta, Sözleşmeden doğan yükümlülükler de yerine getirilmelidir.

Son dönemde Suriye Arap Cumhuriyetinde meydana gelen iç savaş sebebiyle sınırlarımıza yaklaşık dört milyon Suriye vatandaşı gelmiştir. Bu şahıslar hakkında Geçici Koruma Yönetmeliği uygulanmaktadır. Geçici Koruma Yönetmeliğinde; Cumhurbaşkanının, milli güvenliği, kamu düzenini veya kamu sağlığını tehdit edebilecek durumun oluşmasında, yürürlükte olan geçici koruma tedbirlerinin sınırlandırılmasına ya da süreli veya süresiz durdurulmasına karar verebileceği belirtilmiştir. Dolayısı ile hem mevcut kanunlar doğrultusunda hem de Anayasa Mahkemesi kararı ile Geçici Koruma Yönetmeliğinden faydalanan yabancıların sınır dışı edilme konusunda daha güçlü korunduğu aşikârdır. Geçici koruma altındaki yabancıların kamu güvenliği yönünden ülkede kalmasının sakıncalı görülmesi halinde sınır dışı etme yolunun açılması gerekmektedir.

Ülkemizden sınır dışı edilecek yabancıların sınır komşumuz olmayan ülke vatandaşları olmaları durumunda ülkelerine dönüş masrafları devlet bütçesinden karşılanmakta ve bu durum ciddi bir maddi külfet olmaktadır. Kanunlarımızda bu şahısların masraflarının taraflarınca karşılanması gerektiği belirtilse de, üzerlerinde para bulunmadığı için masraflar devlet tarafından karşılanmaktadır. Türkiye'nin mali külfetin azaltılması için daha bağlayıcı önlemler alınmalı, hedef ülke olarak Türkiye'nin seçilmesi durumunda başka ülkelerin sınırlarından geçerek Türkiye'ye ulaşılması durumunda geçiş ülkelerinin de maddi külfete ortak olmaları sağlanmalıdır. Küresel bir sorun olarak değerlendirilen bu konunun yine uluslararası örgütler tarafından değerlendirilerek maddi külfetin azaltılması, uluslararası ortak bir çözüm üretilmesi ve bu hükümlerin yerine getirilmemesi durumunda bağlayıcı uygulamalarının olması gerekmektedir.

Uluslararası korumadan yararlanacak yabancılara uygun bir statü önermek, geri göndermeme veya iade etmeme ilkesine uygun davranmak amacıyla mülteci, ikincil koruma ve geçici koruma konularında ortak politika geliştirilmesi ve uygulamalarının bütünlüğü için Avrupa Birliği üyesi devletler 2001 yılından itibaren ortak ilkeler bağlamında müzakereler yürütmektedir. Bu bağlamda yabancıların temel insani ihtiyaçlarının sağlanması ve buldukları ülkenin toplumu ile bütünleşmesi için gerekli düzenlemelerin yapılması zorunlu olmalıdır. Yapılacak düzenlemeler sadece mülteci ve şartlı mülteciler için geçerli olmayıp, ülke topraklarında iltica amacı dışında ikamet eden diğer yabancılar için de geçerli olmalıdır. Bu bağlamda Mülteciler Sözleşmesinde belirtilen tanıma göre, mülteci olma şartları, mültecilerin hak ve yükümlülükleri, bu statünün sona ermesi, mültecilere sağlanacak asgari yardım standartlarının uygulanması her iki tarafa da yükümlülükler getirmektedir. Mülteci tanımının bu şekilde genişletilmesi mülteci sayısının yükselmesine sebep olacağından ülkelere getireceği ekonomik yükün de eşit paylaşılması zorunlu olmalıdır.

Ülkeye girişi kabul edilmeyen, her ne sebeple olursa olsun ülkeden sınır dışı edilen, zorunlu ikamete tabi tutulan veya yasal ve geçerli belgeleri olmayan yabancıların kimliklerinin ve mükerrer girişlerinin tespitinin daha süratli sonuçlandırılması için tedbirler alınmalı, bu amaçla modern sorgulama yöntemleri (parmak izi veya fotoğraflı sorgulama yöntemi) ile anlık kimlik tespiti yapılabilir. Ülkelerine dönüş yapacak yabancılarla ilgili her türlü önlemler alınmalı, kaynak ve transit ülkelerle işbirliği yapılarak geri kabul anlaşmaları yaygınlaştırılmalı ve de süreç hızlandırılmalıdır.

Yasa dışı yollardan ülkemize gelen, Türkiye ile sınırı bulunmayan ve de ülkemizde büyükelçiliği ya da konsoloslugu olmayan ülkelerin vatandaşlarının sınır dışı etme işlemlerinde, öncelikle kimlik tespitinde zorlukların yaşanması işlem süresinin uzamasına sebep olmaktadır. Bu yabancıların ülkelere sınır dışı edilinceye kadar kaynaklarımızı kullanmakta olmasının yanı sıra yaşanan uzun süreç nedeniyle hak ihlali iddiası ile Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine yaptıkları başvurular ülkemizin maddi zarara ve itibar kaybına neden olmaktadır. Sınır dışı edilecek

yabancının resmi işlemlerinin yapılması için gerçek kimliklerinin tespit edilmesindeki zorlukların aşılması için konusunda iyi yetişmiş uzman personelin ve iletişim kurabilmek için tercüme yapacak insanların bulunması hayati önem taşımaktadır.

Sonuç olarak, tarih boyunca çeşitli ülkelerdeki hem iltica hareketlerinden, hem de yasal yollardan ülkeye giriş yaptıktan sonra ülkede yapmış oldukları fiil ve eylemlerden dolayı yabancının sınır dışı edilme ve geri gönderilmesi anlamında ciddi sorunlar yaşanmaktadır. Türkiye'nin kalıcı çözümlerin üretebilmesi anlamında uluslararası işbirliği ve dayanışmaya, denetlemeye, uygulamalarda bütünlüğe ihtiyacı vardır. Uluslararası kuruluşlar, yabancının çeşitli nedenlerle sığındıkları ülke tarafından kendilerine asgari insan hakları standartlarının sağlanması ve geçici sığınma hakkı verilmesiyle ilgili çalışmalar yapmakta fakat maddi külfetin paylaşımı açısından yeterli desteği bulamamaktadır. Bu sorunların aşılmasında uluslararası işbirliği ve çok taraflı anlaşmaların yapılması önem taşımaktadır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Achiron, Marilyn vd. (2005), **Tabiiyet ve Vatansızlık: Parlamenterler İçin El Kitabı**, Ankara.
- Altıparmak, Kerem, “Anayasa Mahkemesinin Zor Sorusu: İşkence ve Kötü Muamele, Ama Hangisi?” <https://www.anayasa.gov.tr/media/4437/5.pdf> (22.10.2019).
- Asar, Aydoğan (2016), **Yabancılar Hukuku**, Güncellenmiş 3. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara.
- Avrupa İkamet Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun (1989), **T.C. Resmi Gazete**, 20145, (12.4.1989).
- Avrupa Sosyal Şartı (Gözden Geçirilmiş) (2006), **T.C. Resmi Gazete**, 26488, (09.04.2007).
- Aybay, Rona, (2001), **Vatandaşlık Hukuku**, Egemen Matbaası, İstanbul.
- Aydoğmuş, Ayşe Yasemin, (2017), “Türk Hukukunda Geçici Korumadan Yararlananların Sınır Dışı Edilmesi”, **Dergipark**, 37 (2), <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/410756> (26.01.2020).
- Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi, 030-0-010-000-000-99-640-1 (17 Eylül 1931).
- _____ 030-0-18-001-002-87-57-20, (20 Haziran 1939).
- _____ 030-0-010-000-000-206-407-14 (05 Ocak 1940).
- _____ 030-0-018-001-002-94-31-10 (16 Nisan 1941).
- _____ 030-0-018-001-002-100-99-20 (27 Kasım 1942).
- Bayata Canyaş, Aslı, “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Kapsamındaki Geri Gönderme Yasağının Uygulanma Koşullarının AIHM Kararları Çerçevesinde İrdelenmesi”, <http://www.hukukdergi.hacettepe.edu.tr/dergi/C5S1makale4.pdf> (22.10.2019).
- Berki, Osman Fazıl (1948), “Vatansızlık”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 5 (1), 167-192.
- _____ (1955), “Türkiye’de Yabancılar Hukuku”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 12 (1), 172-200.
- _____ (1970), “Türk Vatandaşlığı Hukukunda Toprak Esasının Gelişmesi”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 27 (1), 67-75.
- _____ (1975), “Yetkili Makam Kararı ile Türk Vatandaşlığının Kaybı”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 32 (1), 117-134.

- Canyaş, Aslı Bayata “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Kapsamındaki Geri Gönderme Yasağının Uygulanma Koşullarının AİHM Kararları Çerçevesinde İrdelenmesi”, <http://www.hukukdergi.hacettepe.edu.tr/dergi/C5S1makale4.pdf> (22.10.2019).
- Bilge, Nejdet, “Tarih İnceleme Dergisi”, <http://www.egeweb2.ege.edu.tr/> (08.01.2013).
- Bozkurt, Gülnihal (1993), “Türk Hukuk Tarihinde Azınlıklar”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 43 (1), 50-59.
- Cezai Konularda Uluslararası Adli İşbirliği Kanunu (2016), **T.C. Resmi Gazete**, (29703), (5.5.2016).
- Çelikel, Aysel vd. (2013), **Devletler Hususi Hukuku**, Beta Yayınları, İstanbul.
- Çelikel, Aysel ve (Öztekin) Gelgel, Günseli (2017), **Yabancılar Hukuku**, Yenilenmiş 23. Bası, İstanbul.
- Çiçekli, Bülent (2007), **Yabancılar Hukuku**, Seçkin Yayınevi, Ankara.
- _____ (2016), **6458 Sayılı Kanun’la Güncellenmiş Yabancılar ve Mülteci Hukuku**, Seçkin Yayınevi, Ankara.
- Dardağan Kibar, Esra (2010), **Türk İdari Yargısında Sınır Dışı Etme Kararlarının Ele Alınması**, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara, 522-544.
- Davut, Şevki (2010), “Hukuk Devletinin Olmazsa Olmazı: İptal Davası”, **İstanbul Barosu Dergisi**, 84 (3), 1457-1476.
- Doehring, Karl (2002), **Genel Devlet Kuramı** (Çev. Ahmet Mumcu), 2.Baskı, İnkılap Yayınevi, İstanbul.
- Doğan, Vahit (2017), **Türk Yabancılar Hukuku**, Seçkin Yayınları, Ankara.
- EGM Hukuk Müşavirliği (2012), **Polis Uygulamalarıyla İlgili AİHM Karar Özetleri**, EGM Eğitim Dairesi Başkanlığı Yayın ve Basımevi Şube Müdürlüğü. Ankara.
- Ekşi, Nuray (2008), “İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında Sığınmacı ve Mültecilerin Türkiye’den Sınırdışı Edilmelerini Engelleyen Haller”, **İstanbul Barosu Dergisi**, 82 (6), 2801-2838.
- _____ (2012), **Yabancılar Hukukuna İlişkin Temel Konular**, Beta Yayınları, İstanbul.
- _____ (2016), **Yabancılar Hukukuna İlişkin Mevzuat ve Antlaşmalar**, Beta Yayınları, İstanbul.
- _____ (2018), **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, Beta Yayınları, İstanbul.

- Ergül, Ergin (2012), **Sınır Dışı Etme, Geri Gönderme ve Geri Verme**, Yargı Yayınevi, Ankara.
Ergüven, Nasih Sarp ve Özturanlı, Beyza, “Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye”,
<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/38/1882/19732.pdf> (20.10.2019).
- Ezgi, Güzel Polat (2011), “Osmanlıdan Günümüze Vatandaşlık Anlayışı”, **Ankara Barosu Dergisi**, 69 (3), 127-157.
- Geçici Koruma Yönetmeliği (2014), **T.C. Resmi Gazete**,29153, (22.10.2014).
- Geri Kabul Anlaşması ile İlgili 2014/6 Sayılı Başbakanlık Genelgesi (2014), **T.C. Resmi Gazete**, 28974, (16.4.2014).
- Geniş, Kaan Cem, “1848 Macar İhtilali ve Macar Mültecileri Meselesi”,
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/534276> (22.04.2019).
- Gözübüyük A. Pulat (1980), **Devletler Hukuki Meseleleri**, Kazancı Hukuk Yayınları, İstanbul.
Gülmez, Mesut, “Avrupa Sosyal Şartına Genel Bir Bakış”, yayin.todaie.gov.tr/ (29.01.2013).
- Güngör, Gülin (2012), **Tabiiyet Hukuku**, Yetkin Yayınları, Ankara.
- Göğer, Erdoğan (1974), **Yabancılar Hukuku**, Sevinç Matbaası, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No. 342, Ankara.
_____ (1976), **Yabancılar Hukuku**, Sevinç Matbaası, 2.Bası, Ankara.
_____ (1995), “Çifte Vatandaşlık”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 44 (1-4), 128-142.
- Hakyemez, Yusuf Şevki (2009), **Hukuk ve Siyaset Ekseninde Anayasa Mahkemesinin Yargısal Aktivizmi ve İnsan Hakları Anlayışı**, Yetkin Yayınları, Ankara.
- Han, Mirza Hüseyin (1998), **Türkiye’de Mülteci ve Sığınmacılar ile İlgili Meselelerde Yargının Rolü ve Mültecilerin İnsan Hakları Paneli Konuşma Metinleri**, Ankara, 8-22.
- İdari Yargılama Usulü Kanunu (1982), **T.C. Resmi Gazete**, 17580, (20.01.1982).
- İskân Kanunu (2006), **T.C. Resmi Gazete**, 2630, (26.09.2006).
- Kanlıgöz, Cihan (1988), “İdari İşlemlerin Yazılı Bildirimi”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 40 (1), 173-192.
- Karakurumer, Alkın (2007), **Yabancıların Sınır Dışı Edilmesi**, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Özel Hukuk Ana Bilim Dalı Devletler Özel Hukuku Bilim Dalı, Ankara.
- Korkut, Levent (2008), “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararlarının Devletlerin Sığınmacıları Sınır Dışı Etme Yetkisi”, **Ankara Barosu Dergisi**, 66, (4), 20-35.
- Kömürcü, Mehmet ve Çalışkan, Yusuf (1999), “Suçluların İadesi ve Siyasi Suçluların İstisnası”, **Ankara Barosu Dergisi**, 56, 75-94.

Mültecilere Uluslararası Koruma Sağlanmasına İlişkin BMMYK Yürütme Komitesi Kararları (1998), 1978 tarihli Yürütme Komitesi 29. Oturum, BMMYK, Cenevre.

Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşmenin Onaylanması Hakkında Kanun (1961), **T.C. Resmi Gazete**, 10898, (05.10.1961).

Mültecilerin Korunması, Uluslararası Mülteci Hukuk Rehberi, Parlamenterler İçin El Kitabı (2001), Kevser, Güler ve Karatoprak, Meltem (Çeviri), BMMYK Ofisi, Parlamentolararası Birlik.

Nomer, Ergin (2019), **Türk Vatandaşlık Hukuku**, 26. Bası, Filiz Kitapevi, İstanbul.

Özer, İlbeyi, “Mütareke ve İşgal Yıllarında Osmanlı Devletinde Görülen Sosyal Çöküntü ve Toplumsal Yaşam”, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/19/> (11.09.2012).

Özgen, Eralp (1962), **Suçluların Geri Verilmesi**, Ajans-Türk Matbaası, Ankara. Pasaport Kanunu, (1950), **T.C. Resmi Gazete**, 7564, (24.07.1950).

Pamir, Aybars (2002), “Kapitülasyon Kavramı ve Osmanlı Devletine Etkileri”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 51 (2), 79-118.

Serbestoğlu, İbrahim, “Zorunlu Bir Modernleşme Örneği Olarak Osmanlı Tabiiyet Kanunu”, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/19/1682/17943.pdf> (22.10.2019).

Seviğ, Muammer Raşit (1937), **Devletler Hususu Hukuku**, Bozkurt Basımevi, İstanbul. Seviğ, Vedat Raşit (1981), **Türkiye'nin Yabancılar Hukuku**, Fakülteler Matbaası, İstanbul.

Sezer, Hamiyet, “Osmanlı İmparatorluğu'nda Seyahat İzinleri” (18-19.Yüzyıl), <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/18/29/209.pdf> (22.10.2019).

Sirmen, K.Sedat (2009), “Yabancıların Türkiye'den Sınır Dışı Edilmesine İlişkin Temel Düzenlemeler”, **Ankara Barosu Dergisi**, 67 (3), 29-45.

Sirmen, Sedat, “Yabancıların Türkiye'den Sınır dışı Edilmesine İlişkin Temel Düzenlemeler ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin Türkiye Hakkında Verdiği Örnek Kararlar”, Başvuru No: 46827/99 ve 46951/99 <http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/2009-3/2.pdf> (23.10.2019).

Tekinalp, Gülören (2003), **Türk Yabancılar Hukuku**, 8.Bası, Beta Yayınları, İstanbul.

Taneri, Gökhan (2012), **Uluslararası Hukukta Mülteci ve Sığınmacıların Geri Gönderilmemesi İlkesi**, Bilge Yayınları, Ankara.

Türk Ceza Kanunu (2004), **T.C. Resmi Gazete**, 25611, (26.09.2004).

Türk Medeni Kanunu (2001), **T.C. Resmi Gazete**, 24607, (22.11.2001).

Türk Vatandaşlık Kanunu (2009), **T.C. Resmi Gazete**, 27256, (29.05.2009).

- Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Suriye Arap Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Geri Kabul Anlaşması (2003), **T.C. Resmi Gazete**, 26491, (12.04.2007).
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982), **T.C. Resmi Gazete**, 17863 (Mükerrer), (09.11.1982).
- Türkiye Cumhuriyeti ile Avrupa Birliği Arasında İzinsiz İkamet Eden Kişilerin Geri Kabulüne İlişkin Anlaşma (2014), T.C. Resmi Gazete, 29044, (29.06.2014).
- Topal, Ahmet Hamdi (2019), **Mülteciler Hukuku ve Silahlı Çatışma Kaynaklı Sığınmacılar**, Oniki levha Yayınları, İstanbul.
- Ulugöl, Haluk (2002), **Suçluların Geri Verilmesi ve Siyasi Suç**, Adil Yayınevi, Ankara.
- Uluslararası İş Gücü Kanunu (2016), **T.C. Resmi Gazete**, 29800, (28.07.2016).
- URL, “Birleşmiş Milletler 96 Nolu toplantısı” (t.y.), <http://www.unhcr.org.tr> (04.02.2012).
- URL, “Cumhuriyet Senatosu S. Sayısı: 184” (t.y.), https://www.tbmm.gov.tr/yayinlar/cumhuriyet_senatosu.pdf (22.10.2019).
- URL, “Düzensiz Göç Hakkında” (t.y.), <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-hakkinda>, (20.10.2019).
- URL, “Genel Gerekçe” (t.y.), http://www.goc.gov.tr/files/files/iltica_goc.pdf (05.05.2019).
- URL, “Osmanlı Belgelerinde Ermenilerin Sevk ve İskânı (1878- 1920)” (t.y.), https://www.devletarsivleri.gov.tr/varliklar/dosyalar/eskisiteden/yayinlar/osmanli-arsiviyayinlar/osmanli_belgelerinde_ermenilerin_sevk_ve_iskanlari_1878_1920.pdf, (23.10.2019).
- URL, “31 sayılı genel yorum” (t.y.), <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2019/02/MODULE1-Non-Refoulement-Deportation-and-International-Protection-2019-TUR.pdf> (22.03.2019).
- URL, “6458 Sayılı Kanun Kapsamında Düzenlenen Göç ve İltica Semineri” (t.y.), <http://www.muglabarosu.org.tr/Upload/files/pdf/6458.pdf> (22.04.2019).
- URL, “İspanya: Osmanlı’ya Sığınan Yahudilere Vatandaşlık Daveti” (t.y.), https://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/03/130308_sefarad_yahudileri.shtml (20.10.2019).
- URL, “İşkence” (t.y.), <https://sozluk.gov.tr/?kelime> (22.10.2019).
- URL, “Sığınma1” (t.y.), https://www.echr.coe.int/Documents/COURTalks_Asyl_Talk_TUR.PDF (17.01.2020).
- URL, Türk Vatandaşlığı Kanunu (t.y.), <http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/> (23.10.2019).
- URL, Türk Vatandaşlığı Kanunu (t.y.), <http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/> (23.10.2019).

- Vatansızlık Hallerinin Sayısının Azaltılmasına Dair Sözleşme'nin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun (1975), **T.C. Resmî Gazete**, 15226, (04.05.1975).
- Yabancıların Uluslararası Koruma Kanunu (2013), **T.C. Resmi Gazete**, 28615, (04.04.2013).
Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik (2016), **T.C. Resmi Gazete**, 29656, (17.03.2016).
- Yapı Kredi Yayınları, (2000), **İnsan Hakları**, İstanbul.
- Yılmaz, Abdülhalim (2007), **Türk Ceza Hukuku'nda İşkence Suçu**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul.
- Yılmaz, Yunus, “İdare Hukukunda Sebep Unsuru ve Sebep İkamesi”, AYİM 3. Daire Raportörü, **21 Numaralı Dergi**, <http://www.msb.gov.tr/ayim/> (15.01.2013).
- Yılmazoğlu, Esat Caner (2015), “Yabancıların Sınır dışı Edilmesinin Anayasa Mahkemesinde Yargısal Denetimi”, **Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi**, 0 (5), 905-928, <https://dergipark.org.tr/download/article-file/155580>, (15.04.2019).

EKLER

11292

1923 Senesinde İtalyan pasaportu ile Girit mübadilleri meydanında Çanakkaleye gelerek iskan dairesince annesine tahsis edilen bir evde oturmakta olan ve memleketimiz hakkında menfi bir duygu taşıyan Ali İbrigimaki adındaki şahsın Türk camiası arasında ve bilhassa Çanakkale gibi Askerî ehemmiyeti haiz bir muntakada oturması yurdun emniyeti bakımından mahzurlu görüldüğünden sınır dışı edilmesi ; Dahiliye Vekillığının 12/6/1939 tarih ve 30098 sayılı tezkeresile yapılan teklifi üzerine 3529 sayılı kanunun 22 inci maddesine tevfiakan İcra Vekilleri Heyetince 20. HAZİRAN 1939 tarihinde kabul olunmuştur.

REİSİCÜMLHUR

İsmail Hani

Bş. V.

B. P. Bayraktar

Ad. V.

M. M. Y.

B. Tınaz

Da. V.

Sayık Öztürk

Ha. V.

Ş. Samsun

Ma. V.

A. A. A. A.

Mf. V.

Y. Günel

Na. V.

A. F. Cebesoy

İk. V.

A. K. K.

S. İ. M. V.

Ş. P. Akar

G. İ. V. Ve Ad. V. V.

B. Karadökü

Zr. V.

M. K. K.

M. Mü. V.

A. C. C.

Ti. V.

A. K.

T. C.
BAŞVEKÂLET
KARARLAR DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ

Karar sayısı
2

15595

GİZLİLİĞİ 20/06/1964 tarih ve
03371 sayılı Emreyle KALDIRILDI

Kararname

B. C. BAŞBAKANLIK
CUMHURİYET ARSIVI

EX-2

1936 senesinde dört nüfus ailesile beraber Radostan İzmire gelen ve asılları Türk olmasına rağmen yabancı devlet amaline hizmet ettikleri anlaşılan İtalyan tebaasından İbrahim Mete oğlu ile çocuklarının yurdumuzda bırakılmaları mahzurlu görüldüğünden sınır dışına çıkarılmaları; Dahiliye Vekillığının 31/3/1941 tarih ve II312/442/II597 sayılı tezkeresile yapılan teklifi üzerine, 3529 sayılı kanunun 23 cü maddesine tevfikan İcra Vekilleri Heyetince 16 Nisan 1941 tarihinde kabul olunmuştur.

REİSİCÜMHUR

İsmail Lütfi

Bş. V. Ad. V. M. M. V. Da. V. Ha. V.
D. P. Hayalony H. Memmenç S. Atıkan F. K. Yılmaz S. Sarıoğlu

Ma. V. Mf. V. Na. V. İ. V. S. İ. M. V.
A. Ağral F. Günel A. F. Çelebioğlu B. K. Akis D. H. A. Çelik

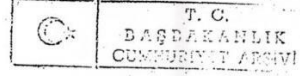
G. İ. V. Zr. V. Mü. V. Ti. V.
B. Karadeğ M. K. Akıncı E. K. Yılmaz 200-Ölmez

19 01 02 34 21 10

EK-3

T. C.
BAŞVEKÂLET
KARARLAR DAİRESİ MÜDÜRLÜĞÜ
Karar sayısı
2

Kararname

19089

Mükerrer hırsızlıktan dolayı Türkiye'de bulunduğu on senelik bir müddetin üç buçuk senesini hapis hanesinde geçirmiş olan ve meşru bir iş sahibi olmayıp halen İzmir köylerinde dolaşmakta bulunan Yusuf-levya tebasından ve Türk ırkından Feyzullah oğlu İsmailin, memleketimizde kalması emniyet ve asayiş bakımından mahzurlu görüldüğü cihetle, hırsızlık suçundan mahkum bulunduğu emniyeti Umumiye nezareti altında bulundurulmak cezasını çektikten sonra sınır dışı edilmesi, Dahiliye vekilliyininin 20/II/1:42 tarihli ve 41133/51/62/14 sayılı tezkeresiyle yapılan teklifi üzerine, 3528 sayılı kanunun 23 üncü maddesine tevfikân, İcra vekilleri Heyetince 27 Ekim 1942 tarihinde kabul olunmuştur.

REİSİCUMHUR

İsmail Lütfi

Bş. V.

[Signature]

Ad V.

[Signature]

M. M V.

[Signature]

Da. V.

[Signature]

Ha. V.

[Signature]

Ma. V.

[Signature]

Mf. V.

[Signature]

Na V.

[Signature]

İk. V.

[Signature]

S. I M. V.

[Signature]

G. İ. V.

[Signature]

Zr. V.

[Signature]

Mü. V.

[Signature]

Ti. V.

[Signature]

T. C.
DAHİLİYE VEKÂLETİ

Emniyet Umum Müdürlüğü

Şube: 4.B.

Hususi: 41622/153

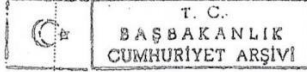
Umumi: 00743

EK-4 / 1940 / 198

Özü: Hayım karısı Marya

ve kızı Luba'nın vaziyetle
ri hakkında .

Eki
I.

Başvekâlet Yüksek Makamına

İlişik mektup sahibi Rus mültecisi Yahudi Hayım ve karısı Marya'nın Kızı Luba, bazı evli kimseleri ve genç çocukları fena yollara sevk ederek bir çok aile yuvalarının yıkılmasına sebebiyet vermek ve gizli randevu işletmek, fuhuş yapmak suretile geyri ahlaki hareketleri tesbit edildiğinden 3519 sayılı kanunun 4.üncü maddesinin 10.cu bendine göre hudut harici edilmişlerdir .
Saygılarımla arz ederim .

Dahiliye Vekili Y

Sakrî Bey

Hifj
8.1.1940

030 10 206 607 14

Karşılık yazılacak bitişte ait olduğu şabentin gün ve sayısının gazlanması.

5-1-940 / 143 1

ÖZGEÇMİŞ

Özlem KÜÇÜKALİ, 06.09.1975 tarihinde Trabzon İli Sürmene İlçesi'nde doğdu. 1985 yılında Cevizli İlkokulu'nu; 1988 yılında General Refet Bele Ortaokulu'nu; 1991 yılında Orhangazi Lisesi'ni; 1995 yılında Polis Akademisi'ni; 2016 yılında da Anadolu Üniversitesi Adalet Meslek Yüksekokulu'nu bitirdi. 2008 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi - Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalında yüksek lisans programına başladı.

KÜÇÜKALİ, bekar olup, İngilizce bilmektedir.